PROFESOR INGINER
ION PROTOPOPESCU

PROBLEME DE MAINE IN ROMANIA

EDITURA "CARTEA PRIBEGIEI"
VALLE HERMOSO - 1952

Inv. I-1974
Nr. 8827

PROF. ING. ION PROTOPOPESCU

PROBLEME DE MÂINE ÎN ROMÂNIA

EDITURA "CARTEA PRIBEGIEI"
VALLE HERMOSO 1952

I N T R O D U C E R E

A ne închipui că astăzi aici, departe de tară, si în afară de ceace s'a petrecut între timp acolo s'ar putea stabili în amănunte solutiunile problemelor ce se vor pune, ar fi o naivitate.

A crede însă că odată întorsi acasă vom putea înoda firele unde s'au rupt în 1944, si că deci este de prisos să ne mai agităm prematur, ar fi să ne lăsăm surprinsi de noile stări de lucruri si să improvizăm. Aceasta ar constitui o mare vinovătie.

Că va trebui facută o restitutie este clar. Dar că se va putea face o "restitutio in integrum" este îndoielnic.

Unele lucruri vor trebui luate dela capăt, altele vor trebui adaptate noilor împrejurări ce se vor fi ivit. Viata nu a încremenit acolo unde am lásat-o când am fugit de urgia rosie.

Aceasta nu înseamnă că avem intentia de a accepta vreun compromis cu politica sovietică. Departe de noi acest gând. Vrem numai să evidentiem că o nouă mentalitate se va fi născut din experienta comunistă si că această mentalitate va fi creat o nouă gândire, un fel inedit de a pune problemele si de a judeca erorile.

Nu socotim că va trebui sa acceptăm ca pe o fatalitate ineluctabilă această situatie dar nici nu admitem că mentalitatea dinainte de 1944, care nu s'a putut apăra ideologic, constituia o gândire la care ne mai putem întoarce. In deosebi pe linie politică si pe tărâmurile direct sub influenta politicului sunt multe rezerve de făcut.

Conceptul liberal grav compromis și puternic amenințat de spiritualitatea naționalistă, desorientarea ideologică ce a rezultat și un conformism servil față de o politică ce era perimată, au creiat în România, după primul război mondial, o atmosferă de neîncredere și nestabilitate care a culminat în dictatura instaurată de fostul Rege Carol II.

Aparența că evenimentele externe ar fi determinat hotărârile din Februarie 1938 nu corespunde nici unei realități. Dictatura regală nu a însemnat deloc o orientare politică externă ci răspunsul brutal dat mișcării naționaliste de protest și reacțiune împotriva desmățului.

Generația care a luptat între cele două războaie mondiale - ajunsă azi la maturitate - nu se poate resemna să privească reînstalarea unui regim care politicește și economic e depășit.

Cele două mari partide politice nu reprezentau două ideologii în luptă ci numai două concurente în goana dupa putere.

Și partidul "național-liberal" și partidul "național-țărănesc" erau partide burghezo-capitaliste.

Termenul "național" în titulatura amândurora își pierduse total semnificația națională. Interesele internaționale de clasă precumpăneau. Iar termenul "țărănesc" din a doua titulatură nu avea nici o corelație cu marea pătură țărănească română care în suma 80% din populație. Astfel ambele partide erau instrumentele aceleași păturii subtiri, de burghezi-capitaliști, alcătuită în mare măsură din elemente alogene.

De acea socotim util să punem de pe acum anume "probleme de mâine" în România.

Incăodată, nu este vorba de a stabili amănunte tehnice. Ceeace dorim este revizuirea conceptelor fundamentale ale politicei pe care va trebui să o realizăm în cadrul condițiunilor noi de viață statală.

Această atitudine este dictată de două împrejurări esențiale care favorizează o acțiune de înnoire.

Prima este interregnul comunist. Toată așezarea noastră națională a fost răvășită de dominația, îndoit de dușmănoasă, rusească și comunistă. Rușii au fost totdeauna dușmanul nostru național, iar comunismul este o ideologie față de care neamul românesc are o puternică aversiune. După această răvășeală se impune refacerea gospodăriei noastre. Din pârjolul care a bântuit România, va trebui să salvăm ceeace a rămas sănătos, să înlăturăm ceeace nu mai este de folosit și să ne reclădim din nou sufletele, țara, instituțiile.

A doua împrejurare care ne obligă la această revizuire generală este impasul politic pe care l-am menționat mai înainte. Ancorati în organizația statală burgheză a sec. XIX, oamenii noștri politici puneau o imensă inerție de gândire în fața problemelor. Un pseudo-conservatism sălășluia în gândirea și atitudinea politică românească.

Progresele științifice și, subsecvent, cele tehnice, constituiau o marfă de import. Ele nu reușiseră să determine o stare de spirit autohtonă. Eram tributarii altor civilizații și nu izbutisem să creem una proprie.

O mentalitate avară, de vechil, luase locul generozității boerești de altă dată. Păstram cu sgârcenie, în loc să fructificăm cu înțelepciune ce câștigasem într'o singură și prima generație.

Psichologic fenomenul era explicabil. Noua pătură politică era lipsită de experiență și era, ca atare, timorată. Îi lipsea curajul inițiativelor și suferea de complexul de inferioritate al parvenitului. Ne mulțumeam să imităm, nu ne puteam îngădui luxul de a lansa o modă a noastră.

Politic și social, fenomenul ne-a cauzat ne - ajunsuri, situându-ne la remorca altor neamuri și frânând avântul de care era capabil poporul românesc. Asa se și explică discrepanta dintre conștiinta tinerei generatii și aceea a bătrânei între cele două ràzboaie mondiale.

Mândria constiintei naționale a neamului întregit se manifestă colectiv, în toată plenitudinea, cu generația "22".

Această generatie și-a luat răspunderea revoluției spirituale care să repună în vechea tradiție voevodală omul român și, prin aceasta, să realizeze destinul neamului, pe linia ce-i era hărăzită.

Rezistenta pe care permanent a manifestat-o contra comunismului îi asigură reușita și-i impune aceasta sarcină.

Resemnându-ne doar să enunțăm aceste lucruri am face numai partea, oarecum negativă, de critică. Pentru a îndrepta în fapt situația va trebui, asa cum am crezut-o și am făcut-o până acum, și luptăm.

Acest a este înțelesul lucrării de fată.

STAT AGRAR SAU STAT INDUSTRIAL...

Acestia erau termenii în care se pusese problema până în timpurile din urmă.

La această discutie luaseră parte oameni politici de mare circulatie (Const.Garoflid, Mihail Manoilescu, Virgil Madgiaru, Ion Mihalache si altii). După profesie si după afinităti personale fiecare îmbrătisase unul sau altul din cele două puncte de vedere.

Concluziile au fost înfătisate prin formule impresionante, uneori imperative, totdeauna nelinistitoare.

"Indărăt la ogor!" era atât de categoric spus încât expresia a constituit, o bună bucată de vreme, un slogan la modă.

Tot atât de impresionant, Mihail Manoilescu bazându-se pe diferenta dintre veniturile lucrătorilor realizate în agricultură si industrie a dat strigătul de alarmă al idustrializării sub amenintarea că statele agrare sunt sortite să rămână sclavele statelor industriale.Ele vor munci, ca robii, să hrănească populatia statelor industriale fără a reusi vreodată să se ridice la standardul de viată al lor.

In replică, Ion Mihalache, înmulțind producția noastră industrială cu diferenta de pret între costul autohton si costul de import din alte tări, ajungea la concluzia că consumătorul român plăteste anual industriei naționale un impozit ilogic de 6,4 miliarde lei.Constatarea implică distrugerea embrionului de industrie ce abia înjghebasem.

Pentru cetătenanul neinitiat, pozitia dia-

metral opusă a celor două teze era un motiv de îngrijorătoare neliniște. Lipsa lui de informație, chiar în fața acestor argumente foarte simpliste, îi anihila orice posibilitate de orientare și, ca atare, putința unei hotărîtoare atitudini. In felul acesta, votul lui, în delegarea puterii, nu reprezenta nimic programatic, guvernele nu erau împuternicite de o voință conștientă care să impună o orientare. Soluțiile care se adoptau, aveau caracterul labil al improvizatiunilor și constituiau simple palliative ale problemelor de moment. Ele nu vizau rezolvarea fundamentală a marilor probleme naționale.

In mod firesc se pune întrebarea: care să fi fost cauza acestei stări de lucruri? Erau oamenii noștri politici atât de puțin pregătiți încât să nu-și dea seamă de adevăr? Erau ei atât de puțin patrioți încât să vadă adevărul și să nu vrea să-l urmeze?

Poate și una și alta. "Video meliora proboque deteriora sequor" sau " de omni re scibili... et quibusdam aliis" sunt lozinci a căror valabilitate este încă actuală.

Pentru realizarea unei înalte concepții statale se cere o gândire superioară, o mare putere de jertfă și un total desinteres personal.

Micul egoism omenesc care face ca nimeni să nu renunte de bună voie la privilegiile de care se bucura sau la pozițiile deja cucerite, este un fapt atât de curent încât abia mai este necesar să-l enunțăm. Dacă îl menționăm este numai pentru a-i evidenția consecințele. Și aceste consecințe sunt încărcate de grele răspunderi.

O primă gravă urmare este opoziția înverșunată manifestată oridecâteori a fost vorba de redresarea unei nedreptăți sociale rămasă moștenire din alte vremi. Această opoziție a apărut atât de legitimă încât a dat naștere noțiunii juridice de "drepturi câștigate" invocată cu sau fără temei.

Justiția - cum scriam în altă parte - prin omenescul efemer, interesat și deci egoist se substituia încă odată spiritului de dreptate care trebuia să aibă la bază dragostea și omenia.

Adevărul nu se poate descoperi prin inerția de gândire care refuză să examineze ceeace nu apare evident la prima vedere.

In al doilea rând a urmat o atitudine partizană, care a dus la destrămarea solidarității naționale. Ori, o condiție esențială a viabilității unui stat este tocmai această solidaritate națională, care unește eforturile și nu le opune dușmănos.

Ca un corolar al acestor stări de lucruri s'a creiat o mentalitate discursivă care își închipuia că elocința poate ține locul meditației și poate înlocui experimentul.

Această mentalitate a dat naștere unei gândiri pur speculative care se ingenia să descopere a r g u m e n t u l neglijând a d e v ă r u l fundamental, obiectiv.

Trecem - deși nu e lipsit de gravitate - peste ~~te~~ faptul că uneori s'au găsit cozi de topor care să facă jocul unor forte occulte și opuse intereselor naționale. Astfel de elemente, trădătoare de neam, sunt mai interesante pentru codul penal.

Iată, în esențial, cauzele care au făcut ca oamenii noștri politici să consume timp, vorbă și cerneală în polemici care nu au avansat cu nimic soluționarea problemelor. Și era fatal să fie așă atâta vreme cât nu se puneau adevărații termeni ai problemelor.

Unii n u au vazut acești termeni, alții au vazut dar n u a v e a u i n t e r e s u l să-i evidențieze. Și din această pricină și din cealaltă am rămas marginali în raport cu viața, cu adevărul și cu dreptatea.

Care sunt temeiurile protagoniștilor celor două formule statale și în ce constă diferența care îi plasează pe poziții antagoniste?

Intre susținătorii doctrinari ai statului industrial se situează pe primul plan Mihail Manoilescu. Studiile sale și ingeniozitatea felului de a pune problema îi dă precădere si ca atare vom examina în primul rând, teza sa cum o înfățișează el.

Convins că buna stare a unui popor este în funcție directă de bună stare a indivizilor, el studiază veniturile inșilor pe categorii de profesiuni și ajunge la concluziuni deosibit de semnificative. Dacă însemnăm cu L// 1 salariul mediu obținut de un lucrător agricol , salariile obținute de lucrătorii în industrie se seriază între 2,5 și 10, în cazuri exeptionale chiar 20. Fenomenul fiind general M.Manoilescu trage concluzia că unui muncitor agricol îi va fi cu neputință să se ridice la un standard de viață echivalent cu al unui muncitor industrial si, ca atare, statele agricole vor fi sortite să rămânăpermanent în stare de inferioritate față de statele industriale. Deci, pentru a ridica un neam, el trebuie sa păsească din stadiul agricol în stadiul industrial.

Reținem - ca un fapt de constatare - că pe scara salariilor cel mai mic este salariul agricol.Cauzele fenomenului urmează a fi cercetate cu luare aminte înainte de a trage o încheere.

Ținem în prealabil să relevăm că e fatal ca salariile să fie inegale și că în aceste condiții uni e normal ca, între toate, unul să fie mai mic ca celelalte, să fie, prin urmare, cel mai mic.

De altfel si în salariile industriale se evidențiază variațiuni dela 2,5 la 10 și chiar la 20, adică și în industrie salariile se seriază

pe o scara larga care merge dela 1 la 4 si uneori la 8, marcând astfel diferente mai pronuntate decât dola salariul agricol la cel industrial.

Ca diferenta de salarii e fatala rezulta pe de o parte din variatia de conditiuni de lucru iar pe de alta parte din pregatirea prealabila necesara si din responsabilitatea specifica fiecarei îndeletniciri. O munca în bune conditiuni de higiena, o munca în aer liber, de pilda, este cu mult mai putin istovitoare ca una într'o atmosfera viciata de exalatiuni chimice. Rezulta - cum o mentioneaza si M. Manoilescu - ca salaraiile cele mai ridicate sa fie în anumite industrii chimice. O munca într'un ritm de voe e mai usoara decât una supusa unui tempo viguros impus de mersul unei masini. O munca pentru care se cere o pregatire speciala, o ucenicie îndelungata, o formare delicata de reflexe este de sine înteles sa fie maibine retribuita decât una pentru care nu se cer aceste conditiuni. O munca de mare responsabilitate nu poate fi la fel retribuita ca o munca fara niciuna.

"Un lucrator dela furnalul înalt nu poate fi platit la fel cu un contopist" o spune chiar Stalin 1) ridicându-se prin aceasta contra ere-

1) In cuvântarea dela 3 Iunie 1931, tinuta la congresul conducatorilor economiei sovietice.

ziei marxiste ,ca într'o lume socialista nu va exista diferenta de salarii între munca necalificata si cea calificata.

Rezulta ca salarizarea reprezinta si a l t c e v a decât o conditie de plata a timpului, o pozitie de situare pe planul unei vieti standardizate. Pentru a stabili un coeficient riguros ar trebui sa comparam plata pe

unitate de "energie" într'un domeniu și în celălalt. Lucrul ar fi extrem de delicat pentrucă energia umană este afectată de anumite însușiri care o diferențiază dela ins la ins în raporturi destul de mari și cu calificative de calitate foarte subiective. Un "om-putere" nu este o constantă ca un "cal-putere" și, ca atare, nu poate fi vorba de salariu uniform nici chiar în acelas domeniu pentru doi oameni diferiți.

Cu aceste puneri la punct să ne întoarcem la salarizarea muncitorului agricol în raport cu cel industrial.

In industrie un lucrător lucrează în mediu 250 de zile pe an. In agricultură cultura grâului cere 59 zile-om de muncă la ogor iar cultura porumbului 89 zile-om. In aceste zile se cuprinde toată munca dela pregătirea țarinei pînă la punerea în pătul a recoltei. Deci un țăran care ar cultiva grâu și porumb - cum e în general cazul la noi - are în total 150 de zile de muncă agricolă. Restul timpului e în general pierdut pentru treburi fără rentabilitate. Este, prin urmare, normal ca între câștigul agricol a unui muncitor și cel industrial - fără alte condițiuni - să fie acest raport corespunzător muncii prestate, de 250 la 150, adică dela 5 la 3. Dacă ținem socoteală și de condițiile de muncă, higienă și confort, de specializare, de responsabilitate, coeficientul de 2,5 nu mai apare exagerat în raport cu plata muncitorului din industrie.

Justificînd valoarea numerică a coeficientului Manoilescu nu înseamnă că acceptăm această valoare ca un raport invariabil și, cu atât mai puțin, echitabil. In asemenea împrejurări neputându-i accepta cauzele, nu-i putem atribui semnificația de criteriu. Intr'adevar dacă lucrătorul ar lucra, în loc de 150 de zile, 250 de zile pe an, ca și cel industrial, coeficientul s'ar reduce în raportul de 3 la 5 și ar deveni 1,5.

Cu această valoare nu ar mai fi deajuns de justificată alarma dată pe baza celeilalte. Căci se pune întrebarea dacă lucrătorul agricol nu-şi poate realiza un buget prin care să facă faţă cheltuielilor ce i le impune o condiţie umană de viaţă. Privită în acest fel problema, noi apreciem că concluziile imediate sunt altele decât cele ale lui M.Manoilescu.

Ţinem să precizăm, pentru a înlătura orice echivoc, că în calitatea de tehnician nu putem minimaliza valoarea industriei în economia naţională, dar că nici nu înţelegem să arborăm o poziţie care ar falsifica condiţiile de viaţă în împrejurările specifice statului Român.

Deci, chestiunea noi o punem pe bugetul de venituri pe care îl poate realiza un muncitor în agricultură şi nu ca muncitor pălmaş agricol. Pentrucă întrebarea "Stat agrar sau Stat industrial" nu se referă la domeniul unde un lucrător "zilaş" poate câştiga mai mult ci la domeniul care urmează să-l promovăm în vederea unei buni stări generale. Nu este vorba, prin urmare, numai de soluţia ce trebuie să o preferăm pentru proletarul agricol de azi ci de soluţia care să îndrumeze pe căi sănătoase economia naţională de mâine. Această consideraţie evidenţiază că "criteriu-salariu" pus de M.Manoilescu nu poate fi acceptabil ca o condiţie necesară şi suficientă decât dacă se va face dovada că în agricultură nu se poate realiza un buget echitabil şi echivalent cu cel din industrie. Şi, mai precis încă, dacă se va face dovadă că + în agricultură specifică ţării noastre. Că se poate trăi bine din agricultură, realizând o economie înfloritoare pentru ţară, avem multe dovezi, între care Danemarca nu poate scăpa nimănui.

+ aceasta nu se poate realiza

A rezuma priblema la proletariariatul agricol, adica la " zilasul" carelucreaza în agricultura si a trage concluziuni pe baza salariului, nu este deloc concludent. Aceasta problema de salarii este cu totul conjuncturala. Ca este totus o problema noi nu o vom tagadui. Este`însa una de moment, nu una permanenta. Este interesanta pe alt plan ca si salariul celorlalti lucratori "sezonieri". Desigur nu vom tagadui ca bugetul realizat în agricultura este un buget de mizerie si deci nedrept. Vom cerceta cauzele acestei stari de lucruri si vom cauta remediile în raport cu realitatile specifice tarii noastre. Conditiile geografice si deci climatice pun si alte probleme de care va trebui sa ne preocupam pentru a asigura posibilitati umane de viata si altor categorii de muncitori decât cei agricoli. Am mentionat în treacat problema tuturor lucratorilor sezonieri. Campania de lucru înceteaza iarna nu numai pentru agricultori ci si pentru lucratorii zidari, terasieri, tiglari,pentru muncitorii din exploatarile miniere la zi, pentru cei din fabricile de caramizi, fabricile de zahar, etc. Bugetul tutror acestor muncitori va trebui echilibrat prin o judicioasa solutionare a repartizarii muncilor în cursul anului. Aceasta este însa o problema de organizare, nu una de specializare. Ea se încadreaza ca un paragraf în capitolul muncii si al salarizarii iar nu in politica de stat a orientarii agricole sau industriale. Ca muncitorii, în special cei necalificati, sunt rau salariati în agricultura sau în industrii nu înseamna sa parasim aceste domenii - asta o face lucratorul care schimba de patron în cautare de un câstig mai bun - ci, ca trebuie sa armonizam salariile prin ajustarea lor si prin creerea de noi debuseuri de munca pentru lucratorii sezonieri.

Aceasta armonizare nu poate însa în nici un

[redacted] caz să ducă la egalizare. Totdeauna vom avea diferente potrivit observațiunilor de mai înainte. Salariile se vor scria pe o scară conform condițiunilor de muncă specifice fiecărui domeniu. De altfel această condițiune de uniformizare nu a fost niciodată manifestată ca o pretenție sau invocată ca un drept. Ceeace interesează este ca munca prestată de un muncitor să-i asigure condițiuni de viață umană care să garanteze conservarea rezervoriului de energie etnică și economică pe care el îl reprezintă. Soluțiunea acestei probleme își are premizele în organizarea întregei economii naționale - agricolă și industrială - și ne vom ocupa de ea într'un capitol special. Ea nu implică substituiri ci complectări. Repetăm, problema noastră este a stabili dacă în agricultură e posibil sa realizăm un buget altul decât cel actual și deci dacă este cazul să părăsim un domeniu nerentabil ori să perfecționăm metodele pentru a atinge o rentabilitate posibilă dar încă nerealizată. Ca atare, nu poate fi vorba în această rezolvare de a părasi agricultura pentru industrie ci, cum vom arăta, de a promova agricultura prin industrializarea și intensificarea ei.

+

Ion Mihalache se situiază pe o poziție total negativă celei a lui M.Manoilescu. In loc de a arăta posibilitățile pe care le oferă agricultura și perspectivele de viitor printr'o judicioasă organizare, el tine să demonstreze ruina la care ne conduce industrializarea. In acest scop face următorul raționament: Produsele industriale naționale sunt mai scumpe decât aceleași produse străine și dacă cele indigene își găsesc plasament este datorită nu-

mai unui regim vamal excesiv de ridicat care face prohibitivă concurența străina. Acest regim protecționist favorizează îmbogățirea unor grupe de industriași și sărăcește marea masă a populației române. Și pentru a face această demonstrație el înmulțește producția industrială națională cu diferența între prețul de vînzare, în țară, a produselor autohtone și prețul cu care se oferă în export aceleași mărfuri de către industria străină. Cu această operație aritmetică ajunge la valoarea de 6,4 miliarde lei (valuta 1930) deplasați nejustificat din buzunarul consumatorului în acel al industriașului. Deci dacă aceleași produse în loc de a fi fabricate în țară, s'ar importa din străinatate, am obține un îndoit folos: consumatorul le-ar cumpăra mai ieftin iar economia națională ar dispune de un surplus de 6,4 miliarde lei anual pe care masa consumatoare îl economisește prin aceasta operație.

Mărturisim dela început că nu putem fi deloc de acord cu acest mod de a pune problema și nici măcar cu raționamentul care duce la concluziile lui. Trecînd peste lipsa de rigurozitate a raționamentului pe baza căruia se stabilește suma de mai sus, să presupunem totuș reală această valoare. Admitem deci că am închide porțile fabricilor, că am importa mărfurile pe care aceste fabrici și că am dispune în economia națională de încă 6,4 patru miliarde lei anual. Dar ce vom face cu cele cîteva sute de mii de lucrători care erau ocupați în aceste fabrici? Unde îi vom plasa ca să-și cîștige hrana lor și a familiilor lor? In agricultură, cu desimea actuală, imposibil. In meserii este exclus să se realizeze un preț de concurență față de fabricația în masă. Deci închizînd fabricile, va trebui să rezolvăm o nouă problemă , aceea a șomajului. Sumele necesare în buget pentru a face față nevoilor șomerilor nu vor trebui obținute din impozite? Oři,

Ele produceau

impozitul echivalent sumei de 6,4 miliarde lei înseamnă 320 lei pe cap de locuitor și an. Este el atât de marcă să ne determine a distruge cmpentru a acoperi bugetul de șomaj? Iată întrebări care nu trebuiau să scape în examinarea făcută de Ion Mihalache. Dacă ne amintim că o revistă tehnică costa circa 2000lei abonament pe an, că un abecedar de școală primară costa 80-120 lei, ne dăm seama cât de neînsemnat ar fi sacrificiul ce consumatorul român ar trebui să-l facă pentru a nu distruge un început de industrie națională. Dacă însă ne gândim că pentru a întreține 250.000 de familii cu un buget minimal de existență, la valuta 1930, vor trebui 12,5 miliarde lei pe an, ne dăm seama cât este de falsă poziționeâ adoptată de Ion Mihalache. Am câștiga pentru economia națională 6,4 miliarde lei închizând fabricile și ar trebui să cheltuim dublu pentru a nu lăsa să piară de foame oamenii rămași fără lucru.

Raportul acesta de valori ar fi valabil dacă suma de 6,4 miliarde lei ar fi fost stabilit pe baza unui raționament just. Autorul face însă omisiuni esențiale. El neglijează faptul că prețurile de export sunt stabilite pe alte criterii decât prețul de vânzare în interior. El uită fenomenul de "dumping". Uită deasemeni cota-parte de impozit ce revine statului din fiscalitatea ce se aplică industriilor. Ori, numai pierderea veniturilor statului din fiscalitate, în cazul închiderii fabricilor, depășește înzecitul sumei pe care pretinde că ar câștiga-o economia națională.

In aceste condițiuni se mai poate spune că cele 6,4 miliarde lei sunt plătite de consumatori industriașilor, ori că ele sunt o cotă-parte a fiscalității pe care statul o impune?

Iată cât a fost de simplist raționamentul

pe baza căruia s'a stabilit valoarea sumei indicate. Ar fi fost de ajuns ca Ion Mihalache să nu neglijeze faptul bine cunoscut că Bulgarii mâncau zahăr românesc cu 18 lei /kg. în timp ce noi îl plăteam 28 lei, pentru a-şi da seama de ce înseamnă un preţ de export. Nu ar fi trebuit să uite de acţiunea de dumping întreprinsă de Rusia cu cercalele pe care le-a aruncat pe piaţa mondială pentru a provoca crize în statele capitaliste. Şi ar fi trebuit să calculeze cât face 30% din producţia noastră industrială ca să vadă cât pierde statul şi deci economia naţională dacă, în loc de a fabrica noi, am importa.

M.Manoilescu în studiul său asupra "Schimbului internaţional" a arătat foarte judicios condiţiunile în care este interesant pentru economia naţională să importăm sau să producem singuri.

Noi presupunem însă că Ion Mihalache nu intenţiona să determine închiderea fabricilor, ci numai să facă presiuni asupra industriaşilor pentru a coborî preţurile la cota, socotită de el, echitabilă. Pentru aceasta trebuia enunţată o politică a preţurilor şi nu atacată problema industriei şi a industrializării. Ca şi în cazul salariilor, politica preţurilor este cu totul altceva decât problema "Stat agrar sau Stat industrial".

Politica preţurilor intră în acelaşi capitol al muncii şi salarizării, întrucât salariile şi preţurile sunt interdependente. După cum salariile [redacted] nu sunt un criteriu împotriva industrializării. nu constituian un criteriu pentru industrializare nici preţurile

+ + +

Menţinându-ne în cadrul strict al studiului ce ne-am propus, să încercăm să punem termenii problemei şi să-i fixăm premizele.

De bună seamă, România fiind o ţară exportatoare de produse agricole, va trebui să studiem problema în conjunctura internaţională. Poziţia

producţiei agricole româneşti este alta decât în ţările cari nu pot produce nici cantităţile necesare consumului intern. Noi, intrând în concurenţă cu alte ţări exportatoare, va trebui să privim sub această latură situaţia. Italia, care a dat bătălia grâului pentru a evita importul, se putea mulţumi cu calitatea grâului autohton. Germania la fel. Noi, însă, trebue să cercetăm în primul rând această condiţie de calitate.

Sub această latură, iată ce constatăm. In statisticile internaţionale stabilite în piaţa de cereale Rotterdam, insstudiul:"Mouvement des blés dans le monde" găsim următoarea clasificare a grâului după cele două calităţi esenţiale, cantitatea de gluten - adică puterea de panificaţie - şi cantitatea de amidon - adică puterea de nutriţie.-

Gluten	Amidon
1.-România selecţionat	1.-România selecţionat
2.-Manitoba II	2.-Hartwinter
3.-România neselecţionat	3.-România neselecţionat.
....	....
5.- Hartwinter	6.-Manitoba II

Alte grâuri de export, ca cele din Argentina, Oceania, Rusia, etc. ocupă celelalte locuri inferioare faţă de cele transcrise.

Examinând poziţiile citate, constatăm că grâul românesc deţine şi pentru gluten şi pentru amidon, în acelaş timp, primele locuri. Manitoba II, care este al doilea la gluten, este abia al şaselea la amidon, iar Hartwinter, care este al doilea la amidon ocupă locul al cincilea la gluten. Deci grâul românesc este cel mai bun grâu din lume. Această condiţie de calitate nu este o problemă de sămânţă, căci sămânţa circulă (aşa

ne-a venit nouă din America porumbul, cartofful, tutunul, etc., ci este o problemă de sol şi climă. Prin urmare Dumnezeu ne-a dat nouă un pământ binecuvântat pentru cultura grâului.

Dacă totuş Manitoba II face primă de 10%-20% asupra grâului românesc, este numai din pricina modului de-a prezenta marfa, adică din pricini omeneşti, remediabile. Câtă vreme grâul canadian este standardizat, grâul nostru este oferit în condiţiuni variabile în ce priveşte greutatea hectolitrică şi procentul de corpuri streine. Pentru a obvia acceste neajunsuri se iniţiase construcţiunea de silozuri pentru cereale şi în 1940 se puseseră în funcţiune silozurile din prima tranşă. Aprobarea dată de Ministerul Lucrărilor Publice în Noemvrie 1940, pentru finanţarea tranşei a doua, completa posibilităţile de standardizare a grâului nostru. 1)

Instalaţiile de triori, putinţa de remaniere şi ventilare pe care le oferă silozurile asigurau grâului românesc prioritatea pe pieţele mondiale.

Nu trebue să uităm, că ţări cari produceau cantitatea necesară de grâu pentru propriul lor consum, cum era Franţa, importau totuş grâu românesc pentru a ameliora calităţile de panificare ale grâului autohton.

Iată deci, că din punct de vedere internaţional, agricultura noastră poate suporta concurenţa, plasându-se în fruntea ţărilor producătoare de grâu. Noi socotim că aceste condiţiuni sunt hotărâtoare în ce priveşte orientarea noastră. Va trebui să cultivăm grâu.

1) În afară de cealaltă posibilitate, esenţială pentru preţul grâului, de finanţare a recoltei.

Desigur, nu pe orice teren şi în orice condiţiuni. Si în ţara românească sunt terenuri cari produc numai grâul "moale", făinos. Nu acele terenuri sunt interesante.

Totuş, chiar faţă de această poziţie favorabilă, din punct de vedere internaţional, se poate pune întrebarea, dacă agricultorul îşi poate creea un buget convenabil numai din agricultură. Că astăzi acest buget este insuficient, suntem de acord. Dar care sunt cauzele acestei insuficienţe? Sunt ele intrinseci agriculturii sau numai modului în care o facem, aşa cum am menţionat, în treacăt, înainte. Bugetul realizat în agricultură este în funcţie de cantitatea produsă şi de preţ. Cantitatea, la rândul ei, este funcţie de suprafaţă şi de producţia la hectar.

Să examinăm care este situaţia din aceste puncte de vedere.

In ţara românească sunt 14 milioane de hectare arabile şi aproape 20 milioane de terenuri agricole (arabile, vii, livezi, păşuni, fâneţe) repartizate pe 3.280.000 gospodării. Din acest total, trei sferturi, adică două milioane patru sute şasezeci de mii de gospodării posedă mai puţin de cinci hectare. Si din acestea, jumătate, adică 1.100.000 gospodării, deţin între unu şi trei hectare. 1)

Ce însemnă aceste întinderi în raport cu puterea de muncă ce o poate presta o familie? In condiţiunile de muncă specifice tradiţiei noastre- adică munca cu animale şi fără maşini agricole T compusă din trei persoane capabi-

1) Producţia de grâu la hectar variază între 510 kg/ha(în 1932) şi 1160kg/ha (în 1930) cu o medie pe ţară, în interval de 10 ani, de 944 kg/ha.Cu preţul de 45.000 lei/vagon rezultă un buget de 4250-12.750 lei pe an, de cap de familie.De bună seamă un buget de mizerie.

T o familie

le de lucru, poate exploata, în medie, 8-9 ha. 1)

Rezultă din aceste date că trei sferturi din familiile agricole muncesc mai puţin decât în raportul unul la opt până la cinci la opt, deci mai puţin de jumătate din ceeace ar putea munci. De fapt o treime munceşte în raportul unul la opt până la trei la opt.

Iată deci că coeficientul Manoilescu, în realitate, nu este de 2,5, ci maximum 1,25.

O primă consecinţă a acestei constatări este că, dacă s'ar mijloci agricultorului să muncească atât cât este capabil, bugetul lui s'ar dubla şi s'ar tripla.

Prin urmare, dacă venitul în agricultură este atât de mic, faţă de cel industrial, cauza stă în faptul că agricultorul nu-şi poate folosi întreaga lui capacitate de muncă din lipsa de pământ.

Se poate evidenţia acest lucru şi din comparaţia cu alte ţări. Intr'adevăr, iată ce rezultate obţinem, dacă raportăm populaţia agricolă la suprafaţa agrară.

In România la o densitate de 61,1 locuitori/kmp, avem 81,59 agricultori/kmp agricol, în timp ce în Austria la 82 locuitori/kmp avem 44,51 agricultori/kmp agricol, în Danemarca la 83,7 locuitori/kmp avem 33,97/kmp agricol, în Germania la 138,5 loc./kmp. avem 47,63 agricultori/kmp. agricol şi în Polonia la 80,2 loc./kmp avem 60,61 agricultori/kmp. agricol.

Numai Bulgaria şi U.R.S.S. ne întrec în desimea populaţiei agrare, prima cu 89,62 agricultori pe kmp. agricol şi a doua cu 84,9 -

1) Coeficientul de familie din România este de 4,4. Prin oameni capabili de muncă se înţelege soţul, soţia şi unul din bătrâni, sau soţul, soţia şi unul din copii.

(statistica 1926).

Din aceste date se evidenţiază că bugetul agricultorului român, în mod fatal este cu 1,8 mai mic ca al austriacului, cu 2,4 mai mic ca al danezului, cu 1,75 mai mic ca al germanului şi cu 1,33 mai mic ca al polonezului, numai din singura pricină a desimii populaţiei agrare, adică din lipsa de pământ. In timp ce austriacul trăeşte din 2,25 ha. danezul din 3 ha.germanul din 2,10 ha, polonezul din 1,67 ha., românul e constrâns să trăiască din 1,20 ha.

Tară binecuvântată de Dumnezeu cu un pământ roditor în chip natural, românul s'a mulţumit cu o agricultură rudimentară, rămasă moştenire de pe vremea patriarhalităţii. Astfel cu sistemul de agricultare în vigoare producţia medie la hectar este pe întreaga ţară 944 kg de grâu. (Vezi nota precedentă). Dacă comparăm această producţie cu cea din Italia de 1530 kg/ha şi cu cea din Germania, de 2350 kg./ha trebue să convenim că e desastruoasă. Chiar faţă de producţia din 1916 ea este derizorie. Inainte de expropriere, producţia medie în vechiul regat era de 1380 kg./ha.

Dacă Italia cu terenul îngrat pe care îl are, dacă Germania cu un teren mai sărac ca al nostru pot produce mediile menţionate, nu este oare posibil să ridicăm şi la noi producţia?

In această privinţă avem o foarte instructivă experienţă. O echipă de tineri agronomi români au experimentat la Valul lui Traian pe 260 ha.,în Bărăgan pe 250 ha. şi la Băneasa pe 60 ha. sistemul "dry farming". Fără niciun alt inventar în plus ci numai printr'o agricultare potrivită au obţinut în interval de 10 ani rezultate surprinzătoare. Deşi intervalul 1930-1940 a cuprins anul 1932 cu cea mai slabă recoltă, ei au reuşit prin acest sistem de

cultură să obţină o medie pe 10 ani de 1995 kg. pe ha, ridicând cu 105% producţia obţinută în acelaş timp prin cultura ţărănească.

O primă concluzie ce se impune din această constatare: nu agricultura e de vină, ci modul cum oamenii o fac.

Iată deci, că schimbând sistemul bătrânesc de cultură, putem dubla producţia la hectar şi deci venitul din agricultură.

Mai mult, pentru a învedera lipsa de înţelegere a oamenilor nostri politici să arătăm şideficienţa rezultată din o politică greşită a preţurilor. Intre anii 1930-1935 un vagon de grâu în România costa în medie 45.000 lei, în timp ce în Ungaria se vindea cu 75 mii lei. Condiţiunile agricole sunt sensibil aceleaşi, deosebirea este numai că în timp ce la noi agricultura se făcea de ţărani în Ungaria se făcea de latifundiari care-şi puteau apăra drepturile.

Diferenţa de 30.000 lei raportată la 75.000 înseamnă un impozit deghizat de 40% care se impunea agricultorului român. Deci şi pe această linie venitul lui era redus cu 40%.

Dacă recapitulăm rezultatele de mai sus, constatăm că venitul agricol se poate dubla (cel puţin) din atribuirea suprafeţei de teren pe care un agricultor o poate munci, se poate dubla din producţie şi se poate spori totul în raportul de 45.000 la 75.000 adică 1 la 1,67, sau cu 67%. Aceasta înseamnă că în condiţiunile de muncă, de productivitate şi de preţ normale venitul agricol se sporeşte de cel puţin 6,67 ori faţă de venitul actual.

Dacă socotim un lot de 5 ha., cu o producţie de 2.000 kg./ha şi cu preţul de 75.000 lei/vagonul de grâu, venitul anual devine 75.000 lei faţă de 12.750 cât îi revenea înainte unui agricultor dintr'un lot de trei ha.

Desigur că nici raportul de mai sus, 6,67, nici bugetul socotit la 5 ha. nu mai justifică alarma lui M. Manoilescu de a părăsi agricultura. Raportul 6,67 inversează coeficientul său dela 1:2,5 la 6,67:2,5, adică 2,67:1 Evident aceste rezultate nu se obţin atât de uşor pe cât le calculăm. Pentru a le realiza va trebui muncă şi timp. Ele însă se pot atinge cu uşurinţă dacă ne punem această problemă şi mai cu seamă dacă dorim să o rezolvăm şi pe laturea politică.

Ceeace am vrut să demonstrăm este că agricultura nu se găseşte în josul scării, pe cel din urmă fuştei, ci că intră în mijlocul ei. Din agricultură se poate realiza mai mult decât din multe industrii şi de bună seamă mai puţin (în raportul 6,67 la 20) faţă de cele mai remunerative.

Intenţia noastră, o precizăm încă odată, nu a fost să facem o pledoarie împotriva industriei, ci să împrăştiem pesimismul că agricultorul rămâne sclavul industriaşului.

Tinem să atragem atenţiunea de pe acum că acest buget se poate mări încă prin complectarea zilelor de muncă ce rămân libere după ce treaba la ogor a fost terminată, prin modernizarea culturii (intrebuinţarea de maşini agricole) dar mai cu seamă prin întregirea inventarului viu, care în 1935 era compect deficient. Asupra acestor laturi vom reveni la urmă, când vom preconiza soluţiunile noastre.

+ +

Se presimte din cele de până acum că soluţionarea ce va trebui dată pentru a ajunge la rezultatele pe care le-am învederat nu este independentă de industrializare, adică şi de promovarea acestui domeniu de economie naţională. Prevenim pe cititor să nu socoată că îl

ducem într'un cerc vicios prin afirmaţia că buna stare agricolă nu o vom putea obţine, luptând împotriva industrializării, ci dimpotrivă, promovând anume sectoare industriale care să absoarbă surplusul de braţe ce azi încarcă câmpul agricol.

Evident, pe această temă, ne isbim de poziţia Ion Mihalache, cu teoria pe care am menţionat-o. Aşa cum am arătat însă, considerăm această poziţie falsă nu numai în concluzii ci şi în termenii în care e pusă problema.

Intr'adevăr, când se poate spune de un fabricant naţional că e mai scump decât unul străin?

Vom examina în cele ce urmează cazuri concrete.

In preajma anului 1935 o locomotivă de cale ferată costa la Reşiţa 5 milioane lei. Aceiaş locomotivă era oferită de industria germană cu 4 milioane. La prima vedere răspunsul pare simplu şi categoric, locomotiva germană e mai ieftină. Evident pentru mine, pentru dumneata cetitor şi pentru orice particular. Lucrul nu mai este adevărat pentru stat care, în speţă, cumpărăastfel de produse. Pentru o locomotivă de fabricaţie germană statul român scoate din tezaur 4 milioane şi primeşte în schimb o locomotivă. Pentru una de fabricaţie naţională tezaurul scoate 5 milioane însă în acelaş timp, în acelaş tezaur, intră impozitul din fiscalitatea cu care industria e grevată de către stat. Această fiscalitate era în 1935 de peste 30% din valoarea de vânzare. Deci în momentul când se cumpără o locomotivă dela Reşiţa statul plăteşte 5 milioane şi încasează pentru ea,prin fisc, 1,5 milioane lei. In fapt deci tezaurul plăteşte locomotiva cu 3,5 milioane lei. Particularitatea operaţiei este numai că plata se face prin Ministerul Comunicaţiilor iar încasarea prin cel al Finanţelor. Aceasta însă nu

30.-

îndreptăţeşte pe Ministerul de Comunicaţii să
să facă abstracţie politică de ceeace se pe-
trece simultan la celalalt minister, prin a-
ceeas operaţie. La acest raţionament Ion Miha-
lache răspunde: "bine, dar industriaşul german
nu plăteşte la el în ţară impozit?" A pune în
acest fel problema socotim că nu este a face
politică de stat în folosul economiei naţio-
nale, ci una meschină împotriva industriaşi-
lor. Căci pe noi nu ne interesează jocul de
cifre ce apar în contabilitate ci soldul con-
turilor finale.

Repetăm, faptul financiar este acesta, cum-
părând din străinătate, economia naţională
scoate 4 milioane şi primeşte în schimb nu-
mai o locomotivă, iar dacă cumpără dela indus-
tria naţională, scoate din tezaur 5 milioane
dar capătă în schimb o locomotivă plus 1,5
milioane ristorno în impozite, pe care nu le
încasează în primul caz.

Ce se petrece cu industriaşul german, cu
impozitele ce le plăteşte la el în ţară, es-
te cu totul altă problemă. E una de conjunc-
tură locală, de amortizare a instalaţiilor,
de piaţă şi deci de volum de producţie.

Atâta vreme însă cât noi sugrumăm nuclee-
le de industrie naţională nu vom ajunge nici-
odată în situaţia de-a avea instalaţii amor-
tizate şi deci de a face faţă industriilor ve-
chi, cu tradiţie şi experienţă.

De bună seamă un om politic avizat nu va
neglija partea socială legată de acest feno-
men. Pe lângă diferenţa dela 4 milioane la
3,5 pe care tezaurul o câştigă cu fiecare lo-
comotivă, nu trebue să uităm că fabricaţia
în ţară deschide câmp de lucru pentru o serie
de braţe care nu-şi mai pot găsi utilizare în
agricultură. Că an de an lucrătorii folosiţi
se formează într'o ramură nouă şi că se cre-

eară, prin aceasta, specialităţi pe care nu le aveam.

Ce se petrece cu produsele naţionale consumate de marele public şi cărora nu li se poate aplica raţionamentul de mai sus? Consumatorul plăteşte efectiv preţul fără a avea avantajul statului de-a primi restituţii.

Vom examina, sub acest aspect, una din fabricaţiile cele mai interesante pentrucă produce fabricate de primă necesitate şi este autentic naţională, atât în ceeace priveşte materia primă cât şi elementele de fabricaţie. E vorba de industria zahărului.

In acest domeniu, este un fapt cunoscut că în timp ce noi plăteam 28 lei/kg. de zahăr, Bulgarii mâncau zahăr românesc cu 18 lei/kg. Numai această împrejurare vădeşte că costul intern nu reprezenta costul industrial al produsului ci şi altceva.

In anuarul statistic al României (1937 şi 1938) găsim:

Zahăr dat în consumaţie
(în care se cuprinde şi zahărul denaturat, scutit de taxe)

1931	73.855.133 kg.
1932	86.286.462 "
1933	99.857.898 "
1934	103.671.000 "
1935	79.843.000 "
1936	100.259.958 "
1937	104.074.000 "

Taxe de consumaţie percepute

Ani	Total lei	lei/kg.
1931	731.732.630	10,00
1932	859.009.520	10,00
1933	987.892.159	10,00
1934	1.030.668.000	10,00

1935	1.009.578.000	12,50
1936	1.403.639.412	14,00
1937	1.457.036.000	14,00

Din datele de mai sus se constată că în afară de impozitul industrial, statul percepea pentru zahăr o taxă de consum care era de 10 lei/kg. în 1931-1934 de 12,50 în 1935 şi de 14 lei/kg. în 1936-37. Deci fără această taxă de consum preţul zahărului ar fi putut fi în intern între 14 şi 18 lei/kg. Dacă totuş consumatorul plătea 28 lei vina nu era a unei industrii naţionale incapabile sau rapace ci a politicii financiare a statului care îşi creea venituri din taxe suplimentare aplicate produselor industriale. Taxe analoage se aplicau şi produselor din industria petroliferă, a alcoolurilor şi băuturilor spirtoase.

Este clar din cele examinate mai înainte că nu se poate lua ca bază de calcul preţurile pe care le plăteşte consumatorul pentru a aprecia dacă o industrie este ori nu parazitară. Metoda I. Mihalache este din acest punct de vedere irelevantă.

Evidenţiind acest fapt, pentru a evita o greşală de judecată, nu este în intenţiunea noastră să justificăm şi preţurile în sine. Se poate întâmpla ca preţul de 14-18 lei/kg. de zahăr să fi fost încă mare. Noi înclinăm să credem că da şi aceasta pe baza faptului că la un consum intern de 10.000 vagoane anual, eram instalaţi pentru 30.000 vagoane. Era una din erorile de politică economică care, din păcate, se repeta pe o scară destul de întinsă. Trusturile care în timpul din urmă apăruseră şi la noi (zahăr, ciment, textile, etc.) indicau o latură deficientă a organizaţiei noastre industriale la care statul îşi avea partea sa de vină. Vom examina şi sub acest as-

pect problema pentru a ne putea da mai bine seama în ce măsură şi mai ales în ce domenii trebue să promovăm industrializarea printr'un efort conjugat al iniţiativei particulare şi a protecţiei pe care statul trebue să o acorde în această operă fără a compromite economia naţională.

In statisticele noastre oficiale (ale Institutului Central de Statistică) printr'o inexplicabilă omisiune, nu se indică în mod explicit capacitatea de producţie. Se indică forţa instalată, consumul de combustibil, producţia, valoarea ei, capitalul social, numărul lucrătorilor, chiar şi vechimea grupelor de întreprinderi, fără însă a se face nicio menţiune la capacitatea de producţie instalată în raport cu producţia efectivă.

In 1940, în cadrul Ministerului Inventarului, am stabilit aceste date şi am avut surprinderea să constat că avem în ţara românească fabrici instalate pe o producţie de două ori, de trei ori, până la de şapte ori puterea de absorbţie a pieţii interne.

Această constatare ridică o problemă de extremă importanţă. Intr'adevăr, pentru o ţară exportatoare de produse industriale raportul dintre capacitatea de producţie şi puterea de absorbţie a pieţii interne ar interesa mai puţin, problema în acel caz punându-se între capacitatea de producţie şi piaţa de desfacere mondială pe care fabricatele au acces. Pentru România, însă, a cărei industrie nu numai că este relativ nouă dar în multe sectoare e aproape embrionară, este foarte riscat să se socoată, mai ales în primele începuturi, cu pieţe de desfacere străine. Dacă, cu totul incidental, vom putea plasa unele fabricate, va trebui să fim foarte mulţumiţi (aşa cum suntem cu exportarea semi-fabricatelor în domeniul in-

dustriei lemnului) însă nu putem avea dela început pretenţia de-a concura pe piaţa mondială cu industria germană sau chiar cehoslovacă. In aceste condiţiuni pentru industria românească echilibrul între capacitatea de producţie şi puterea de absorbţie internă este esenţial, pentru economia naţională în primul rând şi pentru viabilitatea industriei româneşti în al doilea.

Pentrucă nu avem la îndemână altă bibliografie decât Anuarul Statistic pe 1937 ne vom restrânge la elementele pe care le putem culege din el.

Pentru industria zahărului, a cărui statistică e mai explicită, găsim la consumaţia indicată precedent (pag.32) următoarele date suplimentare.

	Soldul de producţie al anilor precedenţi	Zahăr fabricat în anul în curs
1931	100 638 755 kg.	53 686 752 kg.
1932	63 714 969 "	54 920 584 "
1933	93 250 513 "	129 324 691 "
1934	93 249 000 "	96 798 000 "
1935	90 835 543 "	122 745 098 "
1936	110 431 870 "	67 945 401 "
1937	73 610 582 "	71 388 993 "

	Export de zahăr şi zaharicale
1931	10 297 000 kg.
1932	2 076 000 "
1933	10 735 000 "
1934	505 000 "
1935	6 309 000 "
1936	34 890 000 "
1937	8 334 000 " 1)

1) Printr'o bizară omisiune, pentru zahăr nu se dă nici valoarea producţiei, aşa cum se dă pentru celelalte industrii.

Din prima coloană se constată un sold al anilor precedenţi de minimum 6370 vagoane de zahăr, cu o medie pe cei 7 ani de (rotund) 9 mii vagoane pe an. Numai existenţa acestui sold mediu anual evidenţiază, fără alte considerațiuni, pierderea dobânzii aferente la capitalul pe care îl reprezintă acest sold. Socotind 10 lei/kg. zahăr şi o dobândă minimală de 12%, ajungem la o pierdere anuală de peste 100 milioane lei. Dacă raportăm această pierdere la consumul mediu pe ţară de 9257 vagoane pe an, găsim o majorare de preţ de minimum 12% din pricina că producţia nu este echilibrată cu consumul.

Din coloana a doua constatăm o producţie variind dela 5368 la 12.932 de vagoane cu o medie de 8526 vagoane anual.

Ultima coloană evidenţiază un export variind dela 50,5 vagoane în 1934 la 3489 în 1936 cu o medie de 1045 vagoane anual. Se vede că exportul- cum dealtfel rezulta explicit din solduri- e departe de a acoperi diferenţa între consumul intern şi capacitatea de producţie realizată de 12.932 vagoane.

Dacă raportăm toate aceste date la capacitatea de producţie instalată - 30 000 vagoane pe an - iată concluziile la care ajungem.

1.-Deşi avem o industrie instalată pe 30 mii vagoane, ea nu absoarbe braţe de muncă decât - în medie pe perioada de care ne ocupăm- pentru 8526 vagoane adică 28,4%.

2.- Variaţia de producţie dela 5368 la 12.392, cu saltul dela 1 la 2,3 nu asigură nicio stabilitate lucrătorului industrial.

3.- Partea de instalaţie de 18.700 vagoane, care nu lucrează (diferenţa între 30.000 instalate şi 11.300 care reprezintă consumul intern şi exportul) grevează asupra celei productive, mărind preţul de cost al fabricatu-

lui prin dobânzile aferente capitalului de instalaţie pentru cele 18.700 vagoane neproductive, prin anuităţile ce trebuesc vărsate şi prin dividendul ce trebue plătit întregului capital social. Cu aceasta cheltuelile financiare de regie generală se sporesc în raportul 30.000 la 11.300, adică dela 1 la 2,66 sau cu 166%.

4.- Capitalul investit în instalaţia celor 18.700 vagoane neproductive (nici aici Anuarul Statistic nu dă nicio valoare) reprezintă un capital mort pentru economia naţională şi care ar fi putut fi folosit în instalaţia altor întreprinderi.

5.- Prin simplul fapt al nefuncţionării, o instalaţie se învecheşte, devine demodată şi chiar inutilizabilă. O astfel de instalaţie ia, de obiceiu, drumul ferului vechiu. Valoarea pierdută reprezintă o avuţie furată patrimoniului naţional.

In afară de aceste urmări de neevitat ale ale greşelii de a nu ţine seama de piaţa disponibilă pentru un produs, nu sunt lipsite de gravitate şi alte urmări cu caracter etic. Fabricile de zahăr, având un sold care poate acoperi eventual întregul consum al anului viitor, fac presiuni neîngăduite asupra cultivatorilor de sfeclă la stabilirea preţului în contractul de cultură. Deci o greşală pe plan industrial, care se resfrânge pe plan agricol.

Nu poate scăpa deasemenea nimănui abuzul ce rezultă din presiunile făcute asupra politicului, neavizat sau de rea credinţă, de către industriaşii care trebue să-şi apere propriul lor bun. Un întreg "lanţ al slăbiciunilor", cum ar spune Caragiale.

Ceeace am evidenţiat pentru industria zahărului este valabil pentru toate industriile instalate pe o capacitate de producţie mai ma-

re decât puterea de absorbţie a pieţii interne, atâta vreme cât nu avem asigurat şi un debuşeu de export. Evident, cu cât partea neproductivă este mai mare cu atât ea grevează mai mult asupra părţii productive.

Desigur, această împrejurare fortuită - a unei greşeli de viziune politică pe tărâmul economiei naţionale - nu îndreptăţeşte întru nimic opiniunea că trebue să renunţăm la industria naţională, după cum lipsurile din agricultura noastră nu înseamnă să trecem la industrializare cu orice preţ, îndeosebi cu preţul de mai sus.

Ceeace se cere pe viitor este ca printr'o înţeleaptă politică a Ministerului de Industrie să nu se mai permită erori, ca cea menţionată, care duc fatal la probleme fără soluţie. Supravegherea pe această linie nu înseamnă de loc înlăturarea iniţiativei particulare.

+ +

Socotim, că din cele expuse până acum se pot pune termenii adevăraţi ai problemei ce ne preocupă.

In ce priveşte agricultura, condiţiile naturale de sol şi climă, calitatea grâului pe care îl putem produce , reputaţia lui pe pieţele mondiale, cererea lui în târgurile de cereale şi marile noastre posibilităţi de export ne impun datoria de-a cultiva grâul. Desigur, nu orice grâu şi nu pe orice teren. Agronomilor români le revine sarcina de-a stabili aceste amănunte tehnice. Aceasta nu înseamnă, că va trebui să părăsim alte culturi rentabile.

Pentruca agricultorii să realizeze un buget convenabil şi astfel să obviem neajunsul pe care îl releva M. Manoilescu, în ce priveşte salarizarea, va fi nevoie să mijlocim po-

sibilităţi de lucru în raport cu capacitatea de a munci.

Va trebui, prin urmare, să asigurăm suprafaţa adecuată acestei capacităţi. Aceasta revine la a împiedeca fărâmiţarea mai departe a loturilor agrare şi a promova reîntregirea loturilor insuficiente.

Desigurm fărâmiţarea poate fi uşor împiedecată prin lege. Un articol care să prescrie că lotul minimal indivizibil este, de pildă, cinci hectare. Ion Minalache intenţionase să facă o astfel de lege, nu cunoaştem motivele cari l-au determinat să renunţe. Obiecţiunea ce ni se ridica, la Paris, de dl. Anton Crihan, că vor apărea brusc în câmpul muncii o cantitate enormă de braţe fără utilizare, nu este valabilă.

In primul rând nu vor apărea decât parte din moştenitorii proprietarilor cu mai puţin de 10 hectare, iar în al doilea rând aceşti moştenitori nu ajung toţi odată la majorat sau la moştenire, pentruca apariţia să fie bruscă.

Problema în întregul ei se prezintă astfel. După recensământul din 1930 erau:

610.000	gospodării	cu mai puţin de 1 ha.
1.100.000	"	între 1 la 3 ha.
750.000	"	între 3 la 5 ha.
560.000	"	între 5 şi 10 ha.

Evident nu se pune problema de a reîntregi deodată cele 2.460.000 gospodării, care posedau mai puţin de 5 ha., la lotul minimal, ci a împiedeca fărâmiţarea mai departe. Aceasta înseamnă că din moştenitorii celor 3.020.000 gospodări unul singur va fi îndreptăţit la moştenirea pământului.

Cum coeficientul de familie rurală în România este 4,4, înseamnă că din 2,4 copii

din familie, 1,4 nu sunt îndreptăţiţi la pământ. Ţinând seamă de raportul dintre numărul de femei şi de bărbaţi, rezultă că 0,2 bărbaţi de fiecare familie rămân fără ocupaţie, adică un total de 604.000 braţe, sau pe an, socotind că copilul rămâne în familie până la majorat - 30.000 de braţe. Numai pentru acest număr trebue găsit plasament în industrie în fiecare an.

Reîntregirea la 5 ha. a lotului celor 2 milioane 460 mii gospodării nu se poate face decât în timp. O lege de reîntregire imediată nu poate fi operantă decât prin măsuri nepopulare, cum ar fi exproprierea loturilor mici. In acest caz s'ar spori la peste un milion numărul de braţe al celor ce ies din câmpul agricol. De fapt reîntregirea se va face treptat prin jocul natural de adunare, fie prin cumpărări fie prin căsătorii. Pe măsură ce se vor crea posibilităţi mai rentabile în industrie pentru sătenii posesori de loturi insuficiente, vor rămâne posibilităţi de reîntregire pentru celelalte loturi. In acest scop statul poate lua măsurile necesare ca să mijlocească posesorilor de mai puţin de 5 ha. să-şi completeze lotul prin priorităţi la cumpărare.

Cum cultivarea pământului constituie o funcţie socială de prim ordin, va trebui să se renunţe la vechiul obiceiu de a se face împroprietăriri de recompensă pentru oamenii cari au altă profesie lucrativă şi care-şi transformă loturile în parcuri de agrement. Toate aceste loturi pot servi la reîntregire.

In momentul când se va ajunge la reîntregirea tuturor proprietăţilor la lotul minim, va fi ieşit din câmpul agricol un număr de un milion 353 mii familii, adică 41%, şi numărul

locuitorilor agrari pe kmp. agrar se va fi redus dela 81,59 la 48, adică sensibil ca în Germania.

In orice caz, prin fixarea lotului minim se împiedecă fărâmiţarea mai departe şi deci agravarea situaţiei.

Dacă oprirea fărâmiţării se poate realiza printr'un articol de lege, nu este acelaş lucru pentru sporirea producţiei. Pentru aceasta o tradiţie se cere timp şi mai ales exemplul bun . De aceea va trebui ca statul, prin politica sa agrară să creeze loturi demonstrative pentru aplicarea culturii "dry farming", iar agronomii prin cunoştinţele lor dar mai ales prin patriotismul şi devotamentul lor, să promoveze metode moderne de lucru al pământului şi să indice exploatările rentabile pentru fiecare regiune şi sol. Că această operă cere timp şi îndeosebi bunăvoinţă suntem de acord, dar amintim vorba unui englez, care întrebat cum au reuşit să creeze admirabilele lor peluze de iarbă, a răspuns: " simplu, trei sute de ani de stropire şi tăvălugire".

Aceeaş politică incumbă statului în ce priveşte politica preţurilor. Nu este admisibil ca din munca agricultorului să tragă beneficii numai intermediarul, misit sau exportator, în timp ce lucrătorului nu i se acordă decât beneficiul mizeriei.

+ +

După cum am menţionat mai înainte, munca la ogor, prin natura sa, lasă disponibile agricultorului circa o sută de zile pe an. Aceasta înseamnă 40% din capitalul de muncă întrebuinţat în agricultură. Este clar, că nici din punctul de vedere al bugetului individual, nici din acel al economiei naţionale

nu se poate renunţa la un atât de important capital. El echivalează, socotind numai un om de gospodărie, cu o pierdere anuală de 380.000.000 zile-om, ceeace reprezintă energia necesară pentru a săpa 16 canale Cernavodă-Constanţa. In atari condiţiuni, este imperios necesar să se caute soluţiunile care pe de o parte să evite această irosire de forţe şi pe de alta să mijlocească agricultorului complectarea necesară bugetului său.

- In această ordine de idei socotim util să punem în evidenţă anumite categorii de preocupări care fac parte integrantă din îndeletnicirea agricolă şi care actualmente sunt în deficienţă. Intre acestea, în primul rând, trebue să menţionăm inventarul viu şi din el, ca precumpănitor, stocul de bovine.

In Anuarul Statistic găsim indicat pe anul 1935, pentru bovine 4.325.903 capete şi pentru bivoli 192.730, în total deci 4.518.633 capete Nicio indicaţie pentru numărul vacilor de lapte. Din alte isvoare am putut stabili că numărul acestora a fost la noi în ţară, maximum 1.600.000. Ori pentru o suprafaţă arabilă de 14 milioane hectare şi o populaţie de 18 milioane locuitori, acest stoc este complect insuficient. Este insuficient pentru lucrul la timp al muncilor agricole, insuficient pentru îngrăşarea pământurilor r e c i, care nu pot fi îngrăşate cu îngrăşăminte chimice, insuficient pentru cantitatea de carne necesară alimentaţiei şi insuficient pentru cantitatea de lapte.-

Din această pricină consumul de carne a scăzut pe cap de locuitor şi an dela 7 kg. în 1928 la 5,358 în 1937. Diferenţa de consum între sate şi oraşe este deadreptul înspăimântătoare. In 1928 consumul la oraşe era de 25,79 kg./cap de locuitor şi an în timp ce la sate

se ridică abia la 2,175 kg. Iar în 1937 se consuma la oraşe 23,456 kg/locuitor şi an, la sate 1,257 kg. Notaţi bine, un ţăran mânca într'un an (în medie) un kilogram şi un sfert de carne de vacă.

In interval de zece ani, consumul pe ţară a scăzut cu 24%, la oraşe cu 8% iar la sate cu 42%, înjumătăţindu-se astfel cantitatea şi aşa insuficientă de carne consumată.

Dacă ne raportăm la producţia de lapte (pe care Anuarul Statistic nu o indică) situaţia este tot atât de precară. Admiţând o medie (extrem de ridicată) de 8 litri pe zi de vacă, obţinem o producţie maximă de 12,8 milioane de litri, adică 667 grame de cap de locuitor şi zi. Dacă tot laptele ar fi transformat în unt, ar echivala cu 25 grame de unt pe locuitor şi zi. (Si ne indignam în 1938 când în Germania s'a fixat raţia de 35 grame de unt pe zi ~~peste~~ pentru lapte şi brânză!)

Pentru a face faţă nevoilor agricole şi alimentare, va trebui ca stocul de bovine să fie ridicat la 9 milioane de capete, adică dublat. Iată, deci un domeniu agricol care trebue promovat cu orice preţ şi prin care se va putea ameliora situaţia întregei economii naţionale şi îndeosebi a agricultorului. Pentru a evidenţia un alt aspect foarte grav al penuriei în ce priveşte lipsa de vaci, menţionăm că în 1935, 32,5% din gospodăriile ţărăneşti, adică o treime, nu aveau nicio vacă, ceeace echivalează cu un deficit de 1,1 milioane vaci. 1)

Aceeaş problemă se pune pentru porcine. In 1935 aveam 2 969 403 porci, adică un porc la şase locuitori, câtă vreme în Danemarca numărul revine la şapte pe gospodărie.

1) In U.R.S.S. fiecare gospodărie are o vacă.

Consumul de carne de porc în România era în 1937 de un kilogram pe cap de locuitor şi an la sate şi de 23,806 la oraşe. Scăderea de consum a fost de 1,632 kg. la sate, din 1931 în 1937, adică mai mult de 60%.

Ţinând seama că o scroafă face în medie 25 purcei la an, problema este incomparabil mai uşoară în complectarea stocului. Posibilităţile de export nu pun nici o limită acestei ramuri de activitate dealtfel destul de familiară ţăranului român.

Inexplicabil de neglijată de către agricultorul nostru este problema creşterii păsărilor. Este aşa de puţin luată în consideraţie încât statisticele româneşti nu indică niciun fel de date în această privinţă. In 1944-46 cât am stat ascuns la ţară şi a trebuit să trăesc carecum autarhic, am crescut păsări. Am fost surprins de lipsa de interes a ţăranilor pentru acesstă ramură de activitate. La gluma că la sate nu se mânâncă păsări, decât când ţăranul este bolnav sau pasărea bolnavă, mi s'a răspuns - nu fără - umor "Numai când ţăranul e bolnav, când e pasărea o vindem la târg". Amintesc că Danemarca exportează numai în Anglia 3 miliarde de ouă pe an. Cu găini Leghorn am obţinut o producţie anuală de 280 ouă, adică de 8 ori preţul găinii, în timp ce o vacă dă în lapte numai odată până la maximum odată şi jumătate preţul ei.

Nu am putut preciza motivele pentru care ţăranii sunt refractari la creşterea păsărilor, însă datoria noastră este a-i îndruma, prin sfat şi exemplu, către această ramură foarte rentabilă din domeniul agricol.

Aceste probleme ridicate numai cu caracter exemplificativ, între altele pe care nu le mai menţionăm sau de care vom aminti în al-

tă parte, sunt probleme permanente. Ele vor complecta totdeauna un program mai plin pentru agricultori şi un buget mai convenabil pentru acest fel de îndeletnicire.

Nu avem naivitatea să ne închipuim că ele se rezolvă prin simpla lor enunţare, dar avem pretenţia că ele constituesc o imperioasă datorie de preocupări în economia naţională. Ele incumbă deopotrivă specialistului tehnician cât şi omului politic.

Socotim o datorie esenţială lupta împotriva acelor aventurieri economici care se mulţămesc cu lovituri date peste noapte, care nu promovează decât domeniul speculativ în dauna domeniului productiv. Printr'o neîngăduită toleranţă, acest spirit de şmecheră inteligenţă în specularea muncii şi bunei credinţe a altora şi-a făcut loc în întreaga noastră economie şi în special în domeniul bunurilor produse prin munca ţăranilor nostri. Marea mizerie a plugarilor se datoreşte acestei specule nemiloase şi unei sistematice politici de îndepărtare a sătenilor dela domeniile de mare rentabilitate în agricultură sau în industria agricolă.

+ +

In paralel cu problemele ridicate pentru agricultură şi pentru a putea mijloci soluţiunile pe care le-am preconizat, va trebui să pregătim şi să realizăm anume probleme din celalalt domeniu, al industriei. Atât al industriei care are la bază **însăş** agricultura ca şi a celeilalte care are la bază materii prime minerale.

Industrializarea agriculturii va putea ajuta la complectarea domeniului de activitate chiar pentru agricultori şi va putea absorbi fără o specializare gingaşă ori prea

îndelungată braţele ce vor trebui să iasă din câmpul agrar.

In timpul din urmă o sumă de ţărani, în unele regiuni, se îndrumaseră spre asemenea îndeletniciri cu rezultate din cele mai îmbucurătoare.

Astfel, cu o instalaţie destul de sumară şi fără a cere capital de investiţie mare, sătenii care nu aveau suficient pământ pentru cultură, creiaseră o industrie săteasca a laptelui. "Lăptarii", cum se intitulaseră ei singuri, colecţionau laptele din câteva sate apropiate, îl centrifugau şi fabricau smântână dulce, unt şi brânză albă. In felul acesta laptele îşi găseşte o piaţă de desfacere mai convenabilă, irosirea lui la hrana porcilor, a câinilor şi a vacilor este înlăturată şi creşterea animalelor de lapte mai rentabilă. Noi apreciem că strângerea laptelui în centre mai mici şi pe suprafeţe mai restrânse - pe capacitatea unei singure maşini centrifuge - este mai puţin costisitoare în ce priveşte transportul şi pierderile de alterare şi mai remuneratoare în ce priveşte regia întreprinderii. Desigur, vor trebui date îndrumări pentru a obţine şi calitatea. E o educaţie care incumbă organelor de administrare agronomică. Precizăm, nu este vorba de instalaţii mari, costisitoare ca cele realizate de A.S.R. Principele Nicolae, la Broşteni, ci de instalaţii care se compun dintr'o singură maşină de centrifugat laptele şi eventual una de centrifugat smântâna.

O industrializare extrem de rentabilă şi pentru care eram tributarii Bosniei, este uscarea fructelor şi în special a prunelor. In general prunele livezilor noastre merg la alambic, pentru fiert ţuica. Pentru un litru de ţuică de 18 lei litrul se cer 10-12 kg. de

prune a 1 leu kg. Pentru un kg. de prune uscate se cer 4-5 kg. de prune, iar preţul prunelor uscate este de 24 lei/kg. Diferenţa de rentabilitate este atât de mare -dela 1 la 3 - încât nu mai e nevoie de comentar.

Ceeace lipseşte este studiul şi popularizarea unui uscător sistematic, care să înlocuiască lesele de nuiele pe care le utilizează ţăranii nostri în uscătoriile şi afumătoarele lor primitive. Nu este lipsită de interes şi introducerea varietăţilor de prune speciale pentru aceste produse. In primul răsboiu mondial, în timpul ocupaţiei germane, se instalaseră la sate o serie întreagă de fabrici de magiun (marmeladă de prune) care au fost ulterior devastate sau lăsate în părăsire. Ce a determinat această atitudine nu ştim, dar avem credinţa că mai mult decât incuria, că dincolo de resentimentele ce aminteau de cotropitorul de ieri, a fost permanenta preocupare de a deplasa mijloacele de producţie rentabile dela sate la oraşe.

Vom revela, ca pe un paradox, o ramură de producţie naturală altă dată înfloritoare iar astăzi redusă la un nivel care trebue să dea de gândit deşi nimic nu s'a înrăutăţit în condiţiunile naturale de producţie. Este vorba de pescuit şi de industrializarea peştelui.

Inainte de primul răsboiu mondial peştele era mâncarea săracului, iar peştele sărat pătrundea în cele mai umile bordee şi în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării.

In 1937, pe luna Ianuarie, găsim în Anuar: 1 kg. carne de vacă costa 21 şi 24 lei, 1 kg. carne de porc 33 lei, 1 kg. crap 70 lei! Situaţia aceasta anormală îşi are o explicaţie simplă. In anii 1936-37 s'au pescuit în total în apele statului 14.517.217 kg. peş-

te, adică 750 grame pe cap de locuitor şi an. Cea mai mare producţie a fost în 1927 cu 30 milioane 482.873 kg. , adică 1,690 kg. de cap de locuitor şi an. Insă a fost un an unic. Acest fapt este într'adevăr paradoxal. Cu un litoral de mare mai întins, cu o serie de limanuri în plus, cu bălţile Dunării rămase toate în fiinţă, cu noui cursuri de ape mari în teritoriile alipite este inexplicabilă cantitatea de peşte produsă. Nu voim să facem neapărat o legătură între apariţia soc. Frigul şi dispariţia peştelui, dar suntem îndreptăţiţi să ne ridicăm împotriva incuriei care a dus la această stare de lucruri. Pescarii din baltă au explicat faptul prin lipsa materialului şi sculelor de pescuit pe care urma să li le pună la dispoziţie soc. Frigul, care avea monopolul cumpărării recoltei de peşte.

Pescuitul în sine şi industria peştelui conservat, altoită pe această producţie adusă la normal, ar constitui un domeniu în care zeci de mii de braţe şi-ar găsi o existenţă convenabilă.

Nu trebue să uităm că industria alimentară este nu numai foarte rentabilă în sine, dar că noi posedăm toate materiile prime necesare şi o calitate care nu poate fi concurată de produsele străine. Nu ne lipseşte decât bunăvoinţa de a vrea să facem treabă şi poate mai mult ca orice, încrederea consumatorului român în produsele naţionale. In special această lipsă de încredere a consumatorului în produsele autohtone ne-a căşunat multe neajunsuri. Chiar pentru produse elementare, dacă marca nu purta adausul "Made in.." complectat cu numele unei ţări străine, trebuiau în mod necesar să fie ocolite. Suntem de acord că etica profesională a fabricelor vechi, de mare tradiţie şi specializate trezesc încredere

deosebită a consumatorului. Aceasta nu implică totuş repudierea unui produs numai pentru motivul că e de fabricaţie naţională. Nu ne incumbă nouă, în cadrul acestui studiu să enumerăm produsele româneşti de reputaţie europeană. Ar fi destul să menţionez că produsul "Nivea" al fabricei dela Braşov era folosit până în celalalt capăt al Europei şi că vechi reclame se văd şi azi în Madrid.

Nu vom tăgădui valoarea uceniciei în domeniul industrial, dar pentru a căpăta îndemânarea trebuitoare e nevoie să începem prin a face treaba pe care vrem să o învăţăm.

In această ordine de idei, pentru a pregăti oamenii de specialitate, pe deoparte, şi pentru a evita angajarea de la început a unor prea mari capitaluri de investiţie, pe de altă parte, se poate proceda la o industrializare parţială, după exemplul multor ţări deja industrializate. Se pot aduce din străinătate piesele fabricate, executând în ţară numai montajul lor.

Italia, de pildă, care are o industrie proprie a maşinilor de scris, aduce din Elveţia piesele maşinei Hermes şi le montează cu mână de lucru italiană, acasă la ea. Produsul e mai ieftin cu 25% decât adus montat gata, se creiază debuşeu de lucru pentru Italieni şi se economiseşte capitalul de investiţie care ar fi necesar pentru instalarea fabricei de piese. Pentru noi la aceste mari avantagii se adaugă şi acela de a mijloci învăţarea meseriei şi deci de a pregăti specialişti.

Marele industriaş român, N. Malaxa, a procedat în felul acesta cu puternicele locomotive elveţiene pe care le-a pus în circulaţie pe căile noastre ferate.

Dacă pentru această primă etapă încre-

derea consumatorului poate fi uşor captată - produsul fiind totuş străin şi de reputaţie - nu este încă suficient. Trebue ca această operaţie să aibă încrederea guvernanţilor şi sprijinul autorităţilor de resort. Din acest punct de vedere avem o tristă experienţă.

După primul răsboiu mondial Intreprinderile H. Ford au făcut statului român următoarea propunere. Să se cedeze fabricei de automobile un teren la Constanţa pentru instalarea unor ateliere de montaj. Piesele vor fi aduse din America, mâna de lucru va fi românească Statul român va acorda dreptul de portofranc pentru materialul adus şi care după montare va fi îndrumat spre alte ţări, în schimb uzinele se obligă să ne modernizeze pe seama lor reţeaua noastră de şosele.

Oferta a fost respinsă, iar H. Ford s'a adresat Turciei şi şi-a instalat acolo fabrica. Că întreprinderea câştiga din transacţie este de sine înţeles. Dar nu aceasta este problema care trebuia să ne determine pe noi în a accepta sau a respinge oferta. Desigur, că îmbunătăţind reţeaua noastră rutieră s'ar fi cumpărat mai multe automobile Ford (mult mai ieftine în concurenţă cu cele importate montate gata), dar faptul nu constituia un rău. In 1936 aveam abia 23.205 automobile (mai puţin decât Bulgaria) la o reţea de căi ferate de mai puţin de 12.000 km., adică la un sistem de circulaţie destul de redus în raport cu bogăţiile ţării pe care le aveam de transportat.

Ceeace trebuia să ne intereseze pe noi era:

1.- Se creia plasament pentru o serie de braţe care nu-şi mai aveau loc în agricultură.

2.- Se făcea ucenicia şi se pregăteau lucrători specialişti pentru industria automobilă.

3.- Ni se îmbunătăţea reţeaua rutieră.

4.- Ni se mijlocea mărirea parcului de automobile la un preţ mai convenabil.

5.- Cu timpul s'ar fi creat ateliere pentru fabricarea în ţară a anumitor piese, - cel puţin pentru caroserie.

6.- La finele concesiei am fi rămas cu o fabrică instalată.

La toate aceste înlesniri guvernanţii nostri nu au văzut decât câştigul casei Ford, (ca şi când ar fi trebuit să ne propună o afacere din care să piardă) şi noi am rămas în situaţia în care ne găseam înainte.

Desigur, mâine în România, această mentalitate trebue să dispară.

Este în afară de orice discuţie că o ast fel de industrializare parţială, îndeosebi în condiţiile propuse de Ford, nu poate constitui în niciun caz o industrie parazitară. Cu preţul mânei de lucru dela noi fabricatele le revin mai ieftin decât dacă le-am importa montate şi nici chiar obiecţiunea I. Mihalache nu s'ar mai fi putut face.

Este clar că această etapă de semiindustrializare nu exclude realizarea iniţiativelor naţionale de industrializare dacă ele au un real suport în nevoile noastre interne. Acesta este cazul, de care ne-am ocupat, al locomotivelor de cale ferată.

La parcul de locomotive, din 1937, de 1991 unităţi (în diminuţie faţă de 1928) era nevoie de o fabricaţie, pentru reînoire, de 100 locomotive pe an. Aceste locomotive se puteau şi t r e b u i a u fabricate în ţară în condiţiile pe care deja le-am examinat. Dacă însă ţinem socoteală de faptul că

parcul ar fi trebuit complectat la trei mii de unităţi, industriei noastre i-ar fi revenit o fabricaţie de 150 locomotive pe an în afară de cele 1000 unităţi ce ar fi trebuit construite în maximum cinci ani pentru complectarea înzestrării.

Aceeaş situaţie este cu parcul de vagoane. Acest parc era în 1937 de aproape 50.000 vagoane, din care aproape 3000 pentru călători. El ar fi trebuit complectat la 90.000 vagoane din care 6000 pentru călători. Deci în afară de 30.000 pentru complectarea parcului, industria românească trebue să confecţioneze 4500 vagoane anual pentru reînoire.

Nimic nu trebue să se opună acestei industrializări.

Este drept că în materie de vagoane eram foarte puţin tributari străinătăţii.

Un alt domeniu de industrializare este cel al maşinilor agricole. Materia primă necesară se poate obţine în mare parte în ţară. Fabricatele realizate de Reşiţa şi prototipurile de tractoare încercate ne îndreptăţesc cele mai optimiste nădejdi. In acest domeniu, nu numai că avem piaţa necesară, dar nu trebue să uităm datoria de-a păşi la o cultură mai raţională în ce priveşte metodele de lucru prin introducerea de maşini agricole care să uşureze şi să perfecţioneze munca la ogor.

Am menţionat mai înainte că în 1936 aveam în ţară 23.205 automobile, adică 1 automobil la 850 locuitori. (In U.S.A. la aceeaş epocă raportul era de 1 automobil la 4 locuitori). Tot la aceeaş dată aveam 6263 camioane şi camionete şi 1525 de tractoare. Dacă ţinem seama că distanţa medie de transport dela centrele de producţie la cea mai apropiată staţie de cale ferată este de 10,6 km. în vechiul re-

gat şi de 6,4 km. în Ardeal, că avem de îndrumat către centrele de consumaţie, de prelucrare sau către staţiile de îmbarcare peste un milion de vagoane de cereale, jumătate milion de vagoane de legume şi plante alimentare, aproape 80.000 vagoane plante industriale, aproape 1,4 milioane nutreţ şi paie, peste 100.000 vagoane fructe şi zece milioane hectolitri de vin, adică peste 100.000 vagoane, realizăm ce ridicul este parcul pe care îl avem la dispoziţie ca să transportăm mai mult de 3 milioane vagoane anual numai din producţia agricolă pe distanţa medie arătată.

Dacă ţinem socoteala că transporturile grevează neînchipuit asupra preţurilor agricole, ne dăm seama de nevoia imperioasă de a ne înzestra industria cu fabricile necesare pentru construcţiunea de camioane, camionete şi tractoare. Notăm că nu am ţinut cont de cele opt milioane metri cubi de lemne de construcţie şi foc şi nici de produsele minelor, carierelor şi exploatărilor care nu se găsesc pe reţeaua de căi ferate.

Si dacă industria noastră reuşise să construiască motoare de avioane nu se poate spune că ea nu ar fi capabilă să construiască motoare pentru automobile.

In acest domeniu nu numai că avem piaţa de consum intern, dar suntem total tributari străinătăţii.

Vom releva, cu titlu de anomalie, faptul că exportam piei brute la Viena pentruca să le reimportăm tăbăcite, când noi aveam o industrie admirabilă de tăbăcărie. Parte din aceste piei erau exportate pe animale vii numai pe motivul că parcul nostru de cale ferată nu avea decât... trei vagoane frigorifere. Nu vom mai insista asupra pierderii în valoare şi calitate prin transportul de vite vii

care făceau călătoria până la Viena în cel puţin patru zile.

Am relevat posibilităţile ce ne stau înainte şi inadvertenţele din trecut numai pentru a învedera situaţia creiată economiei noastre naţionale prin neglijarea unor probleme şi prin punerea greşită a altora. Din această pricină au rezultat şi termenii eronaţi de "Stat agrar, sau Stat industrial" ai problemei de care ne-am ocupat.

Mai puţin decât un program, datele citate de noi constituesc o alarmă şi o exemplificare pentru îndrumarea ce trebue dată în viitor p r e o c u p ă r i l o r noastre economice.

Insist totuş să accentuez că mai mult decât de ordin tehnic, soluţiunile problemelor sunt de ordin e t i c. De aceea trebue să schimbăm în primul rând mentalitatea care ne călăuzeşte în căutarea acestor soluţiuni.

+ +

In concluzie, socotim disputa pe tema de mai sus nepotrivită situaţiei specifice ţării noastre.

Alarma M. Manoilescu cu privire la soarta a c t u a l ă a agricultorului o apreciem total îndreptăţită. Bugetul neîndestulător şi uneori mizer al agricultorului român nu provine însă din însaş agricultură, pe care omenirea atâta vreme cât trebue să se hrănească nu o poate neglija cu atât mai puţin părăsi, ci din modul cum ea este organizată.

Defectele de organizare stau în:

- fărâmiţarea până la pulverizare a lotului de muncă, cu mult sub capacitatea de lucru al agricultorului. Din această pricină a rezultat o desime de populaţie agrară pe

suprafaţa agricolă ca cea pe care am arătat-o (pag.26), cu consecinţa că

- muncitorul agricol prestează numai o parte din energia sa în cursul anului şi prin aceasta, în mod fatal, nu-şi poate realiza capacitatea de muncă întru agonisirea venitului necesar întreţinerii lui şi a familiei sale.

- Tehnica arhaică a agriculturii, cu o producţie la hectar mai mică decât jumătate din ceeace în mod normal ar trebui să se realizeze, aşa cum s'a făcut dovada prin experienţa culturii "dry farming" (pag. 27).

- Irosirea vinovată a timpului, cu pierderea unui capital imens de muncă (pag.42)

- Neglijarea unei întregi serii de preocupări agricole rentabile şi necesare (pag.42)

- şi lipsa de industrializare a agriculturii (pag. 43-44).

Aceste defecte de organizare înlăturate, agricultorul poate realiza un buget convenabil Alarma Mancilescu cu privire la agricultură - trebue privită ca o datorie de a soluţiona lipsurile menţionate şi nu ca o invitare la industrializare cu orice preţ şi în pofida agriculturii. România, prin solul şi clima sa, este o ţară în care se poate şi trebue să se facă agricultură.

A ne închipui însă că întreaga populaţie a ţării ar putea trăi numai din agricultură şi ca atare că trebue sau am putea neglija industria, sub motiv sau altul, potrivit teoriei lui I. Mihalache, nu ar fi numai o greşală ci o absurditate politică şi economică.

Intregul nostru excedent agricol abia acoperă jumătate din import (cealaltă jumătate era acoperită de ţiţei şi produse petrolifere) şi reprezinta mai puţin de 30% din valoarea industriei naţionale de transformare. Deci acest excedent însemna abia 18,85% din ne-

voile elementare industriale. Este evident că în aceste condiţiuni nimeni nu poate socoti serioasă ideea că ne-am putea dispensa de o industrie naţională.

Chiar dacă am dubla întreaga producţie agricolă şi tot surplusul ar rămâne disponibil la schimb pentru nevoile industriale - fără a îmbunătăţi deci prin nimic situaţia agricultorului - şi totuş nu am putea acoperi decât cel mult 75% din aceste nevoi.

Prin urmare, presupunând că am împinge producţia agricolă la capacitatea ei maximă prin efortul pe care l-am cere agricultorului şi încă nu am reuşi să satisfacem nici trei sferturi din necesităţile elementare de viaţă care erau satisfăcute până atunci.

Nu se poate accepta nici politic nici economic o soluţie, care pretinzând populaţiei un efort mai mare ca cel pe care-l presta, să nu-i asigure nici măcar confortul pe care-l avea înainte.

Ca atare industrializarea ţării, atât pentru prosperitatea agriculturii şi a agricultorului, cât şi pentru întreaga economie naţională, este o necesitate imperioasă. Evident nu o industrializare haotică, cum o îngăduise şi o promovase liberalismul nostru economic, şi cu atât mai puţin o industrializare hrăpăreaţă care să exploateze nevoile de viaţă a populaţiei.

Industria este o f u n c ţ i e s o c i a l ă, ca şi agricultura, şi nu un domeniu de pură specula. Ea trebue organizată spre acest ţel final al funcţiei ce trebue să îndeplinească.

Să nu uităm că tocmai din pricina caracterului ei neomenos, egoist în primele începuturi de organizare industrială, s'a dat naştere fenomenului social de proletarizare ca-

re a dus la fenomenul politic ale cărui consecinţe dureroase le trăim azi în lupta cu comunismul.

De aceea îi revine politicului datoria de a supraveghea şi îndruma industria în procesul de industrializare, după cum îi revine datoria de-a organiza şi promova agricultura potrivit condiţiunilor naturale ale solului şi progreselor ştiinţifice realizate.

Iniţiativa particulară a spiritelor întreprinzătoare trebue ajutată prin forţa creatoare a elitelor ştiinţifice şi politice pentru a evita noui impasuri în care ne-ar putea conduce o considerare unilaterală a fenomenului economic.

Obiecţiunilor prea conformiste trebue să li se opună o nouă considerare a fenomenului în întregul lui, dar mai cu seamă în condiţiunile specifice care ne preocupă. Teoriile sunt create ca să explice fenomenele şi nu să le încorseteze. De pildă, obiecţiunea că nu avem în ţară materia primă necesară unor anumite industrii nu este valabilă decât în măsura în care am vrea să creem o industrie de export. Desigur, în acel caz intervine concurenţa industriilor streine. Când însă este vorba de piaţa internă, problema ia alt aspect. Nevoile de consum intern ne vor obliga oricum să importăm fabricatele care au la bază materii prime care ne lipsesc. Atunci de ce să importăm fabricatul şi deci şi mâna de lucru străină şi să nu importăm numai materia primă? Niciodată nu ne vom putea dispensa de pluguri, sape, lopeţi şi toate sculele agricole. Nu e mai normal ca în loc de pluguri, sape, lopeţi, etc. să importăm minereu de fier yugoslav şi să prelucrăm în ţară aceste fabricate indispensabile? Nu trebue să neglijăm că fenomenul economic trebue luat în conside-

rare în strictă legătură cu fenomenul social. M. Manoilescu a evidenţiat acest lucru în studiul său asupra scimbului internaţional.

Criteriul de simplă rentabilitate pentru patron nu este suficient ca să determine creerea unei întreprinderi. Nu e deajuns ca întreprinzătorul să câştige, ci şi economia naţională. Exemplul pe care l-am examinat al fabricilor de zahăr este destul de elocvent. Este ştiut că fabricanţii de zahăr în România erau mari potentaţi industriali, iar economia naţională,pe această linie,era în pierdere. Si ca industria de zahăr erau în ţară toate acele industrii instalate pe capacitate de producţie mai mare decât puterea de absorbţie a pieţii. Pe lângă criteriul de rentabilitate trebue să ţinem seama de piaţa de consum pe care o avem la dispoziţie. Altfel industria devine parazitară sau uzurar speculativă. Incurajarea industrială prevăzută în legile noastre a lucrat de multe ori în sens negativ pentru economia naţională. In loc de a mijloci o industrializare care să ajute la înflorirea celorlalte domenii, ea a reuşit să sugrume industria casnică şi să pauperizeze pe agricultor. Reuşita marilor întreprinderi industriale trebue să aibă la bază o perfectă etică profesională. H. Ford a reuşit să realizeze într'o singură generaţie o formidabilă industrie pentrucă a pus la baza ei principiul"satisfacerii" şi nu a "specularii" nevoilor celor mulţi. El enunţa atitudinea lui într'o formă aproape brutală. "Cinci la sută din cumpărători sunt capricioşi, pentru aceştia eu nu fabric automobile. Nouăzeci şi cinci sunt inconştienţi, pentru aceea fabric eu maşina pe care o socot eu bună. Ei au dreptul să-şi aleagă culoarea, cu condiţia ca ea să fie neagră".

Incălecarea agriculturii de către industrie, aşa cum o preconizau unii economişti, şi aservirea agricultorului tendinţei speculative a industriaşului, aşa cum se realizase în mare măsură până la conversiune, nu poate fi acceptată ca o politică sănătoasă. Ea a dus la schimbul unicursal, ruinând întreagă pătura ţărănească. Ambele domenii trebuesc desvoltate în paralel şi în deplină concordanţă.

O politică înţeleaptă a preţurilor va permite un schimb efectiv între cele două câmpuri de activitate, ajutându-se în felul acesta reciproc, propăşirea agriculturii prin industrializare şi desvoltarea industriei prin absorbţia în câmpul agricol a unei cantităţi mai mari de produse industriale naţionale.

PROBLEMATICA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘTIINȚIFIC ÎN ROMÂNIA.

Folosind termenul de "problematică" nu am vrea să dăm naştere unui echivoc prin titlul de mai sus. Socotim că există cel puţin o inadvertenţă, dacă nu chiar un non-sens, în modul cum se prezenta, până în timpul din urmă, organizarea învăţământului ştiinţific în România.

Nu este în intenţiunea noastră de-a minimaliza meritul generaţiilor eroice care au creat şi au dus la o relativă strălucire acest învăţământ. Cu atât mai puţin de-a nesocoti valoarea personală a savanţilor români care au ţinut cu fală în mâni stindardul ştiinţei. Cum nu avem o preocupare istoriografică nu vom cita aici numele româneşti destul de cunsocute oricui are o brumă de cultură generală. Parte din aceste nume vor apărea pe măsura economiei acestui studiu.

Ceeace ne interesează şi vrem să punem în lumină este decalarea pe care învăţământul nostru ştiinţific a trebuit să o suferă datorită unui conformism rigid faţă de principii depăşite, impasul în care acest fapt ne-a condus şi imposibilitatea de-a mai putea continua pe această cale.

In urmă vom aviza asupra îndreptărilor pe care le socotim indispensabile nu numai pentru rosturile culturale ale neamului nos-

tru în cadrul civilizaţiei europene, ci chiar pentru însăş existenţa noastră ca entitate naţională.

Cultura românească, ancorată în valorile culturale occidentale în primele ei faze de organizare, trebuind să ardă etapele unei vieţi sbuciumate în care am trăit până la jumătatea veacului al XIX-lea, nu a putut mijloci o poziţie proprie - necum originală - a ştiinţei româneşti şi ca atare a învăţământului aferent. Am fost, din această pricină, tributarii gândirii şi rezultatelor ştiinţei apusene pe care ne altoiam propria noastră gândire, fără posibilitatea unui aport specific al geniului naţional. Afară de medicină, unde experimentul era cu totul obligatoriu şi deci contribuţia noastră se putea evidenţia, în toate celelalte domenii ştiinţifice a trebuit să ne mulţumim a a d o p t a fără a c o n t r i b u i .

Tinem să precizăm chiar de acum că această situaţie nu se datoreşte vreunei deficienţe caracteristice neamului nostru, vreunei particularităţi temperamentale de rasă, ci numai condiţiunilor speciale în care s'a desvoltat învăţământul nostru ştiinţific, deci mentalitatea şi, în consecinţă, gândirea noastră ştiinţifică.

Inlănţuirea dintre învăţământ şi gândire a creat un cerc vicios. Invăţământul nostru a dat naştere la un gen de gândire, iar genul de gândire a permanentizat caracteristica învăţământului din al cărui făgaş nu am mai putut ieşi.

Prin acest joc, dela instituirea învăţământului tip napoleonian nu ne-am mai putut emancipa cu toate eforturile onorabile depuse de unii din oamenii nostri de ştiinţă. Rutina, specifică perioadei de ucenicie, s'a înrădăci-

nat atât de puternic încât a constituit o imensă forţă de inerţie pe care n'au mai putut-o înfrânge cele câteva bunevoinţe care s'au manifestat între timp.

Iar când problemele de învăţământ s'au lovit de probleme bugetare, iniţiativele oamenilor de ştiinţă au fost spulberate de neînţelegerea şi rezistenţa oamenilor politici. La aceasta a contribuit în mare măsură şi perioada de permanentă criză care a urmat după primul răsboiu mondial.

Acum, când la reîntoarcerea în ţară va trebui să reluăm firul vieţii întreruptă de fenomenul bolşevic, credem utilă o revizuire a întregului nostru concept asupra învăţământului ştiinţific, cu atât mai vártos cu cât de această problemă ţine şi rezolvarea alteia, cu însemnătate mare economică, problema industriei româneşti.

Nu avem pretenţia să redactăm, în paginile ce urmează, textul unei legi de organizare a învăţământului ştiinţific şi nici măcar o simplă expunere de motive pentru o asemenea operă. Tinem însă cu tot dinadinsul să evidenţiem un fenomen ciudat, să-i relevăm lipsurile şi inadvertenţele ce rezultă şi să indicăm soluţiile pe care, în cariera şi experienţa noastră, le-am putut intui. Desigur, unele din ele ne vor scăpa în condiţiunile actuale de lucru, lipsiţi total de notele strânse în treizeci şi şase de ani de profesie. In orice caz, cele esenţiale, de p r i n c i p i u, de care ne vom ocupa, vor evidenţia gravitatea situaţiei şi importanţa problemei.

Pentrucă nu este vorba de o simplă scăpare de amănunt, care s'ar putea cu uşurinţă îndrepta, ci este vorba de o mentalitate, de un anume fel de a gândi care creiază o anumită ambianţă. Este un loc comun, pe care abia ne

îngăduim să-l mai enunţăm, că un gând nu valorează numai cât ideea pe care o cuprinde ci, mai ales, cât ambianţa în care a luat naştere şi s'a desvoltat. Ori tocmai această ambianţă ştiinţifică era deficientă în raport cu ritmul de gândire pe care desvoltarea ştiinţifică mondială ar fi trebuit să ni-l impună. Dacă în materie de industrie inerţia şi capriciul, quasi inconştiente ale consumatorului, puteau să constitue o greutate pentru plasarea fabricatelor autohtone, nu acelaş lucru se poate spune de producţia ştiinţifică. Ideea ştiinţifică nu se adresează marei mase, ci unei elite restrânse care, în general, nu este atinsă de această racilă a modei şi nici nu e călăuzită de favorul mulţimii. O idee românească îşi poate face mai uşor loc în lumea ştiinţifică decât un fabricat românesc în lumea consumatorului mofturos. De altfel avem convingerea că faima ştiinţifică va mijloci şi încrederea industrială.

A avea un învăţământ ştiinţific şi a promova desvoltarea lui, nu înseamnă deloc o instrucţie informativă care să ţină în curent cu desvoltarea ştiinţei în alte părţi, ci înseamnă formarea unui s p i r i t c r e a t o r care să ştie să pună probleme şi să le rezolve. A face ştiinţă nu este a promova o erudiţie ştiinţifică, ci o c a p a c i t a t e de c e r c e t a r e şi de î n ţ e l e g e r e a proceselor ştiinţifice şi o r g a n i z a r e a m i j l o a c e l o r t e h n i c e pentru rezolvarea problemelor pe care le ridică viaţa, necesităţile ei şi fenomenele naturale. Noi nu trebue să uităm că trăim în natură şi prin ea. Nu ne este, ca atare, îngăduit să o ignorăm, să trăim marginal ei.

Ceeace apare bizar şi contradictoriu în învăţământul nostru este disproporţia dintre

eforturi şi rezultate. Nu se pot nega nici profesorilor nici elevilor cele mai onorabile strădanii. Nu se poate tăgădui că în fiecare an contingente foarte distinse părăsesc băncile şcolilor. Elemente de mâna întâia ţin piept probelor celor mai dificile chiar la şcoalele superioare din străinătate. Si totuş nivelul mediu al pregătirii ştiinţifice este slab.

Omul de ştiinţă român intrat în câmpul muncii nu mai are resorturi creatoare. Pare-se că şcoala nu numai că nu reuşeşte să desvolte acel spirit cercetător, de curiozitate nativă care se găseşte în fiecare copil, dar chiar îl nimiceşte.

In domeniul tehnic toate elemntele care s' au distins în întreprinderi înainte de primul răsboiu mondial erau formate la şcolile străine, în deosebi germane. Un singur inginer, diplomat al Scoalei Naţionale de Poduri şi Sosele din Bucureşti, Gogu Constantinescu, după o foarte scurtă carieră şi experienţă în ţară a trebuit să se expatrieze în Anglia, unde a făcut o strălucită figură creatoare. 1)

Intre cele două răsboiae mondiale industria românească a fost reprezentată de un inginer român absolvent al unei şcoli germane, i inginerul Malaxa N. Abia se pot cita câteva nume de ingineri, extrem de distinse elemente formate la şcoala noastră care s'au remarcat în domeniul întreprinderilor publice.

Vom cita cu titlu de document o ciudată inadvertenţă manifestată permanent în domeniul tehnic şi în directă legătură cu învăţământul nostru ştiinţific.

In orice administraţie, în orice corp constituit organizaţia este piramidală, adică cu

1) Reputat inventator şi creatorul "sonicităţii".

cât ne ridicăm în ierarhie, prin specializare, prin autoritate şi prin răspundere cu atât se subţiază pătura corespunzătoare. Sunt mai puţini căpitani decât sublocotenenţi, mai puţini generali decât colonei. In ţara românească aveam mai puţini conductori tehnici şi subingineri decât ingineri! La trei ingineri aveam un singur auxiliar tehnic subordonat.

Cu toată alarma dată, cu toată râvna pusă pentru organizarea învăţământului tehnic mediu, mentalitatea care ne stăpânea a făcut cu neputinţă formarea acestei categorii auxiliare indispensabilă pentru legătură între creatorul intelectual şi realizatorul practic al produselor tehnice. Datorită acestei situaţiuni, inginerul ori era absent dela calitatea execuţiei, ori trebuia să-şi părăsească domeniul său creator pentru a se coborî la postura de supraveghetor al atelierului ori şantierului. In felul acesta o pletoră întreagă de elemente eminente care au trecut prin celebra şcoală de Poduri şi Sosele s'au pierdut fără urmă în preocupări adminsitrative sau birocratice care ar fi trebuit lăsate pe seama ajutorilor de ingineri.

Sensibil acelaş lucru se petrecea în arhitectură. In 1936-37 erau 214 studenţi la Academia de Arhitectură şi 77 studenţi la şcoala de Conductori desenatori de arhitectură. (Anuarul Statistic pe 1936/37).

Datorită unui învăţământ ştiinţific prin desvoltării spiritului ştiinţific, industria a putut lua avântul şi a putut ajunge la perfecţiunea atinsă în ţările într'adevăr industriale ca Germania, Statele Unite, Anglia şi în mare măsură Italia. Ambianţa creatoare din ateliere a dat naştere la o su-

mă de autodidacţi care nu s'auputut niciodată desvolta în ţara noastră. Inginerul Rudolf Diesel a inventat motorul care-i poartă numele, dar dispozitivul de montare al pistonului cu segmenţii a fost inventat de unul din lucrătorii dela montaj.

Un fapt foarte interesant a fost verificat în anul 1938-39 şi în 1941-45. Tinerii Români, refugiaţi politici în Germania, pentru a-şi câştiga existenţa au intrat în câmpul de lucru, în industria germană. Deşi nu aveau o prealabilă pregătire , prin ucenicia făcută în sectoarele unde au fost repartizaţi, toţi, absolut toţi, au reuşit în foarte scurt timp să depăşească media lucrătorului german şi mulţi dintre ei să ajungă la poziţii proeminiente de şefi de echipă ori şefi de secţiuni în industrii delicate ca fabricaţia termometrelor şi manometrelor sau în industria de mare răspundere a aviaţiei de răsboiu. Faptul acesta, pe de o parte demonstrează că Românul are mari calităţi de îndemânare tehnică iar pe de alta ridică întrebarea tulburătoare cum se face că învăţământul nostru profesional nu reuşeşte să creeze astfel de elemente la noi în ţară, pentru nevoile noastre industriale.

Răspunsul îl vom da chiar acum şi vom preciza că învăţământul nostru profesional, ca întreg învăţământul ştiinţific era prizionerul unei mentalităţi care, cum vom vedea, condusese şcoala românească pe făgaşul unei instrucţiuni, pe care noi o numim "livrescă"

+ +

Invăţământul nostru a fost organizat în primele lui începuturi după cel francez dela acea epocă. Imitaţia a fost atât de fidelă

că am luat nu numai principiile de organizaţie dar chiar şi programa analitică.1)

Iar învăţământul francez era, cum a rămas şi astăzi în mare măsură, de tip napoleonian, un învăţământ raţionalist şi clasic, bazat pe studiul matematicilor şi al culturilor clasice graecă şi romană.

Proecţia luminoasă a Enciclopediştilor, cu spiritul matematic şi pozitivist a lui d'Alambert şi geniul organizator a lui Napoleon au decis nu numai de soarta marilor şcoli franceze ci şi de învăţământul nostru. Prima noastră şcoală tehnică superioară se întitulează "Scoala Naţională de Poduri şi Sosele" după titulatura celei franceze "Ecole des Ponts et Chaussées" la care se adaugă atributul de "naţională" luat dela cealaltă şcoală franceză : "Ecole nationale des mines".

Ajutorul politic francez, sub cel de-al doilea imperiu şi afinităţi de rasă, în plină luptă naţională, formaţia intelectuală a tinerilor vlăstare boereşti în Oraşul-Lumină au hotărât împreună asupra modelului ce ni-l luam în primele noastre faze de organizare statală. In chipul acesta am ajuns tributarii concepţiei franceze în materie de învăţământ. Raţionalismul şi clasicismul au pus pecetea şi pe învăţământul românesc.

Ignorând total şcoala engleză şi germană, mai simple ca program analitic şi mult mai ancorate în nevoile curente ale vieţii naţioale, orbiţi de strălucirea dialectică a intelectua-

1)... şi chiar şi erorile. Spiru Haret către 1900 şi, mai târziu, Prof.N.Abramescu, către 1930, scriau încă în cărţile lor "linii trigonometrice", naţionalizând astfel o erezie ştiinţifică luată din literatura matematică franceză.

litătii franceze, nu am vrut să scăpăm nimic din ceeace putea să dea faimă propriei noastre şcoale. Programele analitice erau încărcate cu tot ce se ştia până atunci ca şi când am fi vrut să reactualizăm pe Pic de la Mirandole. Bacalaureatii vechilor noastre licee erau exemplare de un doctism remarcabil. Insă, şi abundenţa materiei ce se preda ca şi condiţiunile ce se cereau la examenul de bacalaureat restrângeau în fiecare an numărul celor ce reuşiau să facă acest examen. Situaţia devenise îngrijorătoare.

In urma unui foarte amănunţit şi documentat studiu, ministrul de Instrucţie Publică, Haret, s'a încumetat să propună şi să realizeze reforma învăţământului secundar. Insă spiritul clasicist era atât de înrădăcinat în mentalitatea oamenilor şcoalei noastre încât autorul legii, deşi matematician, nu a reuşit decât să împartă materia analitică în trei grupe şi să creeze astfel liceul trifurcat, cu trei secţii independente, clasicul , modernul şi realul. Studiul limbilor moarte greaca şi latina - aveau încă şase până la opt ore pe săptămână în secţiile literare. Stiinţele naturale se făceau în secţia reală şi mai puţin în cea modernă. Faptul se petrecea chiar la începutul veacului acesta.

Dacă"reforma Haret" a uşurat sarcina elevilor, împărţind greutatea programului analitic în trei, nu a reuşit să modifice mentalitatea care presida natura învăţământului. Spiritul clasicist fusese doar puţin restrâns nu înlocuit. Era dealtfel greu,deoarece se schimbase legea, însă oamenii cari aplicau legea nouă erau formaţi la şcoala veche. Invăţământul şi-a păstrat acelaş caracter "livresc". "Catilinarele", Philipicele", "De bello gallico" şi juxtele lor continuau să

fie cărţile fundamentale în care tineretul studios român îşi pigulea intelectualitatea. Secţia reală a liceelor înlocuia latina secţiei moderne şi greaca secţiei clasice cu matematica, atâta tot. Liceele reale nu formau nici ele o mentalitate ştiinţifică, nu aveau laboratorii în care elevul să se familiarizeze cu experimentul, iar laboratoriile demonstrative, oarecum exhibiţioniste, nu aveau un microscop până în 1909, data la care am terminat noi liceul. 1)

In chipul acesta natura şi fenomenele naturale ne rămâneau străine. Străine ca cunoştinţe şi străine ca preocupare de a descoperi marile taine în care eram şi noi cuprinşi.

Ceeace puteam şti, ceeace puteam descoperi erau lucrurile scrise în cărţi. Ori, orice om de ştiinţă ştie că o carte este cu cel puţin zece ani mai veche decât timpul la care a fost scrisă. Si astfel noi rămâneam retarda-

---

1) In acest timp între jucăriile de fabricaţie germană se puteau găsi microscoape mici şi ieftine, care măreau de câteva zeci de ori, şi care trezeau curiozitatea şi familiarizau pe copii cu sculele de cercetare de mai târziu.

Pe aceeaş linie de gândire nu este lipsit de interes să menţionez unul din punctele de moţiune ale congresului părinţilor copiilor de şcoli primare din statul Ohio (înainte de primul răsboiu mondial). Prin încheierea adusă părinţii protestează împotriva faptului că în cărţile de şcoală, la capitolul "intuiţie" se vorbeşte copiilor de elefanţi, de tigri, de lei şi alte animale exotice pe care le pot vedea doar în circ şi nu li se spune nimic de cărbuni şi de minereuri de fier cu care vor trebui să lucreze o viaţă întreagă şi din care îşi vor trage buna lor stare. Destul de elocvent ca mentalitate!

tari faţă de ritmul popoarelor productive şi creiatoare în ştiinţă. Rămâneam pigulitori în ogoarele altor culturi, fără a reuşi să creem una originală a noastră.

In 1940 am scris împotriva acestui fel de a crea cultura prin geneza unui "eruditism" care nici chiar pe tărâm istoric nu mai este valabil dacă nu se altoeşte pe fenomenele de viaţă. Acestui spirit de intelectualitate bibliografică i-am dat denumirea de "spirit livresc" spre deosebire de adevăratul spirit ştiinţific, cercetător şi descoperitor al fenomenelor şi al legilor sub imperiul cărora trăim. Suntem de acord că această formaţie intelectuală livrescă este mai comodă şi mai la îndemâna tuturor. Stim deasemenea că era în mare stimă în lumea noastră, unde titlu de om "bine informat" era titlu de nobleţă intelectuală. Dar mai ştim că ea a dat naştere unui gen de pseudo-savanţi, sforăitori în compilaţiuni, care nu aduceau nimic nou decât spaima unui înfiorător număr de citate. Acest cult a literii tipărite a căşunat un imens neajuns felului nostru de a gândi. A moleşit sprinteneala specifică neamului nostru în a analiza şi prin aceasta a diminuat valoarea sintezei.1)

Ori judiciositatea unui spirit ştiinţific stă tocmai într'o riguroasă analiză care evidenţiază just valoarea fiecărui element component al unui fenomen şi apoi în reconstruirea lui, pe importanţa specifică fiecărei componenţe printr'o sinteză obiectivă şi deci reală. Ori tocmai acest proces intelectual a

1) Colecţia de proverbe, de zicale şi de pilde ale folklorului român este una din cele mai strălucitoare probe a acestei sprinteneli intelectuale a poporului nostru.

fost nimicit prin spiritul livresc care nu a căutat fundamentul o b i e c t i v al fenomenului ci a n a l o g i a sau c i t a t u l care de multe ori nu făceau decât să perpetueze o veche erezie ştiinţifică.

Reforma Haret nu a reuşit să schimbe această mentalitate. Cauzele stau, în primul rând, în însăş reformă care nu a avut curajul să atace problema frontal. Iar timorarea autorului reformei se datoreşte, în mare măsură, formaţiei oamenilor de seamă ai epocii şi influenţii lor precumpănitoare.

Intreaga viaţă culturală românească trăia sub steaua lui Haşdeu şi sub influenţa "Junimei" în spiritul maiorescian. Adică în plin clasicism. Si personalitatea prodigioasă a celui dintâiu şi autoritatea culturală a lui Maiorescu şi şcoala făcută de Junimea au hotărât de sensul evoluţiei noastre culturale. Gh. Asachi aducea un foarte onorabil efort însă era singur într'un domeniu mai greu accesibil păturii mijlocii şi în care totul era de făcut dela capăt.

Din această pricină Spiru Haret nu a avut curajul să se ridice împotriva unui clasicism strălucitor reprezentat, ci s'a mulţumit să smulgă din domeniul său o parte din elevii liceelor. Secţia reală după modelul - de data aceasta german - al Real-Gymnasium-ului, nu constituia o ofensivă împotriva liceului clasic ci numai o încercare timidă de introducere parţială a unui spirit ştiinţific.

Contingentul mic al elevilor secţiei reale şi lipsa de interes pentru greacă a dat secţiei moderne şi deci învăţământului aferent o extindere care a sfârşit în liceul unic de după răsboiul mondial.

Astfel reforma Haret a încetat de a mai

fi operantă chiar înainte de a-şi fi făcut proba pe durata unei generaţii.

Incercarea de mai târziu a Prof. Ion Petrovici a eşuat fără a fi fost concretizată. Prin o greşită înţelegere a tendinţei nouii reforme s'a socotit că trebuesc înlocuite orele de latină şi matematică prin ore de filosofie.

Alte încercări de reforme şi care s'au de limitat la desfiinţarea examenelor de fine de an, la introducerea bacalaureatului, mic şi mare, la examene de sinteză, porneau din preocupări de pură pedagogie, inspirate mai curând din grija de a uşura sarcina elevilor (şi poate a profesorilor) decât din intenţia de a creea o altă mentalitate, o altfel de gândire.

Partea mai dureroasă, experienţa cea mai tristă a învăţământului nostru a constituit-o învăţământul profesional. Vacuumul produs în domeniile lucrative, în industrie şi comerţ, prin absorbţia celor cu ştiinţă de carte în aparatul administrativ al statului a determinat pe Spiru Haret să încerce ofensiva de îndrumare a parte din tineret către şcoli comerciale şi de meserii.

In prima decadă aceste şcoli au constituit refugiul liceenilor care nu isbuteau să promoveze clasele. Cine rămânea repetent la liceu trecea la şcoala comercială. După terminarea şcolii comerciale absolventul intra funcţionar la percepţie sau la primărie. Absolvenţii şcoalelor superioare de arte şi meserii se angajau ca desenatori în serviciile statului, judeţului sau comunei, ararei luau drumul atelierelor dela căile ferate sau al mecanicilor de locomotivă (şi aici tot funcţionari).

Nici şorţul verde al uceniciei comercia-

le, nici salopeta lucrătorului la banc sau la strung nu mai ispiteau pe tinerii absolvenţi ai şcolilor profesionale care se deprinseseră a şti că partea nobilă a instrucţiei lor sunt cursurile, iar partea de atelier şi de practică este cea minoră, inferiorizantă. "Dexterităţile" adică treburile de îndemânare au fost totdeauna dispreţuite (aduceţi-vă aminte, vă rog, când eraţi şi dv. în liceu).

Mai târziu prin intervenţii politice,1) absolvenţii şcoalelor profesionale au obţinut să li se deschidă alte multe căi în rosturile administrative şi profesiunile au fost văduvite de contingentele pe care autorul legii voia să le îndrumeze spre industrie şi comerţ.

In anul 1936/37, pentru a şterge poziţia de inferioritate în care se considerau elevii (şi profesorii) şcoalelor profesionale faţă de licee, şcoalele inferioare s'au botezat "gimnazii" industriale sau comerciale, şcoalele superioare de arte şi meserii "licee industriale şi şcoalele superioare de comerţ "licee comerciale" Socotim că este îndeajuns de semnificativă această schimbare pentru a nu mai adăuga decât exclamaţia "strasnică reformă"!

In schimb ţinem, pentru a fixa bine atenţia asupra mentalităţii care ne călăuzea, să precizăm că lucrurile se petreceau în 1936, când reuşisem să încropim o industrie naţională în care meseriile puteau găsi un plasament şi sigur şi rentabil. Ruşinea de a mărturisi faţiş o formaţie profesională îşi are cauzele în alt fenomen. Pentru a atrage pe copii către învăţământul profesional nu era nevoie să fie ademeniţi, prin titulatura pe care o căpăta diploma de absolvire ci prin pregătirea pe care

1) Potrivit lozincii lui Virgil Madgearu că s'a terminat epoca inginerilor şi a început epoca economiştilor.

i-o mijlocea învăţământul pentru cariera ce urma să o îmbrăţişeze. Un om bine pregătit pentru o meserie nu se angajează pe baza diplomei ci pe ceeace ştie să facă. 1)

Fapt este că după aproape patru decenii învăţământul nostru profesional se prezenta numeric astfel (Anuarul Statistic pe 1937/38)

In anul şcolar 1936-37 aveam 23 "licee" industriale de băeţi cu o populaţie de 4954 elevi, faţă de 122 licee"teoretice" cu o populaţie de 51 746 elevi. Deci de 10,4 ori mai mulţi copii îndrumaţi spre formaţie teoretică decât spre formaţie profesională, In mod normal ar fi trebuit, dacă instrucţia acestor din urmă ar fi fost cu adevărat profesională, ca plasamentul lor să se facă în condiţiuni de invidiat de către ceilalţi şi deci fluxul către şcoli profesionale să crească rapid. Dar, deşi numai unul la 2.000 de bărbaţi se îndrumau spre şcoli de meserii, defectuozitatea învăţământului nu reuşea să le deschidă porţi mai largi într'un domeniu unde se putea câştiga. 2)

Cititorul neinformat ar putea să creadă că Românului nu-i place sau nu are aplicaţie pentru astfel de îndeletniciri. Că are înde mânare am văzut-o din experienţa făcută în Germania (pag. 67). Că-i place şi are aplicaţie o ştiu toţi cei care au admirat în sate

1) In Anglia este o străveche tradiţie ca inginerii să fie angajaţi pe recomandaţia decanului sau a unui profesor şi nu pe a diplomei. In timpul din urmă şi societăţile noastre miniere (în special cele petrolifere) cereau candidaţilor la angajare numele profesorului care i-ar recomanda şi către care societăţile se adresau,cerând, strict confidenţial, referinţe asupra altor calităţi decât cele de şcolaritate.

2) Trebue să facem o menţiune onorabilă fe-

casele şi porţile ţărăneşti, minunat cioplite în lemn, exemplare unice de gust şi artă atât în ce priveşte inspiraţia cât şi execuţia. Il rog pe cititor să nu uite că dela car şi sanie, la pătul şi casă până la moară şi gater, ţăranul român şi le face pe toate singur, fără a le fi învăţat altfel decât prin ucenicie la părinţi. Iar pentru a evidenţia geniul creator în acest do[illegible] al Românului, amintesc că în Muzeul Tehnic dela München se găseşte în loc de mare cinste o moară de apă ţărănească din România, ca prototip premergător al turbinei inventată mai târziu de Francis.

Nereuşita învăţământului nostru profesional îşi are cauzele în altă parte. Ele sunt de ordin general pentru întreg învăţământul românesc şi sunt mai profunde decât s'ar putea crede. Ele stau în natura intelectualităţii noastre, în felul de a înţelege şi de a gândi problemele.

Din această pricină reformele încercate nu au avut succes şi nu au adus roade. Spiritul livresc, de care am vorbit, a creat un anume tip de intelectualitate opacă spiritului nou, adevăratului spirit ştiinţific bazat pe experiment.

+ +

Intelectualitatea noastră s'a format într'o epocă şi sub impulsuri şi cerinţe care i-au denaturat caracterul. S'a făurit în epoca de tranziţie către tehnicitate, dar sub

---

meilor, căci la aceeaş dată, populaţia celor 76 licee teoretice de fete era de 27.811 eleve, în timp ce în 34 licee industriale îşi făceau o pregătire profesională 8.331 fete, ceeace însemnă o desime pentru meserii de trei ori mai mare decât a băeţilor.
76.-

impulsul clasicismului şi la cerinţele de organizare statală a României.

Ea prezintă două trăsături care o caracterizează şi o definesc funcţional, evidenţiindu-i oarecum specificul. Aproape în totalitatea ei este funcţionară a statului şi este lipsită de tradiţie. Aceste două caracteristice nu constituesc elemente intrinseci ale intelectualităţii, ci vădesc numai specificul intelectualităţii incipiente, într'o tânără organizaţie statală. Ele se explică prin saltul făcut în viaţa statului românesc care a trecut brusc dela organizaţia patriarhală la organizaţia burghezo-democrată.

Adoptarea formelor de viaţă ale democraţiilor apusene, cu pletora de funcţiuni şi în penuria intelectuală a vremei, a necesitat absorbţia în oratura administrativă a tuturor elementelor cu ştiinţă de carte, provocând oarecum un vacuum intelectual în celelalte sectoare.

Prin această deplasare către funcţiunile de stat a luat naştere intelectualitatea funcţionărească a societăţii şi s'a creat o mentalitate funcţionărească a intelectualului.

Lipsa de tradiţie era o consecinţă a inovării, a multiplicării funcţiunilor. Aproape toate funcţiunile fiind noui, nu se sprijineau pe nici o experienţă trecută, erau suspendate de iniţiativa şi inspiraţia individuală a titularilor. Labilitatea rezultând din însăş această variaţie de iniţiativă şi inspiraţie, dădea funcţiunilor strălucirea sau banalitatea celor ce temporar şi întâmplător le ocupau. Nu era cu putinţă de ales "oamenii potriviţi pentru locul potrivit" când erau locuri multe şi oameni puţini.

Dacă în vremuri de mare stabilitate şi de

puternică tradiţie, oamenii de valoare împrumută, din strălucirea lor, posturilor pe care le ocupă cu atât mai mult acest fenomen se petrecea atunci când toată autoritatea acestor posturi era în funcţie de oamenii care le ocupau. Rezultă în mod firesc o oscilaţie fortuită a importanţei posturilor cu valoarea titularilor lor. De aici, ca o consecinţă fatală, şi oscilaţia competiţiunilor. Orice personalitate banală era geloasă pe funcţia făcută strălucitoare de o personalitate marcantă. Ca urmare a acestei variaţiuni de prestigiu a fost variaţiunea de ambiţiuni. Nimeni nu era mulţumit cu funcţia lui şi era invidios pe a prietenului. Fiecare căuta să-şi facă copilul altceva decât era el însuş. Nu exista astfel la noi niciun început de tradiţie profesională. Este clar că această lipsă s'a resfrânt în primul rând asupra profesionistului şi apoi asupra renumelui profesiunii.

Lipsa de tradiţie profesională, cu lipsa de ataşament profesional ce decurge, pune permanent fiecărui adolescent clasica problemă a alegerii unei noi profesiuni, alta decât aceea a părinţilor săi. Premisele rezolvării acestei probleme nu se găsesc într'o mentalitate formată pe linia unei specialităţi profesionale ci în mentalitatea funcţionărească a intelectualităţii. Evident, că dorinţa unui trai mai bun, în judecata insului, se traduce ca atare printr'o leafă mai mare.

Lupta pentru creaţie, cu riscurile inerente legate de orice luptă, este repudiată în faţa uşoarelor posibilităţi pe care le oferă certitudinea unui salar.

Libera profesie, oglindită în sbuciumul celor ce caută să-şi deschidă o cale, este dispreţuită şi părăsită pe seama celor nevolnici de a obţine un post sau pe seama puţini-

lor aventuroşi. Aşa se şi explică lipsa până azi a unei autentice burghezii româneşti, adică a acelei clase sociale de conchistadori economici, magnaţi şi eroi ai industriei şi comerţului.

Nu este deci de mirare vidul ce s'a produs, în această perioadă, în domeniul negustoriei şi al meseriilor atât de demn şi bine reprezentate altă dată de breslele româneşti.

Astfel profesiunile libere sunt tot mai dispreţuite. Ele nu devin ispititoare decât târziu când industria şi comercializarea ei, realizată de către străinii care le-au invadat şi le-au speculat fără niciun fel de etică profesională, au vădit posibilităţi de trai şi îmbogăţire pe care nici chiar politica nu le mai putea realiza.

Până atunci idealul intelectualităţii rămâne funcţionarismul. Mai târziu, când ar fi vrut să evadeze din el, nu s'a mai putut căci s'a isbit de concurenţa şi rezistenţa cetăţii străine ridicată în domeniile de producţie.

Deci, la început benevol şi cu entuziasm a acceptat, mai pe urmă impus de condiţiunile ivite între timp, intelectualitatea nu e animată, în generalitatea ei, de alt ideal decât funcţionarismul. Nu fără rost a fost creată zicala "Românul se naşte bursier, trăeşte funcţionar şi moare pensionar".

Din acest ideal al intelectualităţii vor decurge consecinţe nefaste nu numai pentru individ ci pentru neamul întreg. Statul este totul, Naţiunea rămâne pe plan secundar. Viaţa naţională este pusă în canoane şi încorsetată după concepţia statală, iar concepţia statală este o construcţie abstractă, în afară de nevoile de viaţă naţională.

Faza organizatorie care urmează epocii ca-

pitaliste, în evoluţia mondială, nu are alt rost în ţara noastră decât să mărească haosul administrativ. Nu numai omul de pe stradă dar chiar micul burghez nu poate lua cunoştinţă şi nu poate căpăta conştiinţa lămurită a societăţii din care face parte. Statul devine o entitate în afara conştiinţei membrilor care îl compun.

Judecata, încadrată în această mentalitate funcţionărească, devine formalistă-legalistă. O astfel de judecată închirceşte sufletul, îl face opac. Legalismul românesc, pur formal, nu are nici măcar meritul de a fi creat spiritul de respect al statului şi al legilor. Este un legalism ipocrit. Funcţionarul gelos pe cetăţeanul liber şi mai ales pe venitul lui, devine tiran. El crede în atotputernicia funcţiei sale. Cetăţeanul e la dispoziţia capriciului său, nu el, funcţionarul, la dispoziţia cetăţenilor. Se naşte o atmosferă de suspiciune reciprocă, de neîncredere şi de invidie. Funcţionarul trebue îmblânzit prin mijloace care duc la corupţie, iar cetăţeanul ajunge la credinţa că totul e de vânzare şi că totul e permis.

Intr'o astfel de atmosferă îndoelnică, intelectualul cinstit şi corect în îndeplinirea datoriei sale, e constrâns să arboreze o atitudine rigidă şi deci neînţelegătoare. Aşa se înfăţişează prototipul ideal al cetăţeanului onest. Dela umilul fucnţionar de birou până la profesorul universitar, toată erarhia năzueşte către acest model ţeapăn, lipsit de dragoste, lipsit de înţelegere, lipsit de putere creatoare.

Se face o păgubitoare confuziune între opera creatoare şi opera lucrativă. Cea dintâi e complect blocată de neînţelegere. Cea de a doua reuşeşte mai totdeauna, fiind râvnită de toţi, căutată de fiecare. Intelectualul ro

mân, hrănit cu idealul funcţionăresc al ge-
neraţiei lui si lipsit de perspectiva unui
ideal spiritual, nu tinde spre creaţie, îl
ademeneşte numai ceeace poate să-i mărească
posibilităţile materiale. Lupta lui pe aceas-
tă linie se duce.

Năzuinţelor creatoare, blocate de inerţia
biurocratică, dispreţuite pentru lipsa lor
de productivitate materială certă, nu le a-
cordă nicio atenţie. Ele nu-l îmbie cu nimic,
căci nimeni nu i-a atras atenţia şi nimeni nu
a preţuit în mod deschis efortul de creaţie.
In aceste condiţiuni au dispărut şi criterii-
le neapărat necesare unei juste judecăţi.

Fără criterii intelectualitatea se găseş-
te complect desorientată. Nu are cum alege
între bine şi rău. Trăeşte vegetativ şi mar-
ginal faţă de adevărata trăire. Nu se sbate
decât pentru îndeplinirea condiţiilor legale
care să-i asigure o ieşire onorabilă în via-
ţă şi o comoditate convenabilă materială. O-
mul nu-şi creiază un ideal ci îşi alege un
model pe care să-l pastişeze cu fidelitate.
Modelul ales nu este un şef de şcoală ci un
ins singuratec care a reuşit în viaţă. Si da-
că se crează, prin numărul ciracilor, o şcoa-
lă, ea este o şcoală a expedientelor şi nu a
credinţelor. Se naşte un partid politic.

Această trăire prin imitaţie formează o
imensă m a h a l a i n t e l e c t u a l ă
care copleşeşte şi sufocă elementele de eli-
tă intelectuală. Fenomenul mahalagismului so-
cial, care caută să imite viaţa din centrul
metropolei, fără a reuşi să împrumute decât
aspectele de suprafaţă, se transpune în dome-
niul intelectual lipsit de idealul creator.

Vechile cadre ale elitei intelectuale ro-
mâneşti, toată descendenţa decentă a boerimii

noastre, se găseşte oarecum ostracizată, datorită acestui fenomen. In locul boerimii demnă şi conştientă tradiţie voevodală se naşte nu o burghezie intelectuală ci un burghezism al intelectualităţii. Prin aceasta intelectualitatea renunţă la prerogativele ei spirituale şi rămâne ancorată în afacerism intelectual.

Pregătirea intelectuală pe care o dă instrucţia şi pregătirea academică se frâng la jumătatea drumului, înainte de a se realiza.

Diplomatul român, oricare ar fi natura diplomei sale, este un om care a cucerit viaţa. Posesiunea diplomei îi deschide larg porţile şi el păşeşte sgomotos şi orgolios în viaţă. Legile organice ale instituţiilor de stat îi asigură accesul tuturor treptelor pe baza ei. Se creiază un monopol al diplomei. Autodidactul este privit cu compătimire şi este calificaţie pejorativă care se aruncă cu dispreţ celor fără diplomă. Se fac legi care îngrădesc dreptul la muncă numai pe această bază.

Astfel ia naştere m i t u l d i p l o m e i.

Nimeni nu se gândeşte la greutăţile profesionale ale meseriei ci numai la acele de a obţine diploma, pentrucă diploma are greutate. In corpurile constituite calificarea diplomei asigură întreaga carieră a diplomatului.1) Din această pricină, în aspra luptă pentru viaţă mulţi se sfârşesc deodată cu obţinerea diplomei. Zadarnic căutăm, mai târziu, o sumă întreagă de posesori ai menţiunilor "cu distincţie" căci ei nu se mai disting decât printr'o banală mediocritate. Toată lupta, tot sbuciumul s' a terminat la uşa academică pe care a ieşit diplomatul. Lupta pentru ideal şi-a găsit ter-

1) Faptul se petrecea fără excepţie în corpul ingineresc şi cel ofiţeresc.

men. Omul are dreptul la odihnă şi salar. Automatismul avansărilor în leafă - gradaţiile corpului profesoral de toate categoriile - încurajează indiferentismul şi lenea profesională. Intre profesori se înalţă baricade care nu pot fi trecute, căci se cer anume "titluri". Un merituos licenţiat moare profesor secundar, oricare i-ar fi meritele, pentrucă intrarea în universitate nu se poate face decât în caleasca "doctoratului". Cariera contramaestrului Taylor, "Doctor Inginer honoris causa" nu era cu putinţă decât în America, în nici un caz în România.

Cei apăraţi de diplomă ca şi cei ostracizaţi din viaţă de ea nu au pentruce să mai lupte. Dacă nedreptatea făcută celor fără diplomă este numeric redusă şi poate fi fără urmări grave pentru colectivitate, în schimb îmbulzeala la diplomă şi desertarea din câmpul luptei are urmări incalculabile, care nu mai pot fi îndreptate. Se naşte un proletariat intelectual din care se recrutează agenţii cluburilor politice şi ai favoritismului politic şi se produce un vacuum în ramurile de productivitate. Nimeni nu are curajul să părăsească filiera universitară pentru ucenicia unei meserii. In ţara al cărei pământ este binecuvântat de Dumnezeu să producă grâul cel mai bun din lume, niciun diplomat al şcolilor medii sau suprioare de agricultură nu se mai întoarce la ogor. Ar fi o ruşine şi o decădere. Diplomatul rămâne "domn" la oraş, ducându-şi mizeria materială şi sufletească îmbrăcate în "haine nemţeşti", nu în cămaşă şi iţari. Mitul diplomei s'a substituit oricărei alte năzuinţe. Viziunea vieţii nu depăşeşte pragul creat de acest mit.

Viaţa de dincolo de acest prag se orânduieşte pe alt plan, pe planul politic.

In aceste condiţiuni, cu felul acesta de a privi formaţia intelectuală s'a schimbat întregul rost al instrucţiei şi al educaţiei şi s'a dat un impuls deviat întregei noastre gândiri. Finalitatea pregătirii fiind diploma, nu se preocupă nimeni, nici profesor, nici student, de profesie. Toată atenţia este îndrumată numai spre filiera care duce la diplomă. Profesia este o postură minoră. De aceea însuş profesorul o părăseşte pentru cultul eruditiei sau al scienţismului. Celebritatea lui nu se apreciază prin îndemânarea profesională ci prin erudiţia pe care o poate desvolta. Studentul este astfel pregătit nu pentru meseria ce o va îmbrăţişa ci numai pentru a fi, la rândul său, iarăş profesor erudit.

Scoala nu urmăreşte îndemânarea profesională, ci îndemânarea retorico-ştiinţifică. In atari condiţiuni se părăseşte experienţa. Demonstraţia experimentului e înlocuită cu demonstraţia raţională. Se substitueşte vieţii şi fenomenelor de viaţă discursivitatea. Elocinţa îşi recapătă vechile prerogative din antichitate. Lumea nu mai gândeşte pentru a lucra bine ci pentru a vorbi frumos. Se împamânteneşte lozinca "din discuţie naşte lumina" în locul adevărului că din discuţie naşte haosul şi din meditaţie lumina. Funcţia meditaţiei e anchilozată şi cultul ei abolit. In schimb ia naştere cultul individualităţilor, al acelor individualităţi exteriorizante care pot umplea întreaga ambianţă cu personalitatea lor. Dacă astfel de personalităţi pot constitui "modele" pentru cei grăbiţi să cucerească repede viaţa, ele nu dau nimic societăţii din care fac parte. Nu se crează "şcoli". Meditaţia nu mai crează sisteme. Lipsa de tradiţie îşi lărgeşte tot mai mult domeniul. Profesorii adevăraţi nu-şi

găsesc ciraci şi locul lor rămâne vacant. Nimeni nu poate cita o şcoală de gândire care să se fi impus temeinic.1)

Intelectualitatea română pluteşte într'o superficialitate comodă de împrumuturi şi cirilitatea specifică neamului. Specialiştii români sunt improductivi, lipsiţi de creativitate. Truda lor este emasculată căci mitul diplomei a falsificat însăş natura muncii. In loc de oameni creatori, a creat pigulitori pe ogoarele altor culturi.

+ +

Această geneză a intelectualităţii noastre, cu spiritul livresc şi cu mitul diplomei explică fenomenul didactic românesc şi impasul în care am intrat. Vădeşte însă, în acelaş timp, că problema este cu mult mai gravă decât s'ar putea aprecia din inadvertenţele pe care le-am relevat. Căci, repetăm, nu este vorbă de o reformă care s'ar ataca la programele analitice sau la materia de învăţământ, ci de schimbat o mentalitate care s'a format şi s'a generalizat în aşa măsură încât starea de lucruri actuale ni se pare normală, ne mulţumim cu ea şi opunem o îndârjită resistenţă încercărilor de îndreptare. Aceste încercări au existat. E drept, individuale, dar totuş au existat, însă s'au isbit de inerţia autorităţilor şcolare, a elevilor şi chiar a părinţilor care, din proprie experienţă, se deprinseseră să ştie că

1) O astfel de şcoală începuse să se facă în jurul profesorului Nae Ionescu. Moartea prematură, la 49 de ani, şi prigoanele politice au împiedecat însă realizarea acestei şcoli.

Pârvan, mort la 45 ani!

învăţământul este o simplă filieră care trebue să ducă la unicul ţel final "diploma".

Nu vom subestima efortul onorabil făcut pentru obţinerea diplomei. Ca iubitor al cărţii şi ca scriitor de cărţi, nu vom tăgădui valoarea lor, dar rog pe cititor să-şi reamintească că între o carte de pură informaţie -foarte utilă în felul ei - şi între o carte care dă sugestii şi subiect de meditaţie, a apreciat-o totdeauna pe aceasta din urmă. Deci protestul nostru împotriva spiritului livresc şi revolta împotriva mitului diplomei să nu ni se interpreteze ca o pledoarie împotriva instrucţiei şi în favorul ignarismului. Desigur, că, după temperament, fiecare ve prefera un roman poliţist sau un film cu gangsteri - sensaţii tari - aceasta însă nu înseamnă că în organizarea învăţământului nostru, noi trebue să ne călăuzim după asemenea criterii. Pe plan social, ne ridicăm şi împotriva romanelor poliţiste ca şi împotriva filmelor cu gangsteri. Iar valoarea lor educativă pentru o naţie şi mai ales pentru tineret o negăm categoric.

Spiritul de ordine intelectuală şi năzuinţa de a îmbrăţişa universul într'un tot armonios ne împinge spre doctrină, spre "teorie". Pentru explicarea legăturilor dintre fenomene avem nevoie de o teorie, însă experienţa ne-a vădit că nu trebue să ne fixăm cu încăpăţânare la u n a. Fenomene noui vin să schimbe conceptul şi nu putem să respingem un fenomen pe care-l constatăm pentru simplul motiv că el nu se încadrează în teoria existentă. Această mentalitate a dominat multă vreme ştiinţa franceză. 1) In schimb ştiinţa americană chiar dacă nu a putut găsi explicaţia unui fenomen şi nu l-a putut încadra în doctrina e-

1) Vezi Barett Wendel. La France d'aujourd'hui

xistentă, l-a înscris în catalogul de fenomene şi l-a folosit chiar înainte de a-l fi legitimat. Astfel se explică avântul formidabil pe care l-a luat ştiinţa şi industria americană. 1) Acelaş lucru se petrece la Germani şi, senzibil, şi la Englezi.

Fără îndoială că spiritul de unitate doctrinară, spirit sistematizant şi schematizant simplifică şi ispiteşte. Noi nu trebue însă să uităm că teoriile sunt făcute să explice nu să încorseteze viaţa în canoane care o falsifică. Teoriile sunt făcute pentru viaţă, nu viaţa pentru teorii.

Si cu aceasta ajungem la unul din punctele nevralgice ale învăţământului nostru. In loc de a ne învăţa să cunoaştem viaţa, realităţile ei, şcoala ne învaţă să cunoaştem teoriile şi doctrinele.

Matematica ce se învaţă în liceu constitue un corp de doctrină desăvârşit. Cărţile de aritmetică şi de geometrie pot folosi perfect unui filosof care vrea să studieze natura logicei raţionale. Nu trebue însă să uităm că elevul de liceu nu e nici filosof, nici destinat să studieze fundamentele diferitelor logice. El trebue să înveţe să judece logic, raţional şi să poată folosi, pentru orientarea lui, rezultatele obţinute de cercetători. Elevul învaţă din şcoala primară "regula de trei" sau "reducere la unitate" Dar când e vorba s'o folosească se încurcă. Se încurcă pentrucă spiritul livresc i-a dat teoria dar nu l-a familiarizat cu fenomenul

---

1) In special în timpul din urmă în domeniul spiritualului şi a influenţei lui asupra fenomenelor naturale.

variaţiei lineare care stă la baza regulei de trei. 1)

Suntem atât de "îndoctrinaţi" încât voiu stârni proteste când voiu afirma că nu există măsurătoare exactă ci numai aproximativă. Si afirmaţia mea este riguros exactă. Dar nimeni nu s'a gândit la fenomenul de măsurare ci doar la sistemul metric cu multiplii şi submultiplii săi. Pentruca o măsurătoare să fie exactă, trebue ca mărimea măsurată să fie multiplu de unitatea de măsură (oricât de fină) pe care o folosim. Altfel trebue să recurgem la aproximări. Iată de ce inginerii uită tabla înmulţirii şi folosesc rigla de ca calcul, după care 2x2=3,99, rotund 4.

De dragul corpului de doctrină în clasa a şasa am învăţat că o limită se defineşte astfel:" se zice că Y tinde către B, atunci când X tinde către A, dacă la un număr foarte mic, oricât de mic am vrea, m se poate găsi un alt număr foarte mic n, asa ca relaţia |X-A|<n să atragă relaţia |Y-B|<m. "Stiinţific" definiţiunea este perfect riguroasă. Întreb însă pe cititorii mei, care au depăşit toţi vârsta clasei a şasa, ce au înţeles? Si totuş, limita ca fenomen, poate fi foarte simplu explicată şi intuită. Nu uitaţi că aici e vorba de o definiţie.

Rog să fiu iertat că am întârziat cu aceste exemple aride de matematică. Le-am ales a-

1) Iată o problemă de clasa patra primară cu care am găsit chinuindu-se să o rezolve,pentru un copil,un licenţiat în litere şi unul în drept.

Un kg. de aur costă 100000 lei, un kg. de argint 4000 lei.Cât argint şi cât aur cuprinde aliajul care costă 21856 lei? Mărturiseşte cetitorule,dacă nu eşti inginer sau matematician,că ai învăţat de geaba regula de trei.

nume pentrucă matematica fiind o disciplină raţională este cea mai apropiată de formaţia minţii noastre. Desigur, exemplele din fizică şi chimie ar fi produs adevărate consternări. Nu mai vorbesc de fenomenele "miracol", cărora nu li se poate da nicio explicaţie fizică şi pentru care noi, ca oameni de ştiinţă, păstrăm un distant dispreţ. Dar dacă, în loc de aceasta, am înscri"miracolele" în toată fidelitatea fenomenului, din o multidudine însemnată am putea să decelăm partea comună şi astfel să determinăm o caracteristică a miracolului. Ne înverşunăm să tăgăduim fenomenul pentrucă el nu se încadrează în sistemul nostru fizic de doctrină . Si astfel pierdem prilejul de a descoperi încă un secret al naturii pentrucă un grec a spus acum două mii ani...(şi urmează un citat).

Desigur, e mult mai uşor de învăţat o regulă decât de observat un fenomen. "Observaţia" este o operaţie gingaşă, foarte delicata Cere răbdare, atenţie, fineţe de interpretare şi o mare rigurozitate în aprecierea calitativă şi cantitativă a procesului. Dar tocmai pentru aceasta e necesară şi ucenicia experimentului. Si de aceea în loc de a învăţa "reguli" trebue să ne deprindem a examina şi interpreta fenomenele ce ne cad, prin simţuri, sub observaţie. Toată lumea a învăţat şi ştie să enunţe principiul lui Arhimede, dar luaţi o piatră neregulată de pe marginea şoselei şi stabiliţi-i volumul şi densitatea. Toţi vor vrea să "calculeze", nu să "stabilească". Si de calculat nu se poate.

Când lui Thales din Milet i-a pus preotul egiptean, la care se iniţia, întrebarea ce înălţime crede că are piramida lui Keops, el i-a răspuns: dă-mi timp şi-ţi voiu răspun-

de precis. Apoi s'a culcat pe nisip, luându-
şi înălţimea şi a spus: când umbra mea va fi
egală cu înălţimea, voi măsura umbra pirami-
dei şi-i voiu afla înălţimea. Ce minunată a-
plicaţie a "similitudinei" învăţată de noi
în cursul inferior de liceu!

Am citat aceste două exemple pentru a evi-
denţia că, chiar atunci când experimentul era
foarte rudimentar, oamenii, care gândeau bine,
recurgeau mai curând la el decât la raţionamen-
tul care a dus pe Zenon din Elea la celebrele
lui probleme, lipsite total de sens.

Studiul de origină recentă al "Fenomenolo-
giei", care constă în interpretarea fizică a
rezultatelor matematice, îşi are obârşia pe
vremea lui Pythagora şi constituie o biruin-
ţă a spiritului asupra formulei seci.

Aceste elemente sunt câştiguri ale ştiin-
ţei de care nu ne este îngăduit să facem ab-
stracţie.

Spuneam mai înainte că e mai greu a obser-
va un fenomen, decât a învăţa o regulă. Este
însă şi mai greu a creea o docrtină, o teorie.
Pentru o asemenea creaţie se cere o condiţie
subiectivă, de mare putere de sinteză, şi o
condiţie obiectivă de prealabilă cunoaştere
a fenomenelor ce urmează a fi încadrate în
doctrină. Crearea doctrinei este încoronarea
celeilalte opere,de cunoaştere. Nu se poate
crea doctrină, fără această operă de cunoaş-
tere. Ori, şcoala noastră prezintă această a-
nomalie de a ne învăţa doctrinele, neglijând
etapa anterioară, indispensabilă, de a ne în-
văţa cunoaşterea şi studierea materialului
component al doctrinei, f e n o m e n u l.In
atari condiţiuni se explică de sine lipsa de
productivitate, lipsa de creaţiune a elemen-
telor crescute în o asemenea şcoală. Pentru a

obvia această lipsă de creativitate trebue să schimbăm, în prealabil, mentalitatea care se mulţumeşte cu teoria şi neglijează fenomenul.

In concret, pentru a nu cădea şi noi în păcatul de a "teoretiza" şi de a da astfel ansă unei simple discuţiuni teoretice, vom preciza, în scurt, diferenţa dintre forma de învăţământ care tinde numai la doctrină şi aceea care merge, prin fenomen, la cunoaştere.

Fiecare ne aducem aminte că am învăţat în liceu botanica şi zoologia, pornind dela cele mai simple forme de viaţă monocelulară pentru a ne ridica prin specii, familii, ordine, clase şi încrângături până la formele cele mai complexe. Dela hemamoeba Laverani până la Homo sapiens urmăream evoluţia succesivă a speciilor conform "transformismului" lui Lamarck, Darwin şi Haeckel, preocupându-ne mai mult de teoria nedemonstrată şi nedemonstrabilă a descendenţei şi de ipotezele transformării dela inima de rac la cea de om. In schimb neglijam total fiziologia propriei noastre fiinţe.

Copilul îndrumat cu frenezie spre sport nu află de nicăeri că excesul de antrenament slăbeşte inima, că în timpul eforturilor orice lichid o oboseşte şi că alcoolul o distruge. Mai mult, învăţăm legi neadevărate şi logic absurde ca aceea că "funcţia crează organul", uitând că o "funcţie" necesită în prealabil un "organ" care să o exercite. Facem o vinovată abstracţie de influenţa cantitativului şi ne mulţumim cu enunţarea superficială a calitativului. Ori dacă despre un fenomen noi nu putem să dăm un număr, o valoare, cunoaşterea noastră e foarte săracă.

Aşa se explică toate acele erori făcute prin abuz şi provocate de ignorarea intimă a fenomenului.

Nu este deajuns să constatăm calitativ valoarea vitaminelor, de pildă, ci trebue să determinăm şi cantitativ limita dincolo de care devin primejdioase. 1)

Numai cunoaşterea exactă a unui fenomen ne poate duce la sintetizarea unei doctrine creatoare care, prin inducţie şi generalizare, poate explica şi alte fenomene mai complexe, mai greu de supus experimentului. In loc de această metodă noi ne mulţumim cu o "teorie" de cele mai multe ori aproximativă, în orice caz aproximativ expusă şi care ne fixează pe poziţii false.

Nu vom tăgădui că doctrina transformismului îmbrăţişată cu un vinovat entuziasm de unii oameni de ştiinţă şi mai cu seamă de profani în ale ştiinţei, prezintă "atracţia" de a dărâma geneza religioasă şi cu aceasta de a ne emancipa de o tutelă foarte supărătoare, în deosebi pe acea vreme, a Dumnezeirii. 2)

Nimeni nu va nega concepţia genială de clasificare a plantelor, după suedezul Linné, dar astăzi această clasificaţie, făcută după numărul şi dispoziţia staminelor, este depăşită fără însă ca nimic din natura plant lor şi din fenomenele lor de viaţă să se fi schimbat.

Când am învăţat cele două brânduşe de care sunt pline pajiştile noastre primăvara şi toamna, era o mare ignoranţă care putea avea con-

---

1) Se cunosc exemple multe de efecte contrarii, între cari abuzul cu untură de peşte, care în loc de a întări oasele, provoacă rachitismul.

2) Origina speciilor lui Charle-Robert Darwin apare în 1859, în plină agitaţie marxistă.

secinţe grave asupra promovării, dacă nu ştiam că brânduşa de primăvară (crocus) este o iridacee şi cea de toamnă (colchicum) o liliacee, dar nici cartea, nici profesorul nu ne spuneau lucrul, mai esenţial, că brânduşa de primăvară este "şofranul", atât de apreciat pentru culoare şi gust în arta culinară, câtă vreme brânduşa de toamnă, purtătoare de "tristeţi iremediabile" pentrucă prevesteşte iarna este "ceapa ciorii", plantă atât de otrăvitoare că poate ucide un câine. (Francezii o şi numesc "tue-chien").

Este drept că în timpul din urmă câţiva autori de cărţi didactice au avut curajul să părăsească expunerea după sistemul clasificatoriu şi să introducă pe elev în studiul botanicei şi zoologiei în chip natural, aşa cum o face viaţa, rezervând ca pe o lecţie de sinteză, la finea anului, "sistematologia". Insă cu o floare nu se face primăvară. Mentalitatea care ne stăpânea ne împingea ca un demon spre "prototipul speciei" sau al "familiei", de multe ori o plantă exotică, şi astfel rămâneam să definim "ceapa o legumă comestibilă". 1) Cât este de leguminoasă ceapa o ştiu toţi cei ce au învăţat că face parte din familia al cărei prototip este laleaua, adică o liliacee. Iar faptul că este comestibilă o distinge evident de toate celelalte zarzavaturi ca usturoiul, morcovul, pătrunjelul, ridichea salata, etc. etc.! ată unde ne poate duce un învăţământ care se rupe de viaţă! Nici chiar definiţiile nu mai au nimic real în ele.2)

---

1) In ediţia I a Dicţionarului Limbii Române de Adamescu şi Candrea, cel mai nou dicţionar

2) In urma observaţiei făcute în 1940, am avut satsifacţia de a constata îndreptarea acestei erezii în ediţiile următoare.

Aceleaşi neajunsuri se constată în învăţământul fizicei şi a chimiei. Intreaga chimie este descrierea elementelor şi corpilor chimici şi a metodelor de preparare. Nemuritorul tablou periodic al lui Mendeleieff constituie obsesia fizico-chimică. Dar toate fenomenele legate de viaţă ca: fermentaţia, oxidarea, disolvarea, extrem de utile, rămân străine elevului. Am învăţat la fizică "compunerea additivă" şi "substractivă" a culorilor, dar nimeni nu ne-a vorbit de arta coloranţilor vegetali cu care gospodinele noastre obţineau minunatele culori, perfect rezistente, ale şi mai minunatelor covoare şi scoarţe româneşti sau ale cusăturilor depe iile, catrinţelor şi fotelor costumelor noastre naţionale. Am păşit astfel în domeniul abstract al unei teorii, pierzând valoarea reală a unor fenomene pe care le-am uitat pentrucă le-am neglijat. Iar culmea este că toţi absolvenţii de liceu, care au urmat altceva decât fisica sau chimia, nu mai ştiu ce este compunerea additivă sau substractivă deşi fenomenul în sine e foarte simplu. Dar dacă în loc de teoretizare elevul ar fi făcut în laborator o singură experienţă nu ar mai fi uitat că suprapunând trei surse de lumină filtrate separat prin verde, portocaliu şi violet obţinem lumina albă, în timp ce filtrând lumina albă simultan prin trei ecrane de aceleaş culori, obţinem lumina neagră. Cine a învăţat odată să înoate ştie să plutească totdeauna.-

Ni se pare o banalitate fisică să spunem că şofranul dă coloarea galbenă, spanacul verde, coaja de nuc brună, coaja de arţar neagră şi asa mai încolo, pentrucă nimeni nu a mai socotit interesant fenomenul dupăce ştiinţa, şi cu ea piaţa a fost invadată de coloranţii

de anilină şi noi le-am învăţat teoria. Si totuş nimeni nu ne poate asigura că moda acestor coloranţi nu va fi depăşită aşa cum a fost aceea a coloranţilor de indigo în Europa.

Pentru a nu fi pierdut din patrimoniul nostru ştiinţific această zestre ar fi trebuit ca ştiinţa noastră să se ocupe de acest fenomen şi să nu-l neglijeze.

Pe aceeaş linie de preocupări teoretizante învăţăm evoluţia aparatului digestiv, dar nu spunem copiilor în şcoală că consumul îndelungat de mămăligă dă avitaminoza pelagrei. Iar când ne-am îmbolnăvit cheltuim zeci de milioane pe acid nicotinic, când aceeaş bani distribuiţi sub formă de slănină ar face acelaş efect.

Zahărul în alimentaţia ţăranului nostru e un lux. Consumul intern este abia a treia parte din ce ar trebui să fie pentrucă la şcoală ni se vorbeşte de hidrocarbonate, lipidine, proteine în loc de a se vorbi de alimentele care le conţin şi de valoarea nutritivă a acelor alimente. Pare-se că cu cât limba ce o vorbim este mai pocită cu atât mai mare este valoarea ştiinţifică a învăţământului. Românul mâncă cu frenezie slănină cu usturoi, dar pentrucă usturoiul... miroase nu mai lăsăm pe copii să mânce, ca apoi să ne drogăm cu pilule de usturoiu! In alimentaţia noatră naţională "mujdeiul" a ocupat un loc de cinste (pe lângă un rasol de clapon, o pană de somn, o salată de fasole verde, un pui la frigare, etc.), dar laboratoriile noastre alimentare - nu ştiu dacă şi câte avem - nu s'au preocupat de această problemă alimentară.

Mai este nevoie să adaug că sunt atâtea plante medicinale de care nu mai ştiu decât

babele în sate pentrucă valoarea lor terapeutică, verificată secole de omenire, este dispreţuită azi de un ignarism pretenţios?

Desigur, pe linie individuală aceste lipsuri îşi au gravitatea lor relativă. Pe linie ştiinţifică, pe linia învăţământului, gravitatea este imensă. Ne deprinde să plutim într'o superficialitate, e drept comodă, dar nimicitoare. Neajunsurile ce rezultă din privirea pe deasupra a fenomenelor de viaţă sunt incalculabile. Pentru noi este în afară de orice îndoială că omul, pe vremea când viaţa îi era mai grea, era dotat cu o serie de simţuri pe care azi le-a pierdut. Telepatia, televiziunea se mai manifestă încă la o anumită categorie de inşi, dar nu mai constituesc simţuri comune. Aş putea afirma că pe măsura progresului tehnic, omul pierde din darurile lui spirituale şi sensoriale.

Ajungem la al doilea punct nevralgic al învăţământului.

Cum este cu putinţă ca în dedalul de cunoştinţe pe care ni le pune sub ochii minţii ştiinţa de azi, să organizăm acest învăţământ, dacă nu-l vom sintetiza în teorii şi doctrine?

Repetăm, nu tăgăduim valoarea unui corp de doctrină, însă negăm că se poate crea ştiinţă numai prin învăţarea doctrinelor. Orice doctrină bine închegată pune în valoare o metodă, o tehnică. Invăţământul trebue să ducă la deprinderea acestor metode, a tehnicei adecuate pentruca gândirea să fie productivă.

Geometria nu se învaţă pentru succesiunea de teoreme care constituesc un corp de doctrină, ci pentru deprinderea metodelor care ne duc la descoperiri rodnice în rezultate folositoare. Nu este interesant capitolul similitudinei pentrucă putem scri o serie de relaţii metrice între laturi, ci pentrucă această

metodă a asemănării ne deprinde cu un fel de a judeca ce ne poate duce - ca pe Thales - la aflarea unui adevăr, în mod direct, greu de determinat. Deci nu învăţarea teoremelor şi recitarea lor este finalitatea geometrică ci aplicaţiile, probleme care pun în valoare şi deprind pe elev cu metoda specifică disciplinei. Fiecare din noi îşi aduce aminte greutăţile iniţiale pe care le-am încercat cu asimilarea noţiunilor noui. Noţiunea de cel mai mic multiplu comun rămâne o abstracţie, aflarea lui un fel de cimilitură şi adunarea fracţiilor ordinare, care se bazează pe el. un canon. Dacă însă elevul învaţă să adune fracţii, făcând repetat acest exerciţiu, totul se asimilează fără niciun efort. Niciun campion de tenis şi niciun jucător de biliard nu va putea explica mecanic efectul loviturii de rachetă sau de tac, dar prin exerciţii repetate ştie să producă în m o d r e f l e x efectul pe care-l doreşte. Dacă aţi avut vreodată curiozitatea de a vă opri în faţa unei potcovării şi de a privi pe ţiganul potcovar şi pe ucenicul său, veţi fi rămas surprinşi de îndemânarea amândorora în a mânui ciocanul în loviturile succesive şi ritmice date pe nicovală. Acceptăm că pentru a manipula un ciocan e nevoie de ucenicie, dar avem infatuarea de a socoti că putem mania n o ţ i u n i fără niciun fel de exerciţiu. Si astfel în loc de a învăţa să facem un lucru, să judecăm o problemă, devenim un bazar de cunoştinţe, de cele mai multe ori disparate. 1)

1) Din acest punct de vedere elevii sunt atât de rău deprinşi încât protestează când li se dau probleme în loc să li se îngăduie să recite teorema învăţată în carte. Acest lucru merge atât de sus încât nouă ni s'a întâmplat chiar la Scoala Politehnică - şcoală superi-

Pentru a evidenţia rezultatele obţinute cu un sistem de învăţământ şi cu altul vom relei va un fapt extrem de semnificativ. In şcoalele politehnice germane sesiunea de examene durează circa o săptămână şi studenţii dau şase până la zece examene. La politehnicele româneşti, studenţii îşi rezervă pentru u n examen şase până la opt zile, aşa că sesiunea de examene în România durează două luni (Iunie-Iulie). Studentul roman pune de optori mai mult timp pentru a pregăti examenele pentrucă el trebue să memoreze materia cuprinsă în cursuri şi nu să mânuiască noţiunile.

Un student trebuia să ştie, la cursul de motori al Scoalei Politehnice din Bucureşti, să deseneze şi să descrie 18 tipuri de carburatori - evident 16 perimaţi - pe care nu i-a văzut niciodată. Studentul german ştie să demonteze, să regleze şi să remonteze un carburator pentrucă s'a deprins s'o facă în loc să memoreze "tipuri". Si cu aceasta devine un bun specialist. Am zis studentul german pentru a preciza felul de şcoală, pentrucă şi studentul roman din şcoalele germane se acomodează perfect cu modul acesta de învăţământ.

In calitatea noastră de profesor, preocupat de aceste probleme şi alarmat de efortul pe care trebue să-l depună studentul în şcoala românească, am căutat să adâncesc cauzele acestei stări de lucruri. Intre altele, iată ce am găsit.

In învăţământul nostru avem pentru t r e i o r e d e c u r s numai o s i n g u r ă o r ă de seminar, lucrări, laborator şi proiecte. In învăţământul german, englez şi ameoară şi oricum profesională --ca studenţii să spună în faţa unor probleme că sunt "chestiuni de practică", nu de "curs"!

rican raportul este inversat. La o o r ă de c u r s sunt t r e i o r e de seminar, lucrări, etc. In politehnicele românești laboratoriile sunt accesibile studentului numai în orele prevăzute de program (ați văzut cât de puține), în politehnicele germane laboratoriile sunt permanent la dispoziția studenților. 1)

In chipul acesta studentul care a lipsit din diferite pricini, care n'a înțăles, sau care vrea să urmărească o problemă, are posibilitatea s'o facă, nimic nu-l împiedecă. In școala românească o astfel de preocupare de a urmări o problemă este interzisă, pentrucă de dimineața până seara, studentul e încătușat într'un program din care nu-i este îngăduit să iasă. Iar acest program, după cum am văzut, este încărcat de cursuri.

Pe aceeaș linie de a înțelege lucrurile, evidențiind și mai adânc diferența de mentalitate, voiu menționa încă un fapt. In școalele superioare și speciale engleze și germane de foarte multe ori cursul este făcut de un adjunct. Profesorul, care este șeful institutului sau al laboratorului, face în general lecția de sinteză, criticând lucrările executate de către studenți la disciplinele de specialitate. Aceasta vădește încă odată greutatea care se pune, nu pe curs ci pe ceeace trebue să ș t i e s ă f a c ă studentul care a audiat un curs.

Progresele fantastice științifice și desvoltarea industrială ce a rezultat a făcut necesară o serie întreagă de "specialități". Niciun om de știință serios nu-și imaginează că o singură minte poate cuprinde t o a t e domeniile de cunoștințe de azi. Ideea de spe-

1)..afară, bineînțeles, de jumătate de zi pe săptămână când se face curățenie generală.

cializare se impune cu o stringenţă pe care nicio pretenţiozitate de omniscient nu o poate înlătura. Acest gând trebue să ne stăpânească în organizarea învăţământului. Va trebui să înlăturăm tot ce nu este organic legat de finalitatea pe care o urmărim.

Tinem cu acest prilej să precizăm şi o noţiune care, pare-se, s'a conturat fals în multe concepţii. A fi specialist nu înseamnă a cunoaşte toate felurile în care se poate face un lucru, ci a şti să faci bine într'un fel acel lucru. Cine ştie să facă bine un lucru într'un fel, învaţă cu uşurinţă să-l facă şi'n alt fel, când nevoia o cere. Cine însă ştie numai aproximativ mai multe tehnice, nu va realiza bine niciuna.

In orice domeniu de activitate "r e f l e x e l e " şi deprinderea lor constituie esenţialul. Dela un simplu exerciţiu de sport până la o delicată operaţie chirurgicală, reflexele operatorului sunt hotărâtoare. Fiecare sportiv îşi are "stilul" său, care înseamnă un fel de a face. 1)

In atari condiţiuni "enciclopedismul" care stăpâneşte încă învăţământul nostru nu numai că este perimat, dar constituie o gravă primejdie pentru desvoltarea unui spirit ştiinţific în concordanţă cu realităţile şi poziţia ştiinţei de azi.

Desigur, adâncirea în specialitate diminuiază putinţa de sintetizare filosofică a specialistului. Este o fatalitate inerentă pe care nu o vom putea obvia decât prin o nouă a-

1) Vom menţiona că pentru deprinderea optimă a reflexelor în preocupări manuale este nevoie de patru generaţii. Vedeţi deci valoarea tradiţiei de care am vorbit mai înainte, când ne-am ocupat de geneza intelectualităţii române.

titudine intelectuală ce trebue neapărat să o promovăm: etica profesională. Fiecare specialist călăuzit de o perfectă etică profesională va putea pune la dispoziţia sintezei n u m a i rezultatele riguros verificate şi formulate în cea mai deplină "ştiinţă şi conştiinţă", cum cere jurământul.

+ +

Ne dăm perfect seama că, în cadrul ce ne stă stă la dispoziţie azi şi în condiţiunile de lucru ce ni sunt impuse, nu este posibil să desvoltăm acest studiu în amploarea necesitată de conceptul filosofic şi ştiinţific al învăţământului şi cu amănuntele de realizare cerute de rezolvarea problemei.

Dacă am ţinut, chiar în aceste condiţiuni, să punem problema e ca să dăm alarma asupra unei mentalităţi care trebue neapărat schimbată.

De bună seamă o chestiune de învăţământ implică şi o latură pedagogică pe care nu o putem neglija. Cum însă aceste elemente se pot determina "văzând şi făcând", nu ne vom opri asupra lor. 1)

Am vrut, în schimb, să insistăm asupra primejdiei pe care o prezintă actuala formă de învăţământ - asupra însuş destinul neamului nostru - prin natura lui şi prin gravele consecinţe care decurg. Cum am menţionat deja, nu este vorba de simple modificări de program sau de orar, ci problema care se pune priveşte o mentalitate pentru modificarea căreia se cere în prealabil conştiinţa erorii în care tră-

1) Desigur problema orariului, a numărului şi a repartizării orelor de lucru, va trebui reexaminată sub alte auspicii decât acele ale comodităţii de transport sau de cumul.

im şi apoi hotărârea eroică de a lupta - generaţii dearândul - pentru a o îndrepta.

Socotim că este cel mai bun prilej, acesta pe care ni-l oferă interregnul bolşevic, de a rupe cu o tradiţie greşit îndrumată şi, folosind energiile dinamice care au ţinut piept uraganului comunist, să reclădim învăţământul nostru ştiinţific pe temelii sănătoase, potrivit timpului şi cerinţelor actuale.

Condiţiunile noui create învăţământului de regimul comunist, departe de a fi îndreptat racilele evidenţiate de noi, a adăugat una nouă, p r o l e t a r i z a r e a învăţământului, adică coborârea lui la nivelul elementelor încă nepregătite pentru o formaţie ştiinţifică. Mitul diplomei va fi ajuns la paroxism.

Ca un fenomen natural de reacţie, la eliberare se va manifesta tendinţa de a reînscăuna în vechile forme şi tradiţii, un învăţământ care va fi fost compromis, prin noua politică în fond şi în formă. Ar fi foarte primejdios să cedăm acestei reacţiuni. Datoria ce ne incumbă este să evităm cu orice preţ reintrarea în vechile făgaşe şi să păşim cu curaj la îndrumarea pe calea cea sănătoasă.

-In concluzie, învăţământul nostru ştiinţific, prin obârşia din care s'a tras şi prin modelele pe care le-a imitat, păcătueşte prin

- o formaţie livrescă ce rupându-l de viaţă, a dus la
- mitul diplomei, finalitatea supremă a învăţământului care astfel devine
- o simplă filieră pentru obţinerea unui titlu. Din aceasta pricină diplomatul
- nu e animat de un ideal creator şi, ca atare,
- e lipsit de spiritul de luptă. Prin aceasta devine

- rutinar şi neproductiv. Străduinţele cele mai onorabile ale profesorilor şi elevilor se frâng în
- laguna unui scienţism erudit şi astfel învăţământul
- rămâne marginal fenomenelor de viaţă şi domeniilor de creaţie.

Pentru a îndrepta această stare de fapt va trebui să se distrugă mitul diplomei, să se militeze un ideal creator şi să se inculce studentului spiritul de luptă.

Evident, că un mit nu se poate distruge decât dacă valorile pe care el se întemeiază îţi pierd importanţa. Si acest mit al diplomei nu va dispărea decât în măsura în care diploma nu va mai fi "iarba fiarelor" cu care să se poată deschide drumul spre orice situaţie.

Când vom fi reuşit să realizăm un ideal creator şi când vom fi polarizat energiile la luptă pentru acest ideal, diploma îşi va recăpăta adevărata ei semnificaţie.

Oricine intueşte fără greutate că această schimbare înseamnă crearea unui alt om, animat de alte credinţe şi călăuzit de o altă etică.

Desigur, lucrul nu este uşor de realizat şi - cum am spus - cere eforturi mari şi de durată. Insă niciun efort nu este prea mare când este în joc o problemă atât de importantă ca aceea de care ne ocupăm.

\+ +

In concret, şcoala trebue să dea elevului o pregătire, care să-l facă util prin ceeace e capabil să producă şi nu prin ceeace ştie să spună. Prin aceasta îl va pune în condiţiunea de a se descurca mai uşor în lupta pentru viaţă şi de a fi mai folositor co-

munităţii din care face parte. 1)

Desprinzând-ne deci de tot ceea constituit până acum o adevărată povară, noul învăţământ trebue să se îndrumeze spre forme care să realizeze desideratele enunţate mai înainte.

In speţă, debarasând cursurile de ceeace este teoretizant să îndrumăm şcoala spre studiul f e n o m e n e l o r. Evident, dacă ne vom mărgini a descrie aceste fenomene nu am schimbat absolut nimic. Elevul în loc de a memora teorii şi doctrine va memora fapte izolate. Aceasta ar fi şi mai dezastruos. De aceea cursurile nu vor mai trebui să fie descriptive ci e x p e r i m n t a l e.

Nu trebue să uităm nicio clipă că adevărata ştiinţă se bazează pe experiment. Invenţiile nu se fac în birouri ci în ateliere şi nu se realizează prin desene ci prin modele.

In acest scop toate cursurile ştiinţifice trebuesc dublate de l a b o r a t o a r e.

Experimentul, făcut de însuş elev, îi va fixa mai bine atenţia asupra c e e a c e se î n t â m p l ă, iar ceeace se petrece sub ochi îi va da de gândit. 2)

1) Noi nu putem negliga faptul că trăirea în societate ne incumbă anumite îndatoriri sociale, între care cea dintâiu este de a nu fi parazit al societăţii în mijlocul căreia trăim. Pregătirea noastră trebue să tindă şi spre acest ţel e t i c.

2) Să ne aducem aminte că Arhimede a descoperit experimental principiul său şi ceeace nu a putut intui cu gândirea, deşi problema îl chinuia de multă vreme, a descoperit în bae, Eureka!

- Newton şi mărul său constituesc o altă exemplificare a rodniciei observaţiei unui fenomen. Dela atracţia mărului spre pământ (cu o aceeaş direcţie, a razei) la atracţia

Ori, a da de gândit este a pune probleme şi faptul acesta [redacted] este esenţial pentru promovarea şi desvoltarea unui spirit ştiinţific.

Este clar că în aceste laboratoare nu se vor face experienţe amuzante (ca cele de bâlci), cum ni se făceau nouă cu ludionul, ci experienţele demonstrative ale fenomenelor esenţiale, ale principiilor cu care elevul trebue să se familiarizeze şi experienţe prin care să deprindă metode.

Experimentul poate fi aplicat chiar şi în domeniul disciplinelor raţionale. 1)

---

lunei şi, mai departe, a planetelor - prin si simpla observare şi deducţie - s'a putut descoperi legea atracţiei universale. Drumul a fost dela măr la teorie, nu invers.

Cele mai multe descoperiri (făcute întâmplător sau datorite unor erori) nu sunt decât fapte de observaţie. Si motorul electric şi hârtie sugativă au fost rezultatul unor erori de tehnică, însă nu mai puţin al constatării, observării şi judecării fehomenului nou, produs prin acea eroare. Si schimbarea, din greşală, a polarităţii la dinam ca şi uitarea cleiului în pasta de hârtie putea trece fără urmări pentru un om lipsit de "spirit de observaţie".

1) Studentul admite, dar nu intueşte lămurit adunarea vectorială pentrucă niciodată nu i s'a dat prilejul să realizeze paralelogramul lui Watt, după care se face adunarea forţelor. Deasemenea el este foarte surprins de cele două feluri de înmulţiri vectoriale pentrucă niciodată nu i s'a lămurit că una reprezintă un "lucru mecanic" şi alta un "cuplu" mecanic. Dar chiar faptul simplu că 2x3=3x2 elevul îl admite pentrucă aşa l-a memorat în

El ajută de multe ori a intui ceeace uneori nu se poate demonstra. 1)

Toate maşinele de calculat, dela un simplu cadru cu bile până la savantele maşini de integrat, nu sunt decât interpretarea mecanică a unui fenomen raţional. Ori, acest spirit de interpretare este creator. El trebue cultivat. Si, în acest scop, elevul trebue îndepărtat dela memorizare şi îndrumat către observaţie şi interpretare.

In momentul când în faţa unei probleme elevul nu va mai răspunde: "aici se aplică regula..." ci:" fenomenul care se petrece aici este..." vom avea câştig de cauză.

Chiar pentru un elev de liceu care mai târziu s'ar dedica studiilor literare sau filosofice o astfel de pregătire este o îmbogăţire spirituală. Acest contact cu realităţile vieţii constituie un bagaj intelectual care îi îi va uşura multe înţelegeri şi-i va evita o sumă întreagă de erezii care circulă astăzi din pricina unei cunoaşteri aproximativă a fenomenelor sau din cauza lipsei de metodă în studierea lor. Căci, trebue să fim de acord că, este absolut de prisos tot ce el a învăţat în liceu, dacă mai târziu nu-i foloseşte la nimic.Este un timp întrebuinţat în pură pierdere. Si, ce este mai grav, absolventul de liceu pleacă cu credinţa că ştie şi cunoaşte ceeace de fapt a învăţat pe din afară, fără a pricepe, fără a asimila, fără a-şi fi format anume reflexe intelectuale.

\+ +

Pentru învăţământul ştiinţific superior nu se mai poate admite lipsa de "Institute de clasele primare fără a i se fi făcut.niciodată verificarea lui, dealtfel extrem de elementară.

1) Aşa a intuit Heaveside operatorul său

Cercetări".

Fiecare ramură de preocupări va trebui să fie dublată de un astfel de institut unde spiritele creatoare vor putea să cerceteze, să verifice, să pună la punct ideile, inspirațiile.

Sarcina profesorilor nu trebue să se mărginească - cum s'a întâmplat până acum - la pregătirea și predarea prelegerilor. Activitatea principală, cea într'adevăr creatoare, se va desfășura în aceste institute. Cele mai iscoditoare minți rămân neproductive dacă nu pot să verifice în mod experimental ideea. Așa se explică lipsa de creație a o întreagă falangă de oameni de știință români. Lipsa de institute de cercetări a fost cea mai dureroasă plagă a învățământului nostru. Spiritele active au trebuit, din această pricină, să se dedice unor preocupări colaterale, în afară de specialitate. Acesta este cazul, între altele, a marelui învățat chimist C.I. Istrati. 1)

---

1) Noi nu suntem de acord cu judecata aspră pe care i-a făcut-o Prof. Longinescu, alt mare chimist, când a spus că "politica i-a mâncat capul". Prof. Istrati, din lipsa de institut de chimie, s'a dedicat, în amator, studiilor arheologice, iar cu formidabilul său spirit organizator, a realizat "Expoziția Internațională" din 1906 la București. Rămășițele acestei expoziții, Parcul Carol, sunt și astăzi o mândrie națională. Dealtfel însuș prof. Longinescu, din aceeaș lipsă de institut, a rămas improductiv - un simplu profesor celebru - fără ca să-i fi mâncat capul politica. Același fenomen s'a petrecut cu un alt mare chimist fizician, Prof. Dan Rădulescu, care a trecut pe lângă Premiul Nobel, fără a-l fi

In afară de Institutul Dr. I. Cantacuzino, rămas în postură minoră după moartea creatorului său - din neînţelegerea oamenilor politici - Institutul de fisiologie întemeiat de Prof. Atanasiu a fost singurul pe care ştiinţa românească îl avea la dispoziţie. Roadele lui s'au făcut imediat simţite.

Un institut de cercetări este, între altele, pepiniera de formare a viitorilor oameni de ştiinţă. Un astfel de institut constituie o "şcoală". Am menţionat mai înainte,(când am vorbit de geneza intelectualităţii noastre) deficienţa ce a reprezentat pentru intelectualitatea, pentru gândirea şi ştiinţa noastră, lipsa de asemenea şcoli.

Oameni de ştiinţă cu reputaţie mondială,ca Prof. Victor Babeş sau Prof. Gh. Marinescu nu au lăsat urmaşi la catedră, după moartea lor (la vârstă foarte înaintată), pentrucă nu au creat o şcoală în jurul unui institut.1)

---

putut cuceri, tot din lipsa de Institut de cercetări.Prof. Ing.Vasilescu-Karpen, cel care a reuşit să construiască pila "K"(folosind energia solară) nu a putut, din aceeaş pricină,să depăşească decât pragul Academiei Române.In 1914 Vasilescu-Karpen a construit cu mijloace şi idei proprii, primul post T.F.F. la Băneasa. Ideilor sale nu le-a putut da urmare din aceeaş cauză. Nu mai amintim numele unei întregi pleiade de tineri ingineri care au creat aviaţia naţională şi a căror muncă s'a frânt pe drum numai din lipsa de Institute de cercetări.

1) Institutul Babeş nu era un institut de cercetări, ci un laborator de preparare a serului antirabic.

Problemele ştiinţifice pe care le poate ridica o minte iscoditoare depăşesc de cele mai multe ori puterile fizice şi intelectuale ale unui singur ins. Intr'un institut, în ambianţa comună de preocupări, participă la deslegarea unei probleme o serie întreagă de cercetători. Din acest punct de vedere Institutul Rockeffeler este un exemplu extrem de bogat în învăţăminte.

Un institut pune în valoare nu numai domeniile lucrative ci mai ales pe cele creatoare.

Oricât s'ar afirma că ştiinţa este internaţională, noi credem că numai produsele ei, materiale ori spirituale, sunt de c i r c u l a ţ i e internaţională.

Ştiinţa unui popor poartă pecetea neamului căreia aparţine. Fiecare popor are o ştiinţă care-i este proprie.

Evident, sunt principii ştiinţifice m a r i , f u n d a m e n t a l e , care iau naştere simultan în mai multe părţi, 1) dar acest fenomen nu se poate atribui internaţionalismului ştiinţific ci faptului că anume probleme, datorită circulaţiei ideilor, se coc în aceeaşi epocă în diferite locuri. Problemele de viaţă şi de moarte se pun şi unui om civilizat şi unui sălbatec, însă cu alte semnificaţii, cu altă stringenţă. 2)

---

1) Principiul întâiu al termodinamicei a fost enunţat simultan de oameni de ştiinţă din ţări diferite, Joule în Anglia, Robert Mayer în Germania, Sadi Carnot în Franţa

2) Danezul Oersted a privit sub un aspect fenomenele care l-au dus la descoperierea electromagnetismului, iar la interval de câteva luni Ampère, la Paris, gândea sub altă înfăţişare aceeaş problemă. Oersted gândea numai

Francezul nu face ştiinţă americană şi nici americanul ştiinţă franceză. Fiecare ins poartă în el remanenţe bioereditare care îi dau caractere specifice, potenţe deosebite, înclinări particulare.

O ştiinţă românească nu se poate desvolta decât într'o ambianţă românească. 1) Si această ambianţă ştiinţifică românească nu se poate crea decât în institute de cercetări româneşti. Desigur, contribuţia lor ştiinţifică va deveni, pe măsura valorii, patrimoniu internaţional care va spori productivitatea altora.

Este în firea omenească tendinţa spre un trai mai bun, spre un confort mai mare. De aceea spiritul nostru caută să folosească în acest scop orice nouă descoperire ştiinţifică.

Avântul indutrial, datorită ştiinţei moderne, este o dovadă. Industria, folosind descoperirile ştiinţifice, pune,la rândul ei, probleme ştiinţei.

Problemele ridicate de industrie interesează ştiinţa atât cât intră în propriile ei preocupări. Problemele industriei germane interesează în primul rând ştiinţa germană.

Intre ştiinţă şi industrie se naşte o reciprocitate de schimburi. Stiinţa furnizează industriei rezultatele cercetărilor ei iar industria furnizează ştiinţei probleme şi mijloacalitativ, Ampère cantitativ şi speculativ. De aceea Ampère a şi iamginat telegraful lui cu 25 de circuite.

1) In Institutul Rockeffeler, unde lucrează oamenii din toate părţile lumii, fiecare om de ştiinţă aduce specificul său naţional. Vezi Alexis Carrel: Réflexions sur la conduite de la vie.

cele materiale de a cerceta aceste probleme.
O problemă de sol românesc interesează mai puţin institutele agronomice germane şi trebue să intereseze în chip deosebit un asemenea institut românesc. Una de subsol românesc poate să fie interesantă pentru altă ştiinţă doar în măsura în care oferă un domeniu lucrativ, un câmp de specula pentru finanţa ţării respective. 1)

Ori, este greu de conceput realizarea unei industrii naţionale fără sprijinul unei ştiinţe româneşti. Din acest punct de vedere Institutele de Stiinţă româneşti sunt cheia industrializării noastre. 2)

Toate domeniile de producţie naţională în care nu am reuşit să progresăm sunt acelea în care ştiinţa "internaţională" nu ne-a dat îndrumări. Am avut căi ferate foarte bune, fabrici de textile, fabrici de zahăr bune, dar am rămas la aceeaş producţie agricolă pentrucă, între altele, problemele agriculturii noastre nu şi-au putut găsi soluţiile în rezultatele cercetărilor din alte ţări decât în măsură principială.

Institutele naţionale ale învăţământului nostru ştiinţific vor avea şi această menire. Posedăm în ţară avuţii care rămân nevalorificate tocmai din această lipsă. Institutele străine ne pot da eventual "o consultaţie", nu ne pot face "un tratament". 3)

1) Aceste preocupări de a rezolva probleme specifice naţionale vădesc şi hotărăsc şi ele caracterul naţional al ştiinţei.

2) Institutul de Cercetări Kaiser Wilhelm aduce, din acest punct de vedere, servicii imense economiei germane.

3) Un viticultor francez, expert, asistând la un cules de vii în România, a declarat că dacă Francezii ar obţine din strugurii lor

Nu putem prejudeca astăzi asupra altor rezultate pe care, eventual, le-ar putea obţine ştiinţa românească din cercetările pe care asemenea institute le-ar întreprinde, însă pentru a pune în evidenţă importanţa lor în industrie voi aminti că marile fabrici germane, a americane şi chiar cehoslovace posedă institute proprii de cercetări. Denumite institute de brevete, de invenţii sau numai de cercetări, ele au menirea de a studia şi deslega problemele pe care le pune fabricaţia.

Institutele de brevete au îndatorirea de a studia toate brevetele în legătură cu ramura de activitate a fabricei. Din reluarea problemei - de către alţi specialişti - rezultă totdeauna modificări şi înbunătăţiri.

Institutele de invenţii pun la dispoziţia celor care urmăresc o idee, mijloacele de a o realiza. Orce muncitor poate propune spre studiu şi poate cere autorizaţia de a urmări în aceste institute ideea sa. Numai în felul acesta se fac cuceririle care aduc an de an perfecţionări. 1)

---

mustul pe care-l obţinem noi, vinul lor nu ar avea concurenţă în lume. Iar noi nu ştim să vinificăm pentrucă nimeni nu a studiat experimental această problemă pe vinul nostru. S'au emis "idei", dar nu s'au făcut experienţe pentrucă nu a fost unde.

- In 1915, duscutând pe Calea Victoriei, la Bucureşti, probleme economice cu un german, el s'a aplecat spre trotoar cu mâinile întinse, spunându-mi:" uite cum curge la voi aurul pe stradă, dar nimeni nu se apleacă să-l culeagă". Avea dreptate!

1) Edison, răspunzând unui vizitator care, admirându-i invenţiile a exclamat:" o invenţie trebue să fie o chestie de mare inspiraţie",

A crede că se poate face ştiinţă în biblioteci este o erezie pe care trebue s'o înlăturăm cu orice chip. Biblioteca îşi are, fără îndoială, importanţa ei, dar ea nu poate depăşi şi, mai cu seamă, nu se poate, în niciun fel, substitui rolului care îi revine experimentului.

Lucrările ştiinţifice care constau în a da o nouă demonstraţie geometrică ori analitică unui fenomen deja cunsocut se pot face în bibliotecă însă ele nu promovează cu nimic ştiinţa şi spiritul ştiinţific. 1) Acest fel de a face ştiinţă, singurul care ne stătea nouă la dispoziţie, nu este creator.

Pentru a intra în câmpul ştiinţific trebue să părăsim această mentalitate şi să păşim cu încredere şi curaj în domeniul experimentului.

+ + +

Cei care înţeleg, cu noi, în acest fel problema învăţământului nostru ştiinţific au datoria de a începe lupta.

Dificultăţile care ni se vor ridica în cale sunt multe şi mari. O mentalitate se lasă greu schimbată. Persuasiunea este utilă şi necesară însă nu este suficientă.

Va trebui început cu exemplul, chiar dacă ar fi ca acest exemplu să fie creat numai de câţiva oameni.

Este în firea Românului, bântuit de atâtea încercări şi necazuri, să fie neîncrezător. Un pseudo-conservatism. Tăranul nostru, când i se spune:"bade, dar de ce nu faci mata aşa, e mai bine", răspunde cuviincios şi domol:" o fi, domnule, o fi". Exemplul bun însă îl imită.

---

a spus:" da, 2% inspiraţie şi 98% transpiraţie".

1) H. Poincaré spunea că dacă unui fenomen i se poate da o explicaţie fizică,i se pot da o mie.-

Noi, care am depăşit poziţia ţăranului, de atâtea ori înşelat, şi care avem în faţă exemplele bune şi rezultatele lor, nu avem niciun cuvânt să mai fim neîncrezători şi să mai amânăm. 1)

1) Ar fi cazul să încheiem acest studiu cu: "Domnilor industriaşi, aveţi cuvântul!"

I N D U S T R I A C A S N I C Ă

Ridicând această problemă a industriei casnice, desfiinţată prin o atitudine măştera a politicii faţă de o masă de 15 milioane de locuitori "rurali", ne gândim la valoarea folklorului pentru cultura naţională a unui popor, la tezaurul de artă autentic românească pe care acest folklor îl reprezintă în toate domeniile, la pierderea imensă ce înseamnă eliminarea geniului creator a unei atât de importante contribuţii (80% din populaţie) şi la sărăcirea spirituală ce rezultă pentru un neam din îndepărtarea dela preocupări, legate de însuş sufletul omului, a naţiunii.

Ne gândim la nedreptatea, cu totul inumană, de a interzice domenii de activitate la care oricine are dreptul, (dreptul natural de muncă) al unui popor harnic, destoinic şi priceput, cum este Românul.

Ne gândim la pierderea formidabilă de energie, prin scoaterea din câmpul de lucru a celor ce munceau în industria casnică.

Ne gândim la pauperizarea ţăranului român care este îndepărtat dela domenii lucrative de producţie şi este îndrumat să devie clientul tributar al industriei orăşeneşti pentru produse pe care el le ştie face şi care cad, în chip natural, în sfera lui de activitate.

Si ne gândim, în ultimă analiză, la lipsa de omenie, la lipsa de înţelegere patrio-

tică a datoriei ce revine conducătorilor u-
mui neam, atunci când au avut inima să hotă-
rască şi să purceadă la desfiinţarea indus-
triei casnice.

Pentrucă industria casnică în România nu
a pierit din pricini legate de cei ce o prac-
ticau, ci a fost desfiinţată prin legiuiri ca-
re au interzis-o formal sau au distrus-o, fă-
când-o, tot prin legiuiri, neinteresantă pen-
trucă devenea nerentabilă.

Iar acum, punând noi această problemă, ne
gândim la datoria ce ne incumbă de a repune
în toate drepturile ei şi de a încuraja prin
toate mijloacele reînvierea acestei îndelet-
niciri. Căci avem această datorie pentru cu-
vintele care ne-au trezit gândurile de mai în-
ainte.

La partea de vină ce revine politicienilor
trebue să recunoaştem una teoretică a tehni-
cienilor români. Pornind dela constatarea că
unităţile mari industriale au procentual o
regie mai mică decât micile unităţi, au apli-
cat această judecată "la limită" (cum se spu-
ne în limbaj matematic) fără să ţină seamă că
regula nu este valabilă. Căci, într'adevăr,
dacă unitatea industrială a unui singur răs-
boi de ţesut al ţărancii este cea mai mică,
în schimb şi regia acestei unităţi este z e-
r o, adică cea mai mică cu putinţă. Director
general, director tehnic, şef de fabricaţie,
şef de uzină şi chiar uzina însăşi este ţăran-
ca cu capul, cu priceperea, cu mâinile şi cu
picioarele ei. Criteriul regie în raport cu
mărimea unităţii nu este aplicabil în acest
caz şi deci judecata e falsă. Dar chiar dacă
criteriul ar fi fost valabil, ne întrebăm, în
ce măsură suntem îndreptăţiţi ca în numele u-
nei formule care priveşte numai c â ş t i -
g u l m a t e r i a l să luăm sau să îngădu-

im să se ia măsuri care se resfrâng şi asupra altor elemente decât cele materiale? Şi astfel oroarea s'a consumat.

Din vina celor hrăpăreţi, interesaţi să şi păstreze toate mijloacele de producţie, din vina celor ce s'au lăsat ademeniţi de atenţiile remuneratorii ale consiliilor de administraţie şi din vina teoretizanţilor, cu judecăţi numai materialiste, industria casnică românească a fost nimicită.

Ceeace este bizar, e că protagonistul acţiunii a fost un membru marcant al partidului naţional-ţ ă r ă n e s c, Virgil Madgearu. Şi astfel, încă odată, acest partid care, cel puţin pentru respectul titulaturii, ar fi trebuit să se preocupe de nevoile şi îndreptăţirile ţăranilor, a depăşit partidul burgheziei româneşti, partidul liberal, în a nedreptăţi pe ţărani în favorul industriaşului citadin, străin de interesele neamului şi a economiei naţionale.1)

Această preferinţă care s'a arătat permanent intereselor orăşeneşti în d a u n a celor săteşti o găsim vinovată nu pentrucă cei dintâi nu ar fi interesanţi (noi înşine suntem de mai multe generaţii citadin) ci pentrucă îi socotim cu mult mai interesanţi prin rolul ce de drept şi de fapt le revine, ca elită, decât prin postura în care se com-

---

1) Când la Paris am atras atenţia unui naţional-ţărănist de marcă - cel puţin prin ereditate -asupra acestor îndatoriri ce le revin şi pentru realizarea cărora va fi nevoie chiar de o revizuire de program, mi s'a răspuns (naiv sau de reacredinţă): "Noi nu suntem partid de clasă".A te preocupa de 80% din neam e a fi partid de clasă.Iată de ce ridicăm noi această problemă. Carenţa mai departe pe această linie ar fi o crimă.

plac - neelegantă şi neonorabilă - de speculatori ai muncii celor din urmă.

Căci, şi aici insist, un stat nu se poate răzima pe o populaţie sărăcită, dusă la mizerie în folosul unei păturI subţiri. 1) O astfel de organizaţie statală este menită pieirii. Mai curând sau mai târziu statul ajunge la ruină şi neamul la degenerare şi distrugere. Tot aşa cum o naţiune piere în civilizaţie, dacă nu este creatoare prin elementele proeminiente ale intelectualităţii sale, ale unei autentice intelectualităţi productive şi nu ale uneia - cum am văzut în studiul anterior -speculativă sau pigulitoare pe ogoarele altora.

Prin studiul acesta nu intenţionăm să apărăm ţărănimea î m p o t r i v a orăşenilor, nedreptăţindu-i pe aceştia, ci să redăm fiecăruia rolul ce-i revine în chip natural.

Menirea ce este rezervată intelectualului de orice categorie este atât de înaltă, atât de meritorie - dacă şi-o îndeplineşte - încât constitue pentru el o decădere imixtiunea în rosturi ce sunt ale ţăranului. Ca un părinte grijuliu, orăşeanul trebue să se plece cu înţelegere spre nevoile săteanului şi să-l ajute, pentrucă acesta nu numai că constituie rezervorul etnic şi economic, dar prin buna lui stare va asigura viitorul întregului neam şi deci şi pe al citadinului.

Preocuparea noastră nu este să smulgem burgheziei nimic din ceeace constituie prerogativele ei organice, ci aceea de-a împiedeca pe mai departe, ca această clasă orăşănească să exproprieze din drepturile ei pătura ţără-

1) Versul poetului cu privire la român: "sărac în ţară săracă" e neadevărat, pentrucă realitatea este "sărac în ţară bogată".

nească. Impotriva nesaţului celor care ar do-
ri totul numai pentru dânşii trebue să luăm
atitudinea înţeleaptă de a da fiecăruia ce i
se cuvine.

Stim că a lupta împotriva nedreptăţii în-
seamnă a nedreptăţi - după înţelegerea lor -
pe ceice în mod abuziv şi-au creat privile-
gii. Dar aceasta nu trebue să ne impresione-
ze când treaba ce vrem s'o facem are funda-
mente etice.

Este o lege dela care nu înţelegem să ne
abatem cu niciun preţ, aceea că omul nu trebue
să-şi exploateze semenul.

+ +

Problema industriei casnice prezintă di-
ferite aspecte, potrivit gândurilor pe care
le-am enunţat la început.

Unele din ele implică înlăturarea unei
carenţe vinovate faţă de zestrea şi comori-
le noastre naţionale, altele cer înlăturarea
unor nedreptăţi şi altele înseamnă descifra-
rea şi soluţionarea unor probleme a căror im-
portanţă nu am apreciat-o încă.

Si pentrucă scrim aceste rânduri în preaj-
ma sfintelor sărbători ale Invierii din 1952,
amintesc cititorului dus cu gândul înapoi
spre ţară şi spre cei de acolo, de minunate-
le ouă încondeiate - mai ales policrome -pe
care le pregăteau cu pietate ţărăncile noas-
tre pentru Paşti. In această tradiţie nu es-
te vorba numai de o tehnică specială -din ca-
re a rezultat baticul de mai târziu - ci de
un complex spiritual care nu trebue să ne sca-
pe. Munca migăloasă şi artistică, ideea ce re-
zidă la baza fiecărui motiv erau un prinos
de slavă pentru Cel ce ne-a mântuit. Albumul
întocmit de Maria Lamotescu pe lângă modelele

pe care le reproduce dă şi semnificaţia, simbolul fiecăruia. Ouăle încondeiate nu constituiau numai un aspect al obiceiurilor populare româneşti ci o adevărată operă de creaţie artistică, o faţă a artei populare, întemeiată pe ideea creştină.

Emoţia estetică pe care o încercăm, şi care ne determină să nu ciocnim aceste ouă ci să le păstrăm în colecţie, nu a fost urmată de preţuirea şi încurajarea trebuitoare. Am îngăduit, în mod vinovat, să se popularizeze procedeul hârtiilor cu desene de iepuraşi în care munca - e drept - era redusă la învăluirea oului în hârtie, şi am pierdut din patrimoniul folklorului nostru o latură de manifestare care trebuia încurajată cu toată convingerea. Vrednicia ţărancelor a fost descurajată de indiferentismul nostru şi în locul unei manifestări pioase şi artistice am substituit un procedeu standardizat şi mecanizat. Este o mare vină şi o imensă pierdere în patrimoniul naţional.

Stiu, "cinic" mi se poate spune: "şi ce câştigau ţăranii din aceste ouă încondeiate?" Fără ostentaţie voiu răspunde -între altele- ceeace câştigă orice suflet în faţa frumosului. 1)

Deasemenea să nu mi să spună că fac din "ouăle încondeiate" o problemă de stat. Las pe cititor să tragă el, cu mintea lui, concluziile, amintindu-şi pe aceeaş linie de covoarele şi scoarţele care constituiau o atât de onorabilă şi nevinovată preocupare a măicuţelor noastre în mănăstiri, de iile, fotele, o-

1)..şi ceeace câştigi dumneata, amabilă doamnă, prin "rujul" de buze, pudra de pe obraz, rimelul de pe sprâncene, florile din vază şi ceeace câştigă un mahalagiu bucureştean ori un provincial din răzorul de rozetă ori busuioc.

pregele, catrinţele şi chiar şi ceramica care a constituit cândva o îndeletnicire de căpetenie a sătenilor nostri. Si îl rog să nu uite pe lângă valoarea propagandistică în interesul pe care lumea îl poate arăta neamului nostru (şi are nevoie), cealaltă valoare, comercială a acestor produse ale industriei casnice. 1)

Nu este în intenţia noastră de a reedita o teorie -de data aceasta economică - a sămănătorismului, dar socotim o vinovată absenţă dela datoria ce o avem de a nu înstrăina moştenirea pe care, cu trudă ne-au agonisit-o generaţii dearândul, înaintaşii nostri. Preocupările de care au fost, la vremea sa, animaţi ei nu avem dreptul să le nesocotim noi astăzi. Si dacă este adevărat că e mai greu să păstrezi un bun decât să-l câştigi, atunci să fim cu băgare de seamă, datoriile uitate vin totuş cândva la scadenţă.

Dacă un negustor, care găseşte un "nou articol" de plasat în hârtiile cu iepuraşi, are dreptul să le puie în vânzare, avem şi noi dreptul de a nu le cumpăra şi datoria de a-l aduce pe această cale la realitate. Marfa nevândută îi va fi o foarte bună învăţătură. Nu trebue să ne simţim obligaţi a primi sugestiile şi surogatele oficinelor de desnaţionalizare care foesc în anumite industrii şi negustorii. La sugestiile acestea noi să ne a-

1) In 1919-20, fiul unui inginer inspector general îşi făcea studiile la Londra. Schimbul era atât de greu şi de desavantajos că era inaccesibil. Studentul a trăit din vânzarea în Londra a iilor ţărăneşti pe care i le trimetea dela Bucureşti familia.- Corneliu Codreanu a trăit la Grenoble din cusăturile româneşti pe care le lucra soţia lui.

ducem permanent aminte că suntem Români şi că avem faţă de neamul căruia aparţinem o sfântă datorie, aceea de a nu-l lăsa înstrăinat nici în credinţa, nici în datinele sale.

Dacă valul de snobism care s'a abătut asupra lumii a făcut să uităm unele datorii faţă de propriul nostru suflet, (pentrucă eram mai preocupaţi să introducem în oraşul de provincie unde ne-am întors dela Paris, o modă neuzitată) este o vină împotriva căreia tânăra generaţie dintre cele două răsboaie a reacţionat şi suflul nou de regenerare îndreptăţea mari nădejdi.

Ceeace a rămas definitiv ca atitudine dăunătoare a fost legislaţia, în special din 1928-30, care a hotărât anume măsuri împotriva industriei casnice. Dispoziţiunile cu privire la morile ţărăneşti constituesc nu numai o pildă dureroasă de adversitate de neînţeles ci demască o mentalitate pe care nu am fi crezut-o cu putinţă.

România este o ţară exportatoare de grâu, însă nu are niciun debuşeu pentru făină. Numărul morilor ţărăneşti şi capacitatea lor satisface nevoile locale, fără a pătrunde la oraşe. Deci făina de calitate integrală pe care ele o măcinau îşi găsea o piaţă de desfacere la ţară şi nu constituia nicio primejdie, nici pe plan economic, nici pe plan igienic (făina integrală este cea mai sănătoasă). A îngrădi această activitate care privea numai viaţa sătească nu avea altă semnificaţie decât de a pune pe drum ţăranii să meargă cu grâul la oraş (la "mori de foc"), să-şi piardă timpul şi să se părăsească un domeniu de două ori interesant - prin construcţia morilor pe care o realizau ţăranii,1) şi prin exara de apă românească dela muzeul din München.

1) Reamintim faptul menţionat la pag.76, cu mo 122.-

ploatarea care le mijlocea un câmp de lucru.

Aceeaş situaţie cu pivele care, odată închise, a făcut să se renunţe la şiacul şi abaua pe care le produceau ţăranii, pentruca apoi să creem la oraşe moda "home-spun"-ului, de data aceasta fabricat nu de ţărani, ci de "fabrica" dela Cisnădie.

Economia naţională înregistra, pe lângă aceasta, o altă mare pierdere: întreaga energie pe care o sumau căderile de apă folosită în mori, gatere şi pive. In locul acestei energii, furnizată gratuit de cursurile de apă, trebuia să consumăm în motoare produse petrolifere care pot foarte bine să meargă la export.

Faptul se repeta cu morile de tescuit sămânţă de floarea soarelui pentru fabricarea uleiului.

Pentru paralelismul situaţiei vom cita un fapt bine cunsocut de toată lumea. Se ştie că Elveţia deţine monopolul fabricaţiei ceasornicelor de mare clasă. Pe lângă casele Patek, Vacheron et Constantin, (ca să nu vorbim decât de cele mai reputate) există o fabricaţie rurală a "ceasurilor cu cuc". Republica federală elveţiană nu numai că nu se gândeşte să împiedece o astfel de industrie, ci mijloceşte chiar, în acordurile de schimb, exportul acestui fabricat care ajungea în România până în timpurile din urmă.

Diferenţa de atitudine a celor două politici - română şi elveţiană - este manifestă. In timp ce politica elveţiană caută debuşeuri străine pentru a ajuta industria lor casnică, politica românească nu numai că nu-şi dă osteneala de a promova în niciun fel această industrie, ba, dimpotrivă, ia măsuri ostile prin care duce la distrugerea ei.

In principiu, întreaga legiuire româneas-

că, dela legea de "încurajare industrială", la "legea energiei", la "legea apelor", la "legea morilor ţărăneşti", etc. toate nu numai că nu au avut în vedere protecţia industriei casnice ci, prin dispoziţiunile prevăzute, au tins la nimicirea ei.

Nu avem intenţia de a examina articolele acestor legi (nu le posedăm textul), dar vom detaşa spiritul în care ele au fost alcătuite.

In preajma anului 1930 s'a pornit o campanie de electrificare a satelor. Protagonistul ei nu era preocupat atât de energia electrică pentru iluminat casele în care abia ardea câte un opaiţ ci să substituiască - evident - protejat de lege, motoare electrice în locul motoarelor cu apă (morile) pe care le foloseau ţăranii. Am întâlnit pe acest inginer în regiunea Arad, unde începuse lucrul, şi mai târziu în Făgăraş, unde începuse studiile, şi mi-a mărturisit cu sinceritate această intenţie pe care el o socotea onestă.

Rog pe cetitorul nespecialist să ne ierte dacă insistăm puţin asupra problemei pe o faţetă tehnică a ei. O moară mişcată de apă e construită şi întreţinută în toată alcătuirea ei (chiar şi în cioplirea pieptului la pietre) de un morar. Un motor electric care s'ar substitui morii cu apă, cere o instalaţie specială, piese de schimb şi materiale pe care ţăranul trebue să le cumpere pentrucă nu şi le poate lucra singur. In cazul unui accident trebue să facă apel la un specialist care va veni cu întârziere şi cu justificate pretenţii de a i se plăti deplasarea. Atunci într'adevăr rentabilitatea industriei săteşti va fi transformată în pierdere, ţăranul o va abandona şi însuş inginerul care socotea să câştige va constata că toţi clienţii îl părăsesc unul câte unul.

Greşeala de concepţie şi lipsa de etică în toată aceasta întreprindere stă în faptul că nu se pune problema satsifacerii unei nevoi neîmplinite, ci smulgerea din domeniul altora a unor posibilităţi de câştig.

Legea de protecţie industrială prevedea avantagii de transport pentru bumbac şi firele necesare industriei textile. De această înlesnire (45% din tarif) se bucurau numai fabricile. Tărancele trebuiau să cumpere deci bumbacul la un preţ mai ridicat şi ţesăturile ei să găseau astfel a fi mai scumpe decât ale fabricilor. In asemenea condiţiuni ele demontau răsboaiele de ţesut şi le suiau la pod.

Ţesăturile ţărăneşti se făceau din cânepă amestecată cu bumbac pentrucă erau mai rezistente. Ne mai ţesând, nu au mai cultivat cânepă şi în felul acesta s'a renunţat la o cultură utilă şi rentabilă. Ulterior zadarnic s'a dat alarma şi s'a încercat o bătălie a plantelor textile. Tradiţia se pierduse.

Din aceste două categorii de fapte se evidenţiază neted două rânduri de vinovăţii în raport cu industria casnică.

Prima, o atitudine hrăpăreaţă, o concurenţă neleală, încurajate de un indiferentism culpabil faţă de problemele săteşti şi de o carenţă - de multe ori suspectă - a grijei pe care ar fi trebuit s'o aibă organele de supraveghere şi îndrumare a economiei naţionale.

A doua, o neîngăduită adversitate nutrită de o duşmănie făţişă faţă de această pătură socială care prin situaţia ei se găsea a fi independentă în raport cu marile obiective internaţionale şi cosmopolite ale anumitor clanuri politice, industriale ori comerciale.

Prima atitudine este o urmare fatală, dar

deviată de pe linia firească, a educaţiei noastre, a lipsei de ideal creator şi a amorţirii spiritului de luptă. Lipsa unui crez care să fie preocupat de desvoltarea tuturor potenţelor neamului, de desăvârşire a tuturor darurilor pe care le avem, a dat naştere indiferentismului cu care am privit problemele ce ne erau specifice, lăsându-ne prinşi în preocupări de suprafaţă, de imitare a ceeace se petrece pe plan internaţional, în afară de noi şi de imperativele politice şi de viaţă naţională.Către aceasta am fost cu îndemânare îndrumaţi prin propaganda şi moda creată de oamenii puşi în slujba altor interese.Trebuia să pierdem simţământul conştiinţei naţionale, să ne neglijăm interesele comunităţii din care facem parte şi să le părăsim în alte mâini. In chipul acesta deveneam scule docile ale conducătorilor străini sau înstrăinaţi de neam. Stringenţa problemelor pe care le-am ridicat vădeşte că în mare parte s'a reuşit. Instrăinarea noastră ne-a dus la această vinovăţie de care ne ocupăm. Trăim viaţa marginal, lipsiţi de ideal, absenţi dela marile prefaceri ale lumii, alături de propriile noastre interese fundamentale.Vechilor noastre tradiţii sănătoase le spunem cu dispreţ "eresuri" şi le înlocuim cu o modă străină de adevăratul nostru suflet. Imbrăcăm astfel haine care nu sunt croite pe măsura noastră şi devenim ridicoli. Inlocuim idealul şi credinţa prin ambiţiuni. In loc de a fi "noi", am preferat să fim "Belgia Orientului", cum ne plăcea, cu mândrie, să ne întitulăm. Deveneam astfel o mahala europeană în loc să rămânem o gospodărie temeinic aşezată pe vechile noastre valori şi tradiţii voevodale.Atitudinea aceasta care începea prin accentuarea dispreţuitoare a termenului "ţăran" - echivalent

pentru mulţi cu "bădăran" - şi care se termina cu ignorarea a tot ce este românesc, de dragul modelor străine care ne-au făcut să pierdem sensul autentic al trăirii. S'a creat un cult al snobismului - care în ultima analiză înseamnă sin nobilitate.-

Oamenii de adevărată cultură, Români de gând şi de simţire românească, au datoria de a reînvia sentimentul de mândrie şi conştiinţă naţională care trebue să înceapă cu aceste isvoare proaspete, curate care se găsesc în pătura noastră ţărănească. Această preocupare sădită adânc în sufletele noastre va impiedeca pe mai departe acel vinovat indiferentism de până acum şi va cenzura, cu grijă de soarta neamului, acţiunile inspirate de alte interese decât ale naţiei. Carenţa de care ne-am făcut vinovaţi faţă de o serie întreagă de probleme trebuie înlocuită cu o prezenţă permanent atentă la nevoile româneşti pentru a nu ne mai lăsa surprinşi. Vina de a nu fi văzut din timp consecinţele echivalează cu complicitatea. Iar în politică o asemenea vină se plăteşte întotdeauna.

Cea de a doua atitudine, de adversitate făţişă, este consecinţa unui plan, conştient elaborat, de pauperizare a ţărănimii. Ţăranul român este agricultor, iar agricultura este o îndeletnicire care asigură independenţa materială a celor ce o practică. Independenţă materială înseamnă independenţă politică. Şi, ca proprietar de pământ, agricultorul este naţionalist şi anticomunist. In atari condiţiuni el este elementul de rezistenţă cel mai puternic şi prezintă inerţia cea mai mare faţă de fenomenul comunist şi scopurile urmărite de el. Agricultorul nu poate fi aservit intereselor politice sau economice internaţionale decât dacă i se ridică această

independenţă. Pentru acest sfârşit el trebue sărăcit iar patrimoniul lui trecut în patrimoniul sau sub controlul trusturilor financiaro-industriale câştigate mai dinainte acestei politici.

Acţiunea de sărăcire a fost desfăşurată pe planuri diferite. Marii nostri agricultori au fost ruinaţi prin împrumuturi uzurare şi prin ispita unor cheltueli nesăbuite faţă de veniturile lor. Dacă sărăcirea boerimii noastre se datoreşte în parte slăbiciunii lor nu este mai puţin adevărat că această slăbiciune a fost întreţinută şi exploatată cu perfidie de agenţii puşi în serviciul cauzei internaţionale.

Micul agricultor, ţăranul, auster în moravuri şi puţin pretenţios în nevoi, a fost atacat pe alte căi. S'a urmărit sărăcirea lui prin interzicerea tuturor domeniilor lucrative, prin îndepărtarea lui dela preocupări rentabile şi prin absorbţia în câmpul citadin - în parte internaţionalizat - a isvoarelor de câştig. In chipul acesta s'a ajuns la concepţia de nimicire a industriei casnice, care pe de o parte îl pauperiza iar pe de alla îl angrena în ciclul marilor industrii trecute deja în cealaltă tabără. Ultima fază a acestei acţiuni de acaparare şi îngenunchere a fost înglodarea în datorii pentru investiţii agricole (aceeaş zarafi uzurari ca şi la boerime). De data aceasta operaţia a fost zădărnicită prin intervenţia la timp a conversiunii, care a stăvilit puhoiul în care s'ar fi înecat şi ţărănimea noastră. In această împrejurare politica românească s'a vădit conştientă de datoria sa. Lucrurile nu s'au petrecut la fel în alte dăţi.

In problema de care ne ocupăm, aceea a industriei casnice, politica are vina imensă

da a fi ajutat conştient sau incoştient - dar totdeauna vinovat - la acţiunea duşmănoasă pusă la cale împotriva [redacted] pâturii sociale cele mai interesante.

Egoismul ambiţiilor mărunte, cu venalitatea ce-i urmează, ne-a îndepărtat de idealismul generaţiilor bătrâne şi în locul solidarităţii naţionale s'a substituit lupta de clasă pusă la cale şi ridicată la rang de dogmă de către teoria marxismului. Burghezia, în loc de a-şi căuta sprijin împotriva duşmanului ei, comunismul, în pătura sănătoasă a ţărănimii, s'a asociat intereselor internaţionale burgheze, deinteresându-se sau chiar luptând împotriva ţăranilor.

De aici a rezultat pedeoparte înstrăinarea şi pedealta adversitatea de care am vorbit.

Acestui fenomen de d e s i n t e g r a - r e n a ţ i o n a l ă i s'a adăugat fenomenul economic materialist şi fenomenul politic internaţionalizant. Greşelile s'au suprapus, s'au acumulat fără să ne dăm seama că târgoveţii nostri sumau abia 20% din populaţie, că din aceştia 15% erau alogeni şi că în aceste condiţiuni interesele naţionale erau sacrificate în folosul altora decât a celor ce constituiau rezervorul etnic românesc.

Iată pentruce noi socotim problema industriei casnice o preoblemă de stat şi pentruce simţim datoria imperioasă de a-i da soluţia cuvenită prin înlăturarea nedreptăţilor făcute.

\+ +

Se vădeşte lămurit din paginile ce preced, că această soluţie comportă două aspecte distincte, aproape independente unul de altul.

Este un aspect spiritual, moral care nu

trebue să scape niciunui Român în preocupă-
rile sale şi un aspect material, politic ca-
re trebue să constituie grija permanentă a
dregătorilor nostri. Si cu aceasta ajungem
la "descifrarea şi soluţionarea problemelor
a căror importanţă nu am apreciat-o încă" -
cum am enunţat mai înainte.

Acţiunea negativă de a sărăci, de a aser-
vi şi de a nimici pătura ţărănească s'a dus
pe linia înstrăinării de toate izvoarele ca-
re putea să ţină trează conştiinţa naţională
şi bogăţia sufletească prin care se putea a-
limenta cealaltă, materială. Sărăcia suflete-
ască a insului crează un om mărunt, meschin
egoist, desprins de colectivitatea din care
face parte. El nu mai realizează această co-
lectivitate şi organizaţia socială care i se
suprapune rămâne străină de el şi de preocu-
pările care îl animă. Prin reciprocitate, or-
ganizaţia socială face abstracţie de cei ca-
re nu participă activ în organizaţie, inte-
resele lor nu sunt luate în seamă şi astfel
ne găsim în situaţia paradoxală a unei orga-
nizaţii sociale în care componenţii nu au
conştiinţa propriei lor organizaţiuni. Aceas-
ta era situaţia ţărănimii noastre în ultimul
timp. Tăranul participa, prin alegeri, la
"votul universal, direct şi secret" fabricat
de guvern, fără nicio conştiinţă politică, fă-
ră niciun program şi deci fără nicio voinţă
care să impună o anumită acţiune.

Conştiinţa lui politică nu depăşea dispo-
ziţiunile poliţieneşti ale jandarmului, sau
pe cele fiscale ale perceptorului. Ca atare,
interesele lui nu erau apărate decât de Cel-
de-Sus.

Nici măcar în chip livresc ţăranul nu lua
parte la viaţa statului. Ziarele nu erau ci-
tite pentrucă în ele nu găsea probleme care

să-l atingă, să-l intereseze. Cartea de ştiinţă sau de literatură nu depăşea ediţia de 3000 exemplare şi era rezervată, prin subiecte, exclusiv păturii orăşeneşti. Broşuri care să trateze chestiuni în legătură cu treburile dela ţară nu existau şi ţăranul rămânea izolat de viaţa de dincolo de îndeletnicirile sale zilnice, de viaţa colectivităţii naţionale. Nu este de mirare, în aceste condiţiuni, înstrăinarea lui de "domnii dela oraşe".

In această înstrăinare vina nu este a ţăranului lăsat marginal vieţii, ci a orăşanului care l-a părăsit în preocupările sale.1)

Această vină avem datoria de a o îndrepta. Este o obligaţie morală dela care nu mai avem dreptul să ne sustragem.

Trebue să punem în valoare tezaurul de virtute şi vrednicie al ţăranului, tezaur care constituie patrimoniul nostru al tuturor.

Asociaţii de doamne pot şi trebue să or-

---

1) Caritatea creştină, care nu a lipsit Românului, se manifestă prin asociaţii de doamne care aveau grijă de "protecţia animalelor" sau cel mult al leproşilor. Asociaţii pentru protecţia copilului nu au existat. Mortalitatea copiilor sub un an atinge la ţară, în 1937, 93969 (Anuarul Statistic pe 1937) faţă de 12901 la oraşe. Deci mortalitatea este de 7,3 ori mai frecventă la ţară, la un raport de populaţie de numai 4,4. Dar doamnele românce nu au luat iniţiativa protecţiei copilului. Nu avem intenţia de a ierarhiza mila, acordând-o pe categorii, dar socotim că pentru neam sunt mai interesanţi o sută de mii de copii decât câteva sute de leproşi.

ganizeze muzee etnografice centrale şi regionale în care să se strângă cu sârguinţă spre păstrare şi pentru emulaţie exemplarele (unice în lume) de artă populară. Aceste asociaţii pot organiza concursuri şcolare şi naţionale pentru cele mai frumoase lucrări de artă ţărănească ale anului şi regiunilor.

Aşa cum se practică, cu perseverenţă, campionatul "naţional" de football, se poate practica concursul de dansuri naţionale într'o încoronare de sfârşit de an a străduinţei elevelor, elevilor şi profesorilor.1)

De bună seama o asemenea iniţiativă nu trebue să rămână o dispoziţie oficială a unui minister, ci să devină o grijă şi o ambiţie a societăţii româneşti.

Iţi imaginează oricine, cu uşurinţă, roadele unor astfel de legături sufleteşti şi îşi dă seama de valoarea lor educativă şi pentru ţărani şi pentru târgoveţi.

Tot aşa se pot organiza expoziţii-concurs de costume naţionale. Invăţătoarele din sate sunt admirabili agenţi pentru asemenea propagandă şi preocupări. Si calificarea lor trebue să se facă nu numai pe criterii de pedagogie şi de administraţie şcolară ci şi pe această activitate naţională. Premii pentru cele mai frumoase costume, pentru cele mai frumoase covoare, pentru cele mai reuşite lucrări de artă populară şi industrie casnică vor stimula talentele şi vor crea surse de venituri pentru ţărani. 2)

1) Un astfel de concurs trebuie să devină tradiţional aşa cum pe vremuri deveniseră balurile societăţilor de binefacere din Bucureşti (Oboiul, Tibişoiul, etc.) sau al studenţilor în medicină.

2) In felul acesta a reuşit Mussolini să câştige "bătălia grâului".

Pentrucă, peste industria casnică tradiţională, va trebui să se desvolte în patrimoniul aceleaş industrii săteşti o sumă de îndeletniciri azi neglijate sau smulse din domeniul rural.

De unele din ele am amintit în primul studiu, când ne-am ocupat de industrializarea agriculturii.

+ +

Pe această linie va trebui în primul rând ca legiuirile să ridice toate acele poprelişti făcute împotriva şi în dauna industriei săteşti. Nu poate exista niciun cuvânt pentru care să se edicteze restricţii sau discriminări cu privire la această industrie. Ea nu este un monopol orăşenesc, iar condiţiile economice nu indică niciun fel de preferinţă aprioristică pentru aglomeraţiile citadine. Singurul criteriu valabil este ca industria să aducă în acelaş timp folos celui ce a creat-o şi economiei naţionale. Ori, din acest punct de vedere, condiţia este de sine îndeplinită pentru toate ramurile care au materia primă la sate şi ale căror produse se consumă de săteni.

Am arătat (pag. 47) că în mod cu totul inexplicabil fabricele de marmeladă instalate în 1917 de Germani la sate au fost distruse ori părăsite. Faptul, dacă vădeşte pe deoparte incurie, dovedeşte în acelaş timp lipsa de înţelegere a problemei şi -ne face să bănuim reaua voinţă a celor interesaţi ca ţăranul să nu se ridice din starea de mizerie în care a fost situat. E deajuns să ne gândim că pentru a-şi cumpăra o coasă, sau un fier de plug, acest ţăran încarcă o căruţă de prune, face toată noaptea drumul până la târg, pentruca

acolo să vândă o marfă jumătate devalorizată din pricina unui stransport rudimentar, când aceleaş prune puteau fi transformate şi produsul lor vândut. Pentru a nu fi constrâns să-şi transforme prunele în ţuică trebuia ca îndrumătorii economiei noastre să nu fi lăsat să se distrugă acele instalaţii rămase nouă moştenire. Pe viitor va reveni institutelor ştiinţifice, de care am vorbit (pag.106-7) sarcina de a studia şi pune la dispoziţia industriei săteşti un cuptor sistematic de uscat fructe şi instalaţii economice de fabricat marmeladă. Economia naţională nu poate decât să câştige din creerea industriilor chiar pe locul de producţie a materiei prime, iar industriaşul -ţăran sau chiar târgoveţ -va economisi parte din transport şi va utiliza o mână de lucru mai ieftină.

In locul măsurilor restrictive de până acum legiuitorul va trebui să prevadă dispoziţiuni de încurajare şi îndrumare. Se pot organiza planuri de lucru şi "bătălii" pentru cucerirea domeniilor pierdute. Stefan-cel-Mare îşi întreţinea armata moldovenească cu mierea exportată la Hamburg, iar înainte de primul răsboiu mondial, merele "crăeşti" din regiunea Deva erau trimise la Viena pentru curtea imperială.

Cultura viermilor de mătasă a fost părăsită pentrucă legea a restrâns la două filaturile de mătase naturală în ţară.

România este o admirabilă regiune meliferă. In Brăila, Buzău, Ialomiţa, Tutova, etc. se pot obţine până la 60 kg. de miere pe stup şi an, iar în Dobrogea s'a ajuns la producţia record de 90 kg. Nu lipseşte decât bunăvoinţa de a îndruma copiii de ţăran către apicultură care nu cere nici muncă multă nici instalaţii

costisitoare.1)

Din lipsa unei asistenţe ştiinţifice, regiunea de mere din Făgăraş (Recea, Dejani, Breaza, Lisa, etc.) a fost compromisă. In loc să se cultive (ca în America) una sau două varietăţi care convin solului şi climei, ţăranii -din nepricepere- au altoit pe un singur trunchiu trei, patru şi chiar cinci varietăţi, încrucişând şi hibridizând merele de calitate. 2)

In California legea prevede modul de cultură, de îngrijire (prin stropirea merilor în floare), de recoltare, de ambalare şi de transport pentruca munca să dea randamanetul cel mai bun. Această asistenţă lipseşte complect la noi.

Am amintit (pag.46) de o industrie săteasca a laptelui. Indeosebi în regiunile unde se lucrează cu vaci sau cu drigane(bivoliţe) ţăranii au lapte în cantitate, care depăşeşte nevoile casnice alimentare. Din pricină că la noi laptele nu poate fi conservat şi nu rentează să fie transportat în centrele de consum, tot ce prisoseşte peste nevoile gospodăriei se iroseşte în alimentarea porcilor sau chiar a câinilor. Transformat în unt şi brânză, el poate constitui o importantă sursă de venituri şi va complecta deficitul de asemenea produse din alte părţi. Numai lipsa de îndrumare este vina acestei stări de lucruri ca în unele regiuni să fie lipsă de pro-

1) In statisticele noastre nu se găseşte nicio indicaţie relativă la producţia de miere sau de mătase naturală.

2) In 1945, când trăiam ascuns în acea regiune am atras atenţia asupra faptului. Mi s'a răspuns naiv: " să avem din fiecare soi, domnule". Aici legea ar putea interveni restrictiv, lămurind motivul.

duse care în altele se risipesc."

Românul este un foarte dibaciu lucrător în lemn. Porţile, pridvoarele, cerdacurile dela casele ţărăneşti au stârnit admiraţia străinilor pentru frumseţea motivelor şi execuţia artistică. Băncile dela porţi, troiţele dela încrucişări de drumuri, laviţele, mesele, seaunele din case sunt modele unice de artă populară românească şi produse ale unei vechi industrii casnice azi pe cale de dispariţie din lipsa de solicitudine.

La Mănăstirea Putna, un călugăr, părintele Rotariu - întemeiase prin 1930-31 un atelier de sculptură în lemn. El însuş mare meşter în arta de a ciopli, crease o adevărată pepinieră printre ţăranii de acolo. 1)

Astfel de iniţiative trebuesc încurajate şi nu prin "creere de catedre" (toţi vrem să fim profesori de fabricat diplome), ci prin comenzi care să dea de lucru şi să facă rentabilă îndeletnicirea. 2)

Rog pe cititor să reţină un fapt pe care îl socotim de importanţă capitală. Aceste în-

---

1) Obiecte de mobilier, dela cuere, etajere, dulapuri de cărţi, jilţuri, canapele, până la lăzi de ţinut zestrea, se lucrau în atelierul său, folosind motive vechi ca jilţul lui Petru Rareş dela Voroneţ, piatra de mormânt a lui Stefan-cel-Mare şi altele.

2) Un om de inimă şi cu înţelegere pentru drama Moţilor a întemeiat la Câmpeni o şcoală pentru lucrat jucării din lemn. Pentrucă iniţiativa nu a fost dublată şi de această înţelegere, profesorii au devenit "funcţionari", iar jucăriile fabricate de copiii de Moţi au rămas obiecte de muzeu şi nu marfă de valorificat. Intâmplarea ne aduce aminte de fabula-anecdotă cu "ţapul babei" devenit "funcţionar" la primăria din sat.

deletniciri de industrie casnică ţărănească nu se manifestă pe planul minor al obiectelor de utilitate zilnică (uşile şi ferestrele pentru casă le cumpără dela tâmplar) ci pe planul major al creaţiei artistice. Nepăsarea pe care o arboram nu este o adevărată nelegiuire? Nu ar fi fost un păcat de moarte dacă profesorul de conservator ar fi lăsat pe Enrico Caruso să-şi cânte canţonetele făcând mai departe pe zidarul?

Scoala şi fabrica de ţesut covoare dela Răşinari trebue să se multiplice până la saturaţie. In România nu este casă în care să nu fie pe jos un covor, un lăicer sau cel puţin un ţol. Credem că în locul preşurilor de cocos ar face pe orice scară mai frumos o ţăsătură românească decorată cu acel geniu de care au dat dovadă ţărăncile noastre.

Domeniul creaţiei este fără sfârşit. Nu avem intenţia şi nici n'am putea să înşirăm tot ce poate imagina şi tot ce stă la îndemâna unui spirit creator.

Ceeace putem şi am crezut de datoria noastră să o facem este să dăm alarma şi să chemăm la datorie pe acei ce şi-o uită prea des pe a lor.

Industria casnică este cheia care deschide porţile unor multiple soluţiuni. Ea umple timpul ce rămâne nefolosit după şi între muncile câmpului, împlineşte bugetul ţăranului agricultor, păstrează comoara de artă a neamului şi contribue, prin geniul creator a milioane de suflete înzestrate, la participarea în civilizaţie şi în istorie.

SCHIMBUL UNICURSAL

Problema a fost ridicată şi discutată în ţară, înainte de 1940, sub titlul "Schimbul dintre sate şi oraşe". 1) S'a evidenţiat, pe drept cuvânt, că bunurile merg numai dela sate la oraşe fără ca alte bunuri să meargă îndărăt, dela oraş la sat. Eventimentele politice care s'au succedat nu au mai îngăduit nici discutarea problemei şi nici, mai cu seamă, o acţiune de îndreptare a răului.

Concepţia comunistă şi politica sovietică ce a urmat nu au putut între timp decât să înăsprească starea de lucruri datorită colectivizării pământului şi muncii. Pauperizarea ţăranilor a fost dusă la limită, iar deposedarea "chiaburilor" a distrus orice posibilitate de schimb. Tăranul a fost redus la rolul de robot. El munceşte ca o maşină şi nu i se dă dreptul la alte veleităţi decât la raţia fixată de stăpânire ca să-i conserve puterea de muncă.

In aceste condiţiuni problema a devenit , pentru moment, inexistentă şi noţiunea de schimb o abstracţie. De aceea noi credem că e imperios necesar ca ea să fie reluată şi reexaminată nu numai sub aspectul pur economic,

1) Dintre cele mai recente au fost cele din revista "lumea Nouă" datorită inginerului Cristea Niculescu.

ci, mai ales, sub cel politic care se averea-
ză precumpănitor.

Că un schimb de bunuri trebue să aibă loc - între cele două clase sociale este evident. Trăirea în aglomerații implică acest schimb. Sub forma de troc sau prin intermediul monedei el a existat și s'a vădit indispensabil ca și circulația bunurilor pentru satisfacerea nevoilor de viață.

Trăirea autarhică pentru națiuni, pentru clase sociale sau pentru individ nu este un ideal. Ea întoarce pe om la situația de sălbătăcie, când trăia ca animalele. Civilizația a pus la dispoziție schimbul, și autarhia nu se mai concepe decât ca o măsură de apărare economică în unele sectoare pentru echilibrarea bugetelor de import și export.

Pentru anumite tipuri de organizație socială schimbul este o condiție de existență. Fără produsele muncii agricultorului, orășenii ar muri de foame. Ar trebui ca ei să facă drumul îndărăt, să se întoarcă înapoi la ogor, ceeace iarăș nu este un ideal.

Specializarea și deci crearea de clase sociale naturale implică schimbul. Specializarea și schimbul sunt condițiile civilizației. Specializarea promovează progresul și schimbul mijlocește valorificarea produselor specializării.

In aceste condițiuni, orice îndeletnicire devine o f u n c ț i e s o c i a l ă. Munca insului trebue să se facă în folosul colectivității. Fiecare muncitor este o rotiță angrenată în marele mecanism social. Lipsa, ori numai dereglarea, unei rotițe strică întreaga mașinărie.

Rezultă de aici, drept o condiție a schimbului, că el nu trebue să exploateze una din părțile care îl practică tocmai pentru a nu

o împinge la această apărare autarhică şi deci la scoaterea din mecanismul social al unei grupe. Noţiunea de înşelătorie, de dol se aplică şi unui schimb care este făţiş neechitabil.

Nu se mai poate concepe schimbul pe sticle colorate cum se practica cu populaţia triburilor din Africa. Această concepţie duce la colonialism, adică la o noţiune pe care credem că am reuşit s'o eliminăm din vocabularul umanităţii.

Surprinderea bunei credinţi la una din părţile contractuale ale schimbului nu mai constituie - ca pe vremuri - i n t e l i g e n ţ ă sau pricepere în afaceri, ci un act de şpeculă.

Prima noastră lege este că oamenii sunt egali îndreptăţiţi în faţă v i e ţ i i şi a legilor şi, ca atare, omul nu trebue să-şi exploateze semenul.

A ne închipui că ţăranul este robul orăşanului şi că el trebue să muncească numai pentru a-l hrăni pe târgoveţ, este o credinţă depăşită şi de timp şi de orice concept politic, economic, ori social. Vremea iobăgiei a trecut şi este cu neputinţă să acceptăm principiul neoiobăgiei prin specularea clasei ţărăneşti de către cea orăşănească. Ori, schimbul unicursal, adică într'un singur sens, aşa cum se practica până acum echivalează cu o neoiobăgie.

Dacă pe linia individuală poate reeşi o bunăstare pentru insul sau grupul care realizează un schimb neechitabil, pe linia mare, colectivă, acest fenomen este foarte primejdios. Imbogăţirea unei clase în dauna alteia produce un desechilibru din care se nasc antagonisme şi care iscă lupta de clasă. Aşa

a luat naştere concepţia politică a comunismului, din mizeria proletariatului, creat prin exploatarea fără milă a muncitorului de către capitalism.

Capital şi muncă sunt cele două elemente indispensabile ale producţiei. Intre ele nu este un antagonism organic. Capitalul fără muncă este improductiv, munca fără capital rămâne neputincioasă, nu posedă obiectul asupra căreia să se exercite. Numai conlucrarea lor armonioasă poate fi creatoare şi deci poate atinge scopul pentru care se străduesc amândouă.

Conflictul care a luat naştere între muncă şi capital se datoreşte numai neînţelegerii lămurite a rosturilor fiecaruia în parte. Capitalul mai puternic, prin politic, s'a socotit îndreptăţit să speculeze munca. Fenomenul a putut avea loc până când munca a luat cunoştinţă de puterea ei, s'a organizat şi a reacţionat.

Cum în sociologie, spre deosebire de mecanică, reacţiunea nu este egală cu acţiunea şi cum reacţiunea de data aceasta a depăşit acţiunea, am asistat la instaurarea comunismului, adică a dictaturii proletariatului cu toate ororile implicate de vindicta unei doctrine aberante.

Astăzi cele mai bune sforţări ale noastre se consumă în lupta de eliberare de comunism sau de sub teama de el.

Burghezia care a suferit cel mai mult materialmente, de pe urma comunismului, are datoria de a nu mai repeta şi faţă de ţărani greşala făcută cu lucrătorii din industrie. Dacă 1907 a fost un advertisment, trebue să fie şi o învăţătură.

Iată de ce socotim că problema schimbului

trebue privită nu numai pe latura economică ci mai ales pe cea politică.

Micile egoisme omeneşti împing pe unii să nu vadă decât "drepturile" lor şi să le nesocotească pe a altora. E desigur rău, dar e .. omenesc.

Omul politic care are pretenţia să-şi asume prerogativele de a hotărî în numele neamului, are şi datoria de a vedea mai departe şi mai lămurit decât omul de rând, de a judeca şi acţiona desinteresat personal şi deci desbrăcat de egoism. Omul politic trebue să depăşească pe cel de rând. El trebue să fie omul de elită şi să se ridice peste omenescul-vulgar către umanul-divin. Numai atunci îşi va putea îndeplini misiunea de a conduce.

Latura politică a schimbului dintre sate şi oraşe nu trebue să fie redusă la un simplu echilibru preventiv ci trebue să promoveze un schimb intens, care să învioreze întreagă activitatea naţiei. Rostul politicului deci nu se rezumă la acela de arbitru imparţial în litigiile dintre cele două clase, ci trebue să meargă mai departe la activarea conlucrării. El trebue să fie catalizatorul procesului economic ce ia naştere între cele două grupe de producţie.

Dacă burghezia şi-a rezervat compartimentul industrial ea nu trebue să uite că cele 15 milioane de ţărani pot fi 15 milioane de clienţi consumatori ai produselor industriale. Iar dacă azi industriaşii nu se preocupă decât de clienţii înstăriţi, care pot plăti "peşin", politicului îi revine datoria de a găsi soluţia ca şi ţăranii să devină interesanţi, cel puţin ca muşterii, pentru industriaş.

Suntem de acord că astăzi ţăranul nu poate cumpăra. Dar nici industria nu a făcut ni-

mic pentru a-i înlesni putinţa de cumpărare. Mijloace ar fi fost, material vorbind, dar a lipsit interesul sau poate cel care a operat nu doria şi nu urmărea acest lucru.

Agricultura nu constituie niciun impediment pentru industrie ci, dimpotrivă, industria determină, în bună măsură, condiţiunile agricole. Indeletnicirea agricolă este tributară industriei pentru toate uneltele de muncă şi propăşirea ei este, în mare parte, funcţie de perfecţionările pe care geniul creator industrial îl aduce maşinilor agricole.

In aceste condiţiuni era de datoria industriaşilor să se străduiască să pătrundă cu fabricatele lor în mediul rural. Chiar dacă ţăranul ar fi manifestat inerţie şi încă nu ar fi fost un cuvânt izolarea în care a fost părăsit. Acei puţini ţărani care au avut posibilitatea să-şi procure maşini agricole, au făcut-o. Cei mai mulţi însă nu au avut această posibilitate pentrucă le-a lipsit capitalul sau creditul. Ei au fost constrânşi să se menţină la sistemul tradiţional de lucru pentrucă s'au isbit de nepăsarea acelora care-i puteau ajuta. Nu agricultorul a refuzat să accepte oferta industriaşului, ci acesta nu i-a oferit nimic. Lipsa de magazine de desfacere la sate este destul de elocventă. 1)

Sunt sigur că cetitorul este t e o r e t i c de acord cu noi. A ne mulţumi însă cu această constatare nu este deajuns. Căci se pune în chip natural întrebarea: dece industriaşii n'au făcut niciun efort? Si atunci, în

1) Aminteam în studiul precedent că pentru aşi cumpăra o coasă sau un fier de plug ţăranul trebue să piardă o zi întreagă până la târg cu o amărâtă pereche de cai sau cu carul cu boi pe drumuri desfundate.

mod logic pe o anume linie de gândire, răspunsul a fost: pentrucă nu a găsit convenienţă. Noi nu socotim însă acest răspuns satisfăcător.

Este ştiut că firmele cheltuesc sume mari cu reclamele. Se imprimă prospecte, broşuri, se distribue gratis calendare, agende, mostre pentru o sumă de fabricate care îşi caută piaţa de desfacere. In domeniul agriculturii piaţa este gata formată şi totuş industria n'a făcut niciun sacrificiu, nici măcar al unei agenţii sau al unui credit convenabil pentruca să pătrundă dela oraş la sate maşinile care sunt producătoare de câştig. Se fac vânzări în rate de aparate de radio -practic neproductive -de patefoane şi plăci, de mobile şi de toate produsele pe care le consumă în general târgoveţul, dar nu se acordă acest beneficiu pentru ceeace ar utila aparatul de muncă al agricultorului.

Nu lipsa de convenienţă este cauza.Orice investiţie făcută în domeniul lucrativ are acoperire mai bună decât una făcută în domeniul de agrement.

Explicaţia sta în altă parte. Schimbul unicursal care absoarbe dela ţară la oraş fără a da nimic, sau aproape nimic, înapoi îşi are alt tâlc.

+ +

In ultima decadă a veacului trecut, s'a socotit lumea muncitoare coaptă pentru revoluţia comunistă, s'a elaborat planul de luptă întru cucerirea puterii în state şi s'a stabilit de către conducătorii marxişti etapele de acţiune.

Constatând că rezistenţa naţională a popoarelor o alcătuesc posesorii de pământ,le -

gaţi prin tradiţie şi prin interese de teritoriul patriei, că această putere de rezistenţă se datoreşte independenţei lor faţă de politic şi de finanţa internaţională, prin care se lucra în mod ocult, că atâta vreme cât această independenţă nu este înfrântă nu este posibil să se încerce revoluţia, s'a hotărât lupta împotriva posesorilor de pământ.

Problema era judicios gândită şi foarte bine pusă. In cele mai multe ţări agricultorii erau în număr precumpănitor faţă de muncitorii industriali şi deci constituiau o masă importantă în câmpul advers. Prin îndeletnicirea lor nu erau la cheremul nimănui şi nu intraseră până atunci în preocupările doctrinare comuniste. "Avangarda" revoluţionară era constituită din lucrătorii industriali care dealtfel erau singurii organizaţi în sindicatele roşii. Lumea muncitorilor agricoli urma să constituie masa revoluţionară în măsura în care situaţia materială îi împingea spre răsvrătire. Ori, omul independent nu are împotriva cui se răsvrăti, el este propriul lui stăpân. Omul mizer a cărui viaţă şi bunăstare depinde de altul are totdeauna cuvânt de cârtire împotriva acelui "altul" cu ale cărui interese vin în conflict propriile lui interese.

Trebuia, prin urmare, ca posesorii de pământ să fie aserviţi altora, independenţa lor să fie nimicită şi spiritul de revoluţie să încolţească în sufletele lor. Numai atunci politicul, pe care marxiştii îl dirijau din umbră, ar fi putut să aibă influenţa de care încă nu se bucura faţă de proprietari.

Industria, prin muncitorii deja comunizaţi, era în bună măsură la dispoziţia sindicatelor. Finanţa internaţională, care nu era străină de scopurile şi acţiunea comunistă,

ţinea pe dealtă parte în mână aproape toată industria pe care o susţinea prin băncile ei.

Iată cei doi stăpâni de care conducătorii marxişti au socotit că trebue să facă dependenţi pe agricultorii mari şi mici. Pe cine nu putea aservi politicul prin sărăcire şi răsvrătire îl integra industriei prin absorbţia averilor în câmpul industrial la dispoziţia lor.

Cele două ţări, Rusia şi Ungaria, în care latifundiile erau încă în plină putere şi ţărănimea continua să trăiască în iobăgie, deci condiţiunile de mai sus erau de sine îndeplinite, au constituit punctele în care s'a aprins focul, unde s'a declanşat în 1917-18 revoluţia comunistă.

Pentru celelalte trebuia parcursă etapa premergătoare şi pregătitoare a distrugerii independenţii prin sărăcire sau prin încadrarea în câmpul industrial deja aservit.

Marii proprietari de pământ, care constituiau aristocraţia popoarelor şi clasa cea mai independentă în raport cu politicul, fuseseră la noi în parte nimiciţi. Independenţa lor devenise iluzorie. Unii erau scoşi din circulaţie prin ruină, alţii fuseseră integraţi, prin averile rămase după urma vânzărilor, în câmpul industrial.

Nu acelaş lucru s'a petrecut însă cu proprietarii mici şi mijlocii. Mai austeri în moravuri şi mai modeşti în felul lor de viaţă ei au putut să ocolească ispita cheltuelilor nechibzuite, care au ruinat pe boeri, şi astfel să supravieţuiască asaltului dat. Conservativi, ei nu şi-au înstrăinat pământul.

Faţă de această virtute s'a preconizat celalalt mijloc de luptă, sărăcirea, care e-

ra socotit cel mai eficient. Ea crea un fel de nou proletariat, cel agricol, susceptibil ideii de revoluţie.

Această sărăcire se putea obţine prin înglodarea în datorii a celor mai avuţi şi prin reducerea la sapă de lemn a celor cu pământ puţin.

In deosebi după împroprietărirea ţăranilor în 1918 afensiva a fost dată- susţinută acum de o putere comunistă deja organizată statal în Rusia - cu o înverşunare fără seamăn.

Finanţa a pus la dispoziţia proprietarilor mijlocii credite care depăşeau posibilităţile lor de amortizare. Cei mai mulţi au acceptat ofertele şi ruina lor era sigură dacă nu intervenea (cum am arătat în studiul anterior) conversiunea din 1932.

Pentru micul proprietar, sărăcirea era automată prin fărâmiţarea lotului de care dispunea. Posesorul a două pogoane nu mai este proprietar independent ci candidat la mizerie şi client sigur al răsvrătirii. Pentru noi rămâne un mare punct de întrebare pentruce Ion Mihalache a renunţat la proectul de lege prin care fixa lotul minim de familie la cinci hectare. (Vezi primul studiu pag. 39)

Această sărăcire trebuia complectată prin scoaterea ţăranului din domeniile lucrative şi prin interzicerea altora care ar fi putut să-i restabilească echilibrul. Distrugerea industriei casnice (cum am evidenţiat în studiul aferent) face parte din acelaş plan de sărăcire. Iar, în ultima instanţă, absorbţia la oraş a tuturor bunurilor produse de ţăranul proprietar de pământ, fără a-i da în schimb nimic dela oraş, este încă un mijloc şi poate cel mai operant. Deposedarea în felul acesta se face într'un ritm accelerat, căci la aceas-

tă operaţie sunt interesaţi toţi cei grăbiţi să facă bani, toţi speculatorii, deci toată lăcomia păturii venale lipsită de scrupule, de patriotism şi de grija zilei de mâine.

Iată de ce am apreciat că latura politică precumpăneşte în importanţă pe cea economică în redresarea acestui schimb dintre sat şi oraş.

Din această pricină soluţia ce urmează a fi dată problemei, depăşind preocupările de suprafaţă, trebue să coboare la cauzele adânci pentru a evita pe viitor o recrudescenţă a fenomenului. Acţiunea comunistă se duce pe planuri diferite. Finalitatea politică a ei nu poate fi realizată decât dacă se menţin anumite condiţiuni economice.

Reacţiunea, pentru a fi eficace, trebue să urmărească cu perspicacitate politică mărită şi să prevină, înlăturându-le, acele condiţiuni.

\+ +

Pentru a învedera măsura în care se practică sărăcirea proprietarilor agricoli ca şi imposibilitatea acestora de a cumpăra la oraş vom examina cazul amintit (pag.30) al preţului grâului. Intre anii 1932-37 (pentru care avem la îndemână statistica) preţurile au variat între 34500 (1933) şi 55500 (1932) cu o medie pe şase ani de 44250 lei/vagon.1)

In aceeaş perioadă în Ungaria preţul era în mediu 75000 lei/vagon, sensibil acelaş cu preţul mondial.

Din această diferenţă rezultă o primă constatare - calitativă- că în timp ce produsele industriale aveau preţurile la paritatea in-

1) Anuarul Statistic indică 55500 lei(în1932) 34500(1933,42500(1934),39500(1935),47600(1936) 45900(1937)

ternaţională(ceeace a condus pe Ion Mihala-
che la concluziile sale) produsele agricole
aveau un preţ mult mai mic. A doua constata-
re - de data aceasta cantitativă - este că
ţăranul primea cu 30000 lei la vagon mai pu-
ţin decât ar fi trebuit. Ori, 30000 la 75000
înseamnă 40% asupra preţului ce ar fi trebuit
să încaseze. Deci, cum am spus, un impozit
deghizat ce se impunea agricultorului. Se
ştie că rentabilitatea agricolă este depar-
te de a atinge această valoare de 40% (a im-
pozitului ce i se impunea), ea este în medie
de 7%-12%. Diferenţa de 28%-33% înseamnă că
se lua din capitalul ce-l poseda ţăranul, a-
dică din munca lui sau chiar din pământul ce-
l avea.

In aceste condiţiuni este clar că agri-
cultorul nu mai putea cumpăra nimic dela o-
raş. Orice investiţie se face din excedentul
dintre venituri şi cheltueli sau din credit.
Ţăranul român agricultor nu avea nici pe u-
nul nici pe altul. Cu toată modestia lui de
trai şi cu tot standardul redus de viaţă pe
care-l avea, nu-i rămânea, după vânzarea re-
coltei nici strictul necesar pentru nevoile
curente. Pentru complectarea minimului de e-
xistenţă n'avea altă soluţie decât vânzarea
pământului sau înglodarea în datorii. Amân-
două aceste operaţiuni duc la sărăcirea lui.

Imposibilitatea de a realiza schimbul
normal se evidenţiază cu aceeaş stringenţă
din comparaţie între export şi import. In
1937 importul a fost de 20 miliarde lei.(A-
nuarul Statistic:20.284.748.000) din care
10 miliarde (An.St.10.177.765.000) au fost
acoperite de exportul de cereale. Deci jumă-
tate de import era plătit prin produsele re-
alizate de agricultură. Ţăranii români deţin
60% din suprafaţa agricolă prin urmare ei

contribue cu cota parte adică cu 30% din import. O treime din import corespunde contravalorii ce ar trebui să meargă la sate în schimbul produselor trimise de ei. Aceasta înseamnă că din totalul de 20 miliarde, ar trebui să intre în sate mărfuri pentru 6 miliarde anual. Realitatea este atât de departe încât e dureros să mai insistăm.

In 1937 producţia a fost de 10 milioane tone de cereale, din care 3,8 milioane de grâu. Partea aferentă ţăranului este deci, în grâu, de 2,3 milioane tone. Valoarea producţiei 17,5 miliarde lei, cota aferentă ţăranilor 10,5 miliarde. Impozitul deghizat corespunzător acestor valori înseamnă 7 miliarde lei. Această sumă reţinută din ceeace de drept s'ar cuveni ţăranului corespunde cotei de import de care e frustrat.

Numai din diferenţa de preţ la grâu schimbul este micşorat cu toată cota de import şi cu încă un miliard care ar trebui să reprezinte mărfuri indigene ce s'ar cuveni să meargă la sate.

Socotim că suntem perfect îndreptăţiţi când am botezat schimbul între oraş şi sat schimb unicursal.

Am examinat acest fenomen pentrucă în contabilitatea schimbului reprezintă "postul" cel mai important. La acesta se adaugă altele care duc la aceeaş finalitate, pauperizarea ţărănimii.

Nu este lipsit de interes să menţionăm atitudinea, cel puţin îndoielnică, a industriei faţă de agricultură. Pe lângă faptul pe care l-am menţionat mai înainte că s'a desinteresat total de piaţa sătească, a dus şi o politică a preţurilor care vădeşte o atitudine duşmănoasă şi hrăpăreaţă. In timp ce preţurile industriale erau la paritatea mon-

dială preţurile agricole erau mult sub această cotă. In vremea sa, agricultorii au semnalat faptul şi au protestat împotriva acestei politici dar fără rezultat.

Industria nu are dreptul să-şi asume preţuri de speculă în pofida principiului economic elementar că orice îndeletnicire constituie în colectivitate o funcţie socială. In special faţă de o agricultură care plătea jumătate din importul pe care în cea mai mare măsură îl folosea industria, politica dusă este fără explicaţie, pentru noi în orice caz fără sens (decât doar dacă acceptăm bănuiala că şi ea era înfeudată scopurilor oculte ale industriei internaţionalizante.

Aceeaş politică a dus-o şi statul în preţurile sale contractuale. Cultura tutunului, care era o cultură de monopol, era pentru ţăranul român o adevărată pacoste. Numai prin ameninţarea jandarmului şi a perceptorului era determinat să se angajeze cu un hectar. Si situaţia se repetă cu alte angajamente de cultură, cum era cultura sfeclei de zahăr, cultura soiei, etc. Toate aceste amputări în venitul agricol micşorează până la anulare posibilităţile de cumpărare şi deci schimbul dela oraş la sat.

De altfel constatarea făcută de M. Manoilescu asupra salarului indică lămurit cu cât se reduc posibilităţile de schimb dela oraş la sat pentru agricultor. Raportul menţionat (în primul studiu) de 2,5 până la 20, cu valoarea medie de opt arată la ce era redusă putinţa ţăranului de a cumpăra dela târg.

+ +

In paralel cu aceste elemente economice trebuesc luate în consideraţie elementele de ordin politic care intervin şi care determi-

nă în bună parte pe cele dintâi.

Intre ele vom evidenţia pe cele mai semnificative şi mai hotărâtoare.

Incepând din al doilea trimestru (Iulie-Septemvrie) impozitele erau exigibile. Industriaşul şi financiarul găsesc mijlocul de a îmblânzi cerbicia perceptorului chiar pentru impozite restante. Funcţionarul şi ţăranul sunt însă executaţi, primul prin statutul de plată al salariului, al doilea prin toba care îi scoate în vânzare şi "cenuşa din vatră". Ori tocmai în acest timp-Iulie-se "rup" preţurile la cereale. Misiţii care cutreeră satele se întâmplă să intre în curtea ţăranului odată cu perceptorul. Rezultatul se întrevede. Perceptorul pune şi el o vorbă bună pe lângă ţăran în favorul vânzării la preţul oferit de misit şi ţăranul pentru a-şi salva vaca sau porcul de sechestru acceptă un preţ care e departe de cel real.

Statul a schimbat exerciţiul bugetar dela 1 Ianuarie la 1 Aprilie pe considerentul încasărilor, ne întrebăm de ce această prevedere nu a fost operantă şi pentru stabilirea exigibilităţii impozitului ca să nu constrângă pe ţăran să vândă în pripă?

Ori, pentru a remedia acest inconvenient este deajuns ca printr'o decizie ministerială să se hotărească, în ce priveşte impozitele agricole, că ele sunt exigibile începând cu trimestrul al treilea, adică Octomvrie. Statul nu pierde decât cel mult dobânda pe un trimestru aferentă acestor încasări în primul an. După aceea operaţia se face normal, decalată cu trei luni şi ţăranul nu mai este silit să vândă oricum recolta pentru a-şi plăti birul.

Incasările din venituri agricole au fost (în 1936-37) circa 580 milioane lei. Cota a-

ferentă micilor agricultori ar fi 348 milioane, iar dobânda pe un trimestru cu 10% ar însemna mai puţin de 9 milioane lei. Suma e ridicol de neînsemnată pentru a salva valorificarea unei recolte ţărăneşti de peste 10 miliarde lei. Ea reprezintă mai puţin din unu la mie în timp ce pierderea am văzut că se ridică la 40%. Această sumă ar fi cu prisosinţă recuperată din impozitul pe cifra de afaceri la diferenţa de preţ ce se realizează prin vânzarea făcută nepripit.

Pe un plan mai mare, în legătură tot cu valorificarea recoltei, este problema finanţării. Pentru ca vânzarea să se facă în conjunctură bună, ca recolta să fie triată şi standardizată ar trebui creată o posibilitate de finanţare. Recunoaştem că problema nu este uşoară. Recolta de cereale din 1937 valora 37 miliarde lei (faţă de 23 miliarde lei bugetul pe 1936-37) iar întreaga recoltă agricolă se ridica la 62,5 miliarde lei. Creditul pentru o astfel de operaţie nu-l poate furniza statul, iar dobânda la bănci este uzurară. In acelaş timp se pune problema înmagazinării a cel puţin unei cincimi până la o treime din producţia de cereale, reprezentând cota care merge la export.

Iată preocupări care nu trebue să scape politicului pentru a ajuta normalizarea unei probleme capitale în economia noastră.

Un început de soluţie s'a dat în 1940 prin construcţia de silozuri. Se iniţia astfel o colaborare a statului, care investea suma necesară construirii silozurilor cu băncile care aceptau să dea împrumuturi pe warant-ul pe care îl căpăta deponentul de cereale în silozuri.

Aceste silozuri împrăştiate în toate regiunile agricole urmau să primească spre depozitare cerealele contra unei taxe minime care să a-

copere cheltuelile de exploatare, de întreţinere şi cota de amortizare pe un termen destul de lung. Statul nu făcea pentru el din această întreprindere o operaţie lucrativă.

Cerealele depozitate erau date la trior, curăţate de corpuri străine, ventilate şi sortate pe greutate hectolitrică. In felul acesta grâul este standardizat şi în oarecare măsură înnobilat.

Pentru export această operaţie echivala cu un spor de preţ de 10%-20% atâta cât făcea primă grâul de Manitoba asupra grâului românesc. Vânzarea în interior făcută din siloz aducea cultivatorului beneficiul unei fixări de preţ general al pieţii de cereale.

Depozitarii obţineau din partea administraţiei silozurilor un warrant care certifica cantitatea şi calitatea cerealelor depuse. Contra acestui warrant băncile acordau un credit până la 70% din valoarea depozitului.

Astfel, pe bază de credit, cultivatorii puteau face faţă lucrărilor urgente sau puteau face investiţii fără a fi siliţi să vândă recolta la preţuri neconvenabile.

Acest început de finanţare este clar că trebue încurajat şi amplificat. Ţăranul cultivator va putea realiza încasări care să-i îngăduie complectarea şi perfecţionarea inventarului său de lucru şi deci însăş rentabilitatea muncii sale. Schimbul nu mai va fi unicursal şi economia naţională se va înviora.

Nu trebue să neglijăm că pentru însămânţarea celor 7,7 milioane hectare, ce revin în patrimoniul ţăranului, muncile se fac aproape exclusiv cu animale, începând dela arat şi terminând cu transportul recoltei dela câmp acasă şi de acasă la staţiile de încărcare pe calea ferată.

Tăranii seamănă cu mâna pentrucă nu-şi pot cumpăra maşini de semănat care economisesc sămânţa şi mijlocesc un ogor mai omogen. Tractoarele se închiriază câteodată dela "boeri" dupăce bine înţeles aceştia au terminat lucrul lor, adică adeseori prea târziu.

Pentru recoltarea celor 2 milioane tone de cartofi nu se găsesc în ţară decât puţine maşini de scos cartofi, deşi ele reduc de 50 de ori munca şi scot cartofii neînţepaţi de furcoaie sau tăiaţi de sapă. Pentru recoltarea mecanică în loc de oameni în putere, care să poată mânui sapa şi furcoiul, este nevoie de copii care merg în urma plugului şi strâng în coşuri cartofii desgropaţi.

Culmea este că cei interesaţi să menţină pe ţăran în situaţia actuală găsesc util să facă propagandă contra mecanizării culturii de pământ pe motive bizare şi ridicole.

Ceeace se poate realiza în activarea schimbului prin construcţia de silozuri s'ar putea face prin iniţierea cooperativelor de lucru. Nu fiecare ţăran poate avea un tractor sau toate maşinile agricole trebuitoare. Insă pe comune sau pe grupe de cooperaţie se poate pune la dispoziţie de către o organizaţie susţinută de stat utilajul necesar. Tăranii ar plăti în natură amortizarea acestei investiţii Această intervenţie a statului, ca o grijă elementară de a evita ruina unei clase sociale, este o datorie de politică înţeleaptă pe care dregătorii nostri nu trebue să o neglijeze.

De bună seamă pentru aceasta trebue să-şi însuşească gândurile noastre că un neam piere, dacă o clasă de importanţa ţărănimii române este sărăcită în folosul uneia subţiri şi mai ales înstrăinată de preocupările pe care le milităm în aceste studii.

Este în uzul transacţiilor de vânzări ca

marfa să fie predată la o staţie de cale ferată. Transportul dela punctul de depozitare până la gară priveşte pe vânzătorul-ţăran. Aceste transporturi se fac în deobşte cu carul cu boi, uneori cu căruţa cu cai, mai nici odată cu tractoare. Drumurile pe care se fac transporturile sunt, cum le ştie fiecare, desfundate în aşa măsură că pe multe din ele tractoarele nu ar putea circula. Uneori făgaşele ajung până la butucul roţii.

Am atras atenţia în 1940 asupra faptului că reţeaua de drumuri constituie aparatul circulator al bunurilor care trebue să alimenteze întreaga ţară. Că un aparat circulatoriu - ca şi aparatul de circulaţie a sângelui - ca să poată nutri nu este compus numai din marile artere ci şi din vasele capilare care trebue să intre adânc în ţesuturi ca să le hrănească. Analog, şi aparatul circulatoriu al bunurilor trebuie să pătrundă adânc în centrele de producţie ca să ia bunurile şi să le transporte în aglomeraţiile de consum.

Noi ne-am mulţumit, la timpul său, cu şase şosele - artere internaţionale - modernizate pe care puteau să alerge în viteză mare automobilele de turism, dar nu am făcut nimic pentru îmbunătăţirea drumurilor care aduc dela ţară o cantitate imensă de bunuri. Am arătat când am vorbit de industria automobilă (pag. 50) că sunt de transportat anual minimum trei milioane de vagoane de produse dela ţară la staţiile de cale ferată sau la centrele de consumaţie.

Transportul pe calea ferată costa 0,10 lei-aur/tona-kilometrică, în timp ce transportul cu căruţa costa 0,50 lei-aur, adică de 5 ori mai mult.1) Diferenţa de cost, soco-

1) Din dedalul de date ale Anuarului statis-

tită pe 10 km. de transport şi pe 30 milioane de tone, reprezintă o pierdere de 120 milioane lei-aur anual în economia naţională.

Această pierdere o suportă însă numai ţăranul care face transportul.

Dacă am socoti transportul cu tractoare jumătate cât cel cu carul cu boi, ar rămâne agricultorilor un câştig anual de 75 milioane lei-aur, adică peste 2 miliarde lei, valută 1935. Evident, această sumă ar fi disponibilă pentru activarea schimbului dela oraş la sat.

H. Ford a făcut observaţiunea elementară că transporturile înghit o cotă importantă din beneficiul agricol şi din această constatare a rezultat întreprinderea gigantică pe care a realizat-o el în industria transporturilor. Iată, prin urmare, încă o latură pe care politicul e dator să facă toate sforţările. Imbunătăţirea reţelei de drumuri trebue să se extindă până la "vasele capilare", la drumurile de ţară pe care se transportă dela locul de producţie la locul de consumaţie întreaga noastră recoltă.

Exemplele examinate vădesc că din pricini care nu ţin de voinţa sau de putinţa de a le îndrepta ale ţăranului -ci, în principal, de politica ce s'a făcut faţă de el - pătura agricolă este deposedată de sume care ating şi depăşesc 10 miliarde lei anual. Aceasta echivalează cu înjumătăţirea venitului agricol şi anularea aproape totală a posibilităţilor de a cumpăra. In aceste condiţiuni e fatal ca schimbul să fie unicursal şi e fatală deasemenea sărăcirea populaţiei care se îndetic nu am putut scoate aceste preţuri pentru o dată mai recentă. e mulţumim cu acestea pe care le cunoaşteam noi mai dinainte.

letnicește cu agricultura.

+ +

Recapitulând, constatăm că schimbul dintre sat și oraș nu are decât o direcție, de-la sat către oraș.

Situația se datorește faptului că țăranul nu poate cumpăra. I n c a p a c i t a t e a de a cumpăra provine din aceea că veniturile ce i s'ar cuveni pentru bunurile pe care el le produce sunt reduse într'o proporție care îi interzice orice fel de investiție.

Cauzele acestei cumplite reduceri au ca fundament p o l i t i c a de s ă r ă c i r e a țărănimii.

La această politică au contribuit deopotrivă o a m e n i i p o l i t i c i, f i n a n c i a r i i și i n d u s t r i a ș ii

Pe reversul medaliei citim.

Schimbul e i n d i s p e n s a b i l. Orice schimb de bunuri trebuie să fie echitabil. El nu trebue să ducă la exploatarea unei părți.

Exploatarea dă naștere antagonismului de clasă, răsvrătirii și, după împrejurări, duce la c o m u n i s m.

Pe lângă concluziile pe care le-am desprins noi din analiza fenomenului lăsăm pe cititor să și le tragă pe ale sale.

ÎMPOTRIVA MATERIALISMULUI.

Fiecare om se sbate pentru un "pic de fericire" mai mult.

Această străduinţă naturală este legitimă, ca tot ce-i natural, şi este îndreptăţită de orice concept -sociologic, economic sau politic- fiind mărturisită de toate ideologiile şi acceptată de toate teoriile.

Dela omul îmbuibat şi până la ascetul care posteşte în mod permanent, fiecare act, fiecare gest este îndreptat cu o "mână care apucă", ori cu un"suflet care caută" spre acest "pic de fericire". Pentru fiecare în sensul lui, pentru fiecare pe măsura lui.

Intre aceste două extreme se seriază multitudinea nuanţelor într'o c o n t i n u i t a t e care face imposibilă orice împărţire pe categorii distincte. Oamenii se situează om lângă om, unul lângă altul pe locul sau fiecare, fără ca ei să se asemene identic sau să se diferenţieze categoric.

Crearea de grupe după caracteristici, este făcută numai pentru o anume uşurinţă de studiu şi uneori numai de limbagiu. Această grupare tinde să facă unii parametri constanţi pentru a putea studia influenţa în parte a fiecăruia dintre ei. Aceste grupări sunt o

chestie de tehnică, nu una de conţinut.

Exact aşa cum este cu spectrul solar. Dela roşu la violet culorile se succed într'o continuitate care nu îngăduie să constatăm -cu ochiul liber sau cu măsurători de lungimi de undă - g r a n i ţ e între cele şapte culori fundamentale în care noi am convenit să împărţim spectrul.

Roşu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo şi violet se topesc unele în altele într'o infinitate de nuanţe pe care nu le-am putut defini decât prin lungimea de undă caracteristică aşa cum -poliţieneşte - se defineşte un ins prin înălţime, coeficient cefalic şi empreinte. De bună seamă nimeni dintre oameni nu va accepta să fie redus la aceste caractere care -e drept- sunt unice, dar care nu spun nimic, sau aproape nimic, pe planul pe care trăeşte omenirea.

Fiecare om cuprinde în el trăsături dela cel mai caracterizat materialism până la cea mai transcendentală spiritualitate. In aceste nuanţări totul este o chestie de dozaj.

Când una din trăsături devine desechilibrant de proeminientă avem de-a face cu m a n i i, omul respectiv suferă o psihoză.

O primă consecinţă, ca un corolar, se degajează din această constatare.

Orice teorie care ar vrea să încadreze viaţa într'o formulă u n i c ă, greşeşte. Mai mult, viaţa curge, evoluiază. Ea nu se lasă încorsetată în canoane rigide şi, prin aceasta, imutabile. Viaţa normală este un permanent echilibru şi, pentru că nu stă, nu poate fi un echilibru static.

Viaţa este un permanent echilibru dinamic.

Echilibru, nu echilibristică. (Aceasta din urmă formă de trăire este atât de minoră încât nu o găsim interesantă prin nimic. De a-

cea trecem).

Ca orice echilibru şi cel al vieţii, pentru a nu duce la desechilibru şi prin asta la nimicire, trebue să se facă după anumite l e g i. Ele vor determina, ca pentru tot ce se mişcă, o traectorie, un drum.

Iată problema fundamentală a vieţii. Care este drumul pe care trebue să mergem pentru a nu ieşi din legile c o s m i c e şi deci a nu pierde echilibrul? Anume am subliniat c o s m i c e pentrucă nu e vorba de legile făcute de oameni, ci de legile imanente, legi pe care noi trebue să le intuim, să le respectăm şi să le realizăm. Căci nu este cu putinţă să concepem că, în cadrul rânduelilor cosmice unde totul se petrece într'o desăvârşită armonie, noi -trăind în acest cosmos - ne putem sustrage lor. A crede acest lucru este o nebunie pe care omenirea o va plăti amarnic.

Noi facem parte din armonia cosmică şi, ca atare, implicit suntem supuşi legilor ei.

Iată deci, am ajuns să situăm problema trăirii dincolo de formule care nu reprezintă decât categorii, create uneori cu totul arbitrar, care pot să mijlocească o tehnică şi nu să definească o substanţă. Căci -şi aici insist - nu trebue să facem confuzie între o ideologie şi o tehnică.

Materialism şi naţionalism sunt ideologii. Democraţie şi dictatură sunt tehnice politice. O ideologie poate fi realizată printr'o tehnică sau alta, însă ideologia nu-şi schimbă substanţa ei odată cu tehnica. Materialismul se realizează în St. Unite în mod democratic, în U.R.S.S. dictatorial.

In cele ce urmează nu ne vom ocupa nici de democraţie, nici de dictatură, problema ridi-

cată de noi acum fiind una de ideologie. Nu vom tăgădui că democraţia este o tehnică echitabilă pentru conducerea popoarelor, însă ea nu poate crea niciun ideal, nu poate, prin ea însăş, să fie isvor de ideologie.

+ + +

Desigur , o problemă poate să aibă o soluţie sau să nu aibă. Poate să aibă o soluţie precisă sau numai una aproximativă pentru mijloacele noastre de azi. De multe ori se întâmplă să nu găsim soluţia, pentrucă cel care o caută n'are pregătirea trebuitoare pentru a o putea găsi.1)

In materie de viaţă, pentrucă fiecare om are una şi şi-o trăeşte, ne socotim, fără alte condiţiuni, îndreptăţiţi să avem soluţia ... noastră. E grav.

Desigur fiecare om se naşte cu o viaţă, fiecare însă trebue să înveţe să şi-o trăiască. Plângem pe cei născuţi morţi, dar deplângem pe cei ce nu învaţă să-şi trăiască viaţa. Căci viaţa nu se trăeşte marginal. Noi avem datoria să înţelegem ce trăim, nu să ne mulţumim a trăi numai ceeace înţelegem.

A socoti că trăirea în marginile slabei

---

1) Dacă spun că treinumere a,b,c sunt în progresie aritmetică şi că în ordinea a,c,b, sunt în progresie geometrică, iar suma lor este 30, se poate ca unii nici să nu înţeleagă această enunţare. Alţii, înţelegând-o, să nu poată găsi care sunt acele numere, ba chiar să spună că trei numere nu pot fi în acelaş timp în progresie aritmetică şi geometrică. Cei avizaţi le vor găsi pentrucă ei nu vor elimina - de plano, cum facem de atâtea ori în viaţă - unele domenii pe care nu le intuim cu uşurinţă. Cei oneşti vor mărturisi că nu ştiu sau că au uitat matematicile.

noastre înţelegeri, fără nici o altă trudă, ne poate duce la încadrarea armonioasă în cosmos, este a duce viaţa vegetativ, a trăi ca plantele sau cel mult ca animalele.

A crede iarăş că voinţa noastră, ca simplu element psihologic, fără nicio altă condiţie poate determina drumul spre realizare în eternitate este o infatuare care ne va prăbuşi aşa cum, a lui, a prăbuşit pe Lucifer.

Linia vieţii noastre este supusă unei întregi game de influenţe. Pentru a le intui şi pentru a distinge pe cele bonifice de cele malifice se cere o sensibilitate a cărei acuitate ţine de darurile noastre, de educaţia pe care le-o facem, de ţelul către care tindem.

Omul nu poate trăi improvizat. Dacă o face faptele se petrec peste capul său, evenimentele îl surprind şi el rămâne o simplă jucărie în conjunctura împrejurărilor.

Viaţa trebue prelucrată. Această prelucrare presupune un ideal. Inşi şi popoare nu pot trăi valabil în civilizaţie şi în istorie fără ideal.

Pentru a avea un ideal trebue să ştim ce vrem. Si pentru a şti să vrem e necesar să ne lămurim pentruce trăim.

Aceştia sunt termenii problemei care ne pot duce la găsirea soluţiei, la d e t e r m i n a r e a drumului pe care vom reuşi să ne încadrăm în cosmos.

A refuza să facem acest efort, sub un cuvânt sau altul, din lene sau din îngâmfare, este o atitudine pe care oricine e liber să o adopte, dar care nu-l îndreptăţeşte să facă nici din lenea nici din îngâmfarea lui un îndreptar pentru alţii.

Năzuinţa noastră în a descoperi legile şi a datermina drumul în cosmos este o continuă

aproximare a vieţii. In această aproximare grija trebuie să fie apropierea necontenită de adevăr, aşa cum o curbă se apropie constant de asimptota ei dacă e parcursă în sensul potrivit. Si această aproximare mai înseamnă, înapropierea de adevăr, că azi suntem mai buni ca ieri şi mâine ne vom strădui să fim mai perfecţi ca azi. Aceasta e legea pe care trebuie să ne-o impunem.

Orice legiuire omenească ieşită din orice nuanţă de ideologie, nu poate face abstracţie de eternul omenesc din noi.

Peste plante a căror viaţă e călăuzită de sistemul vegetativ, peste animale care au,pe lângă acesta, un sistem locomotor şi unul senzorial, ne găsim noi, oamenii, care avem în plus şi o s p i r i t u a l i t a t e caracterizată prin liberul nostru arbitru şi capabilă de a ne duce la creaţie. Inteligenţa noastră, spre deosebire de a animalelor, ne face creatori.Nouă ne este dată această posibilitate pe care nu o au nici cele mai bine înzestrate animale. Ele au facultatea de a înţelege şi a perpetua "un" sistem de organizaţie cu care au fost dotate, dar nu au posibilitatea cu care e dăruit omul de a crea un "alt" sistem. Omul, da.

De aceea problemele de viaţă umană nu se pot rezolvi, ca o problemă de matematici,cu o soluţie care rămâne valabilă oricând în cadrul termenilor puşi. Nici măcar ca o problemă de selecţie animală, domeniu în care morala nu ne interzice să distrugem, chiar prin moarte, indivizi şi specii.

De bună seamă, pentru a contura mai bine problemele ne îngăduim uneori simplificări, dar numai cu condiţia ca ele să nu reducă problema, prin schematizare, la un simplu schelet. Omul redus la schelet devine sau poate

ar înlocuit cu un "robot", adică o ingenioasă construcţie de pârghii şi circuite electrice care, după trebuinţă, pot executa anumite mişcări cu o anume f i n a l i t a t e m e c a n i c ă. Dar atâta tot. Iată ceeace nu se poate accepta.

Măreţia vieţii omului nu stă în existenţa lui biologică, adevărată minune de creaţie, ci în î n ţ e l e s u l pe care îl dă el acestei vieţuiri. Acest înţeles înseamnă mai mult decât o ideologie. Din cele mai vechi timpuri, marii înţelepţi s'au străduit să descopere, să intuiască acest înţeles. Aşa s'au născut religiile. Ele au fost, la timpul lor, aproximări ale vieţii, năzuinţe de a e x t r a p o l a viaţa în mersul ei.

V i z i u n e a ce a rezultat a alcătuit încercarea de a încadra pe om în cosmos, în creaţie.

Rezolvarea problemelor de viaţă nu se poate face prin legiuirile noastre, oricât ar fi ele de înţelepte. Aceste legiuiri pot apăra pe om, dar nu crează. O legiuire omenească este o consfinţire a unei stări de fapt, a unor "habitus"-uri în înţelesul pe care l-a dat Aristotel. Problemele îşi vor găsi soluţia în aceste "deprinderi", în virtuţile de care suntem călăuziţi şi din care vor ieşi, pentru uzul zilnic, legile. "Din moravuri bune ies legi bune, mai rar din legi bune moravuri bune" spunea Aurel C.Popoviciu. De aceea în patrimoniul unui neam, ca cea mai importantă zestre, Corneliu Codreanu pune "concepţia despre Dumnezeu, lume şi viaţă."

Iată elementele de care nu poate să facă abstracţie o ideologie, elemente din care trebuie să se inspire pentru a nu fi alături de ceeace caracterizează pe om, prin chiar creaţia lui.

16.7.3-I

Eternul omenesc este s p i r i t u a l i-
t a t e a cu care am fost înzestraţi. Orice
ideologie pe plan uman trebue să-şi aibă rădă-
cinile şi să sugă seva ei hrănitoare din spi-
ritualitate.

Această condiţie împlinită, ideologiile
vor servi, la rândul lor, să îndrume pe toţi
către realizarea viziunii creată de ea.

- O ideologie este o formulă, o etapă de a-
proximare. Ea poate şi trebue să varieze dela
timp la timp, ţinând pas vremii şi vieţii. Ra-
portul dintre lungimea cercului şi diametrul
său are valori diferite, după gradul de apro-
ximaţie pe care vrem să-l obţinem. In mod cu-
rent spunem că este 3,14, dar poate fi 3,141
sau 3,1415 sau oricare din infinitatea de va-
lori pe care le putem determina.1) Această in-
finitate de valori reprezintă însă numai o al-
tă aproximare a unuia şi aceluiaş raport. 2)

După împrejurări o ideologie variază, dar
pentru a ne apropia de adevăr ea trebue să cu-
prindă în conţinutul ei substanţa eternă a u-
manului, spiritualitatea. Aceasta spirituali-
tate este esenţa vieţii noastre, aşa cum ra-
portul dintre circonferenţă şi diametrul este
esenţa valorilor pe care le putem calcula. Ea
constituie c o n s t a n t a existenţii noas-
tre însăş, f a t a l i t a t e a pe care nu
o putem înlătura decât dacă acceptăm să decă-
dem din prerogativele ce ne-au fost date.

+ +

Departe de noi gândul de-a face din viziu-

1) Englezul William Shanks s'a amuzat să calcu-
leze această valoare cu 707 zecimale înscrise
pe friza dela Palatul Descoperirii.
2)...fără de care, spunea Lancelot Hogben, n'ar
fi putut exista nici Cristofor Columb, nici Ste-
phenson.

nea vieţii şi a lumii, creată de spiritualitate, o stare extatică care să ducă pe om la un soi de fatalism prin predeterminismul legilor cosmice.

Spiritualitatea cu care am fost dăruiţi este finalitatea către care trebue să năzuim pentru a ne realiza în conformitate cu aceste legi. Este vârful încă neatins al muntelui pe care ne putem urca de diferite feţe şi, pe fiecare faţă, pe drumuri deosebite. Oricare din aceste drumuri, -oricare ideologie deci - trebue să aibă în vedere această finalitate dacă vrem să ajungem în vârful perfecţiunii umane.

Fatalitatea acestei finalităţi nu înseamnă de loc înlăturarea liberului nostru arbitru (atât cât avem) ci numai orientarea după o anumită direcţie, care ne îndrumează spre liman. Putem ridica panta muntelui spre vârf pe serpentine, dacă sunt, ori putem face tăieturi care să scurteze acest drum sau alegem o potecă de capre, dacă nu e altă posibilitate. Ceeace este sigur însă, e faptul că dacă ne învârtim, roată împrejur, la poalele lui nu vom ajunge niciodată sus. De bună seamă avem această libertate de a admira de jos un munte, dar atunci nu vom şti ce este pe vârf. Desigur pe unii poate să nu-i intereseze, alţii renunţă pentru-că nu se bizuiesc pe puterile lor, iar alţii aşteaptă un nou Jacque Balmat să descopere drumul pe care apoi să poată merge fără risc, şi ei, pe Mont-Blanc-ul spiritual.

Faptul sigur este că există acest vârf spiritual. Ni-l vădeşte însăş existenţa noastră de până acum, experienţa de viaţa făcută pe aceasta linie. "Marii iniţiaţi" sunt exemple concrete, iar admiraţia pe care unanim le-o mărturisim este dovada categorică

a intuiţiei ce o avem despre existenţa mintelui spiritualităţii. Chiar şi cei mai increduli au uneori ezitări, chiar şi cei mai comozi îşi pun întrebarea ce îndeamnă pe unii să se sacrifice pentru a cuceri Everestul. In aceste îndoieli, în aceste întrebări e mărturisită însăş neliniştea incertitudinei poziţiei lor.

Dacă socotim că liberul nostru arbitru nu e ştirbit numai când închidem ochii ca să nu vedem ceeace ne înconjoară, acest liber arbitru este de esenţă inferioară. O albină nu depăşeşte zona meliferă pentrucă menirea ei e redusă la treaba pe care o face la stup, iar dacă o depăşeşte nu mai are putinţa de a se întoarce.

Omul, prin puterea lui de creaţie, se distinge total de restul vieţii pe care o poate observa în jurul lui. El s'a ridicat în sus, în macrocosm, şi a pătruns adânc în miezul microcosmului prin alte daruri decât cele vegetative.

Este lămurit că,privind lumea printr'un microscop electronic care măreşte de 250.000 de ori, câmpul este redus, foarte redus.Nu ar fi o nebunie să renunţăm a-l folosi pe cuvântul că ne "mărgineşte orizontul"?

E sigur că dacă ne îndreptăm spre un ţel, liberul nostru arbitru e circumscris, direcţia noastră e definită. Nu ne putem abate dela ea fără riscul de a ne rătăci sau cel puţin de a întârzia atingerea ţelului. Dar dacă ne învârtim în jurul nostru, ca un şoarece prins în cu[illegible], liberul nostru arbitru e mai neştirbit?

Nu trebuie să uităm că în cel mai desăvârşit grad de libertate în spaţiu, fiecare mişcare are o traectorie precisă. Fără această

preciziune, armonia cosmică s'ar transforma într'un haos.

Liberul nostru arbitru de care suntem mândri şi geloşi, la care nu vrem să renunţăm (în direcţiile mari de viaţă) nu înseamnă prin această veleitate însăşi, o f i x a r e de un anume fel de a fi? Nu este mai minor liberul nostru arbitru care ne leagă de mărunta ambiţie de a-l vrea total (fără să ştim ce să facem cu el) decât de a-l vrea orientat pe o linie superioară de trăire?

Determinismul legilor cosmice nu înseamnă renunţarea la liberul nostru arbitru, ci numai precizarea limitelor în care el este valabil fără riscul de a ne sinucide ca umanitate.

Pentru plante şi pentru animale aceste legi se realizează în chip automat. Ele nu au o reprezentare subiectivă a universului, ca omul. Subiectivul lor, dacă îl au, se suprapune complect pe obiectiv. Plantele şi animalele urmează ciclul cosmic dela care nu se abat.1) Inflorirea şi fructificarea se succed anual cu regularitatea timpului cosmic. Rutul la animale se petrece în acelaş chip. Hibernarea nu poate fi înfrântă printr'o atitudine subiectivă a celor ce sunt supuşi ei. Migraţiunea păsărilor nu ese din ciclul cosmic.

Omul, spre deosebire de vegetale şi animale, se bucură de un liber arbitru care îi îngăduie - în mod relativ - să se abată dela aceste legi. Reprezentarea subiectivă a lumii, pe care el o realizează, faţă de restul creaţiei, îi dă anume posibilităţi de evadare din ciclul cosmic. (Zicem şi subliniem anume, pentrucă nici el nu poate evada total).

1) E vorba de animalele care trăesc în libertate, nu de cele domestice sau de plantele de seră.

Este apanajul spiritualităţii cu care a fost dotat. Este misterul din care decurge puterea lui de creaţie.

In timp ce la regnul vegetal şi animal subiectivul se suprapune totdeauna şi total pe obiectiv, la om se pot petrece decalări, defasări între obiectiv şi subiectiv. In timpul sau în domeniul în care obiectivul şi subiectivul nu se suprapun liberul arbitru e neghidat. Omul e "total" (?) liber. Totuş condiţionat. E liber să mânânce ciuperci otrăvite de care animalele se păzesc instinctiv - dar nu fără consecinţe. Ascetul înfrânge legea conservării speciei, dar nu o face nepedepsit. Dacă ascetismul s'ar generaliza -printr'o hotărâre de liber arbitru - speţa umană ar dispare. Iată deci că în condordanţă cu legile firei liberul nostru arbitru e îngrădit. Subiectivitatea noastră nu ne poate călăuzi, în locul obiectivului, decât în măsura în care nu-l contrazice. Altfel ajungem, ca în cazul ascezei, la sinucidere.1)

Deducem de aici că în domeniul subiectivului liberul nostru arbitru este operant numai cu această condiţiune de a nu se pune în conflict cu obiectivul, adică cu legile cosmice.

Evident că pentru a nu înfrânge armonia care trebue să aibă loc între legile cosmice şi liberul nostru arbitru trebue să cunoaştem aceste legi. In această cunoaştere stă greutatea problemei.

Pentru o serie de legi avem la îndemână observaţia şi experimentul. Prin ele putem determina legile fizice. Pentru altă serie, pentru

1) Ar fi interesant de studiat, dacă faptul fizic al sinuciderii nu-şi are obârşia în contradicţia dintre subiectiv şi obiectiv pe care o provocă sinucigaşii. Animalele nu se sinucid!

cele care privesc spiritualitatea noastră, problema este extrem de delicată. In acest domeniu, fiind lipsiţi de experiment, nu ne mai rămâne la dispoziţie decât observaţia. Ori, pe acest teren, observaţia este un lucru extrem de gingaş. De cele mai multe ori ea e alterată de subiectivitatea celui care o face. De foarte multe ori ea ne scapă, fenomenul se produce fără a-i fi dat importanţa cuvenită. Uneori pentrucă fenomenului nu i se poate da o explicaţie fizică, nici nu vrem să-l înregistrăm. E o mare greşală. Nimeni nu poate cunoaşte un fenomen pe care refuză să-l observe. A declara-de plano- că nu e adevărat sau nu e interesant, nu duce la nimic decât la perpetuarea ignoranţei noastre. Puţinii gânditori care nu privit cu luare aminte şi au meditat asupra acestor categorii de "întâmplări" au ajuns la concluzia marilor iniţiaţi. Miracolele pe care le trăim sunt fenomene logice pe un plan pe care î n c ă nu-l cunoaştem. In univers nimic nu este n e l o g i c, pentrucă totul decurge într'o armonie desăvârşită.

O lume în care suntem cuprinşi, dar de a cărei existenţă avem numai bănuiala. Pentru a o putea descoperi trebue să încercăm să ne apropiem de ea. Spiritualitatea cu care suntem înzestraţi poate fi singurul mijloc. Sistemul vegetativ, cel sensorial şi cel locomotoriu nu ne duce mai departe decât sunt animalele.

Noi avem în plus spiritualitatea, cu ea suntem datori să încercăm a deslega misterul. A ne lipsi de ea înseamnă a renunţa în mod absurd la singura cale pe care o avem deocamdată la dispoziţie.1) Si o avem t o ţ i, dar ne

1) Dacă ascetismul nu e interzis prin legi omeneşti e datorită pedeoparte faptului că nu

rătăcim cei mai mulţi în trăirea vegetativă.

+ +

Intârzierea pe care omenirea "civilizată" o pune în progresul ei spiritual, în descoperirea lumii care ne este specifică nouă oamenilor, se datoreşte, în mare parte, confuziei dintre spiritualitate şi ideologie.

Spiritualitatea este un d a r făcut prin creaţie, este semnul nostru d i s t i n c t i v de restul micului univers pământesc. Cu ea ne naştem şi prin ea creăm. Spiritualitatea nu este o simplă a t i t u d i n e de viaţă, cum vor să şi-o imagineze unii, ci un dar dat omului. Cu ea ne naştem cum ne naştem cu darul vorbirii. Copilul nu vorbeşte din prima zi, dar are în el facultatea de a o putea face. Spiritualitatea nu se manifestă nici ea înainte de a lua cunoştinţă de noi şi de lumea care ne înconjoară. O formă primitivă a ei o putem descoperi în acel "de ce?" al copilului. Exerciţiul şi uzul spiritualităţii vine mai târziu, odată cu marile întrebări: de ce ne naştem?","de ce trăim?", " de ce murim?", " ce e viaţa?", " ce e moartea?", etc. A renunţa la spiritualitatea noastră e tot aşa de fără înţeles ca a renunţa la vorbire. Sigur că am putea avea şi acest capriciu de a rămânea muţi, dar totuş nimeni nu o face. Si când cineva se naşte mut e socotit faptul drept o nenorocire.

Cu spiritualitatea se pare că suntem mai puţin practică, iar pedealta pentrucă această abatere - de liber arbitru - pare că astăzi, în a devenit primejdios în măsura în care se sistemul de viaţă pe care îl duce omenirea, e unul din mijloacele de a ne depăşi pentru a pătrunde "dincolo".

ţin pretenţioşi. Nu ne dăm îndeajuns osteneala de a o desvolta şi de a o folosi în scopul în care ne-a fost dăruită. De cele mai multe ori ne mulţămim să gângăvim cu ea.

Desigur, cum darul vorbirii merge dela simpla funcţiune de a ne înţelege între noi până la marea elocinţă care vrăjeşte şi spiritualitatea are trepte şi grade de desvoltare, dela omul simplu care crede până la marii înţelepţi, la marii iniţiaţi care intuesc şi descopăr. Să nu uităm însă că celebrul orator al antichităţii, Demostene, s'a născut gângav. Prin exerciţiu, prin virtute vom putea depăşi şi gângăveala spirituală în care trăim, dacă bineînţeles o voim. Rămâne să descoperim pietricelele pe care să le punem sub limbă.

Spiritualitatea este funcţia sufletului nostru. Dacă nu exercităm funcţia, se închirceşte organul.

Se pare că orientul, de a cărui spiritualitate noi luăm cunoştinţă numai prin "fakirism", a reuşit să descopere parte din tehnica desvoltării acestui dar dumnezeesc.

O ideologie - între multele câte pot exista - este o lucrare omenească, o atitudine de viaţă. Este o formulă eşită din străduinţa noastră de a aproxima viaţa. Si după cât cuprinde ea ne apropiem mai mult sau mai puţin de adevăr. Este rezultatul funcţiei noastre intelectuale. O ideologie cată să îmbrăţişeze, dacă nu totalitatea problemelor de viaţă, cel puţin o cât mai mare parte. Ea urmăreşte să aducă fiecăruia un "pic de fericire" mai mult. Este o năzuinţă onorabilă, dacă nu se rătăceşte în meandrele întortochiate ale unor rosturi mărunte. Dorinţa de a vrea să cuprindă într'o singură, unică formulă întreaga mulţime a inşilor, a tendinţelor şi a

intereselor lor, împinge către o destrămare, către o întindere în suprafaţă care-i diluează esenţa.

O ideologie concretizează o manieră de a guverna. A guverna însă nu este arta de a conduce pe oameni ca pe o turmă, ci este arta de a realiza o viziune a vieţii valabilă şi deci capabilă să ne îndrumeze către perfecţiune. Omul îşi poate alege un fel de trai care să-l ducă în scurt timp la nimicire ca ins şi ca speţă, - o viaţă destrăbălată, de abuzuri de toate felurile, materiale, fiziologice şi morale -. O ideologie nu e valabilă dacă nu împiedecă asemenea prăbuşiri. O ideologie isvorâtă din, şi bazată pe spiritualitatea ce ne este dată obvine astfel de aventuri. Dacă se inspiră din valorile eterne ne îndreaptă spre ţelurile superioare către care ne cheamă însăş creaţia.

O ideologie reprezintă faţa "aparentă", personalitatea umanităţii la un moment. Ori, care ar fi aspectul pe care-l îmbracă omenirea, ori care ar fi ideologiile, după loc şi timp, spiritualitatea este valoarea "constantă", permanentă a ei. Este persoana umanităţii, este scheletul etern, fundamentul pe care se clădeşte.

Spiritualitatea este atributul invariabil, ideologia este aspectul de circumstanţă.

O ideologie, prin faptul că este o lucrare ideată de om, nu este neapărat şi o lucrare spirituală. Dovada o avem în doctrina comunistă.

+ +

Născut din o nedreptate socială şi călăuzit de spiritul de vindictă, comunismul nu a avut alt isvor de inspiraţie decât u r a. Toată

construcţia ideologică a doctrinei comuniste transpiră acest "sentiment" şi nu urmăreşte decât distrugerea a tot ce i-ar sta în cale. Revoluţia sângeroasă şi persecuţia nemiloasă sunt armele şi mijloacele sale.

Spiritualitatea omului e cel mai temut din adversari. Comunismul a crezut în nebunia că ar putea distruge o lucrare dumnezeească şi nu s'a dat în lături s'o încerce. In doctrina filosofică şi'n realizarea practică a socializării, grija unică este înăbuşirea acestei trăsături omeneşti, spiritualitatea. Pentru aceasta s'a aşezat la antipodul ei în "materialism". Noi socotim însă că folosirea termenului "materialism" în fenomenul comunist este abuzivă şi oarecum defolosivă.

Materie şi spirit sunt cele două unelte pe care divinitatea le-a pus la dispoziţie omului. Omul este creator, dar nu din nimic- aşa cum este Dumnezeu - ci din materia pe care o are la îndemână. Omul ca să-şi împlinească misiunea are nevoie de materie şi a face abstracţie de ea este a renunţa la obiectul pe care să-şi aplice darul său de creaţie.

Materia mai este însă, în acelaş timp, şi un isvor de plăceri pământene, dincolo de satisfacerea nevoilor normale. Sigur, că un om care se dedă agonisirii de bunuri materiale în dauna celor pe care i le poate procura spiritualitatea lui, nu face o treabă mai bună decât o furnică, a d u n ă . E, fără discuţie, liber s'o facă. Bilanţul şi-l va încheia singur: decăderea din prerogativele de om în acelea de mic animal. Si totuş oricât de iubitor de arginţi ar fi un om, prinurmare oricât de materialist, în el mai tresare din când în când, sub o formă -poate minoră- spiritualitatea, sufletul său.

Dacă noi spunem că sufletul primează, că el conduce materia, comunismul nu spune invers, că materia primează sufletul. El afirmă pur şi simplu că acest suflet care se concretizează prin spiritualitatea noastră n u e x i s t ă .

Cele două mari principii ale "materialismului istoric" şi ale "materialismului dialectic" sunt pe această linie categorice.

"Nu conştiinţa omului determină condiţiile existenţei sale, ci aceste condiţiuni ale existenţei îi determină conştiinţa" tăgăduieşte total rostul spiritualului în destinul omenirii. Iar celalalt principiu:" adevărul nu poate fi niciodată abstract, adevărul nu poate fi decât concret"distruge fără nicio altă considerare pe Dumnezeu şi face inutile religiile.

O astfel de doctrină filosofică nu este materialistă ci antispiritualistă. "Materia" şi denumirea de "materialistă" a doctrinei este numai o nadă pentru cei geloşi pe bogăţie, pentru nutrirea urei împotriva celor avuţi.Doctrina de fapt este animalizantă, ea duce la îndobitocirea omului prin adormirea şi nimicirea spiritualităţii care ne distinge. Iată de ce am spus că folosirea termenului de materialism în comunism este abuzivă şi dolosivă.Pentrucă totuş acest termen s'a împamântenit, ca un calificativ al comunismului, noţiunea extinzându-se până la înţelesul pejorativ, îl vom folosi şi noi cu rezerva aceasta.

Deci "materialismul" comunist este antispiritual.

Contra acestei viziuni a lumii şi a vieţii se ridică nu numai bunul simţ, sentimentul de demnitate umană, ci toate realităţile pe care istoria le-a înregistrat. Strigă împotriva ei simţul de dreptate, de umanitate

şi de dragoste. Condiţia umană a sovieticului nu mai are nimic din ceeace este specific omenesc. Ideologia comunistă nu mai este o aproximare a adevărului etern către care ne poate călăuzi spiritualitatea, ci tagăda oricărui adevăr. "Adevărul nu poate fi decât concret" reduce trăirea noastră numai în lumea fizică, a animalelor. Orice adevăr dincolo de concret constituie o erezie, se pedepseşte ca o crimă care atrage după sine exterminarea promptă sau lentă, în închisori, în lagăre sau în Siberia, la muncă forţată.

Regimul din Republicele Sovietice a reuşit să facă pe om să nu mai "vorbească". In curând îl va face să piardă şi uzul spiritualităţii. Lucrul e mai uşor, pentrucă acest uz nu e intrat în trăirea noastră în măsura în care e intrată vorbirea.

Impotriva acestui materialism-animalism se revoltă toată lumea care nu e încă constrânsă să-l suporte şi care a intuit sau experimentat finalitatea lui.

S'ar putea ca unii gângavi spirituali sau chiar născuţi muţi - monstri spirituali - să nu găsească nimic degradant în această postură animalică. Credem că faptul nu este exclus, gândindu-ne la monştri spirituali care au imaginat, au realizat şi care propovăduesc a c e s t comunism antispiritual.

Noi afirmăm şi credem că numai carenţa de spiritualitate a timpului a mijlocit şi concepţia şi realizarea acestei anomalii.

Pentru a nu se mai repeta o asemenea experienţă, pentru a nu ne mai expune unei noui aventuri "materialiste", pe care lipsa de spiritualitate ar putea-o mijloci, ne ridicăm împotriva materialismului, în înţelesul pe care am convenit să-l acceptăm, al lipsei de spiritualitate.

+ +

Oamenii au, cum am menţionat dela început, în doze diferite, trăsături de materialism şi trăsăsturi de spiritualism.

Faptul că sunt ataşaţi bunurilor materiale constituie un rău numai în măsura în care acest ataşament îi îndepărtează de realizarea plenară a "omului". Dacă printr'o evoluţie convenabilă, el ar reuşi să desvolte în mod egal "persoana" sa pe amândouă planurile ne-am întoarce la omul paradisiac.

Bucurarea de materie nu este un păcat în sine, după cum dispreţul ei nu este o virtute. Cine umblă rupt, nespălat şi nepieptănat nu a depăşit cu nimic în spiritualitate, numai prin această atitudine, pe vecinul său care gustă cu voluptate din ceeace îi oferă viaţa. Ambele atitudini sunt totuna de vinovate dacă ele se rezumă la felul de a privi materia.

Specificul uman stă în modul cum priveşte viaţa, în viziunea pe care o are despre ea. Desăvârşirea lui nu se poate îndeplini decât în Duh. Pe acesta îl are prin creaţie ca element distinctiv şi acesta constituie e t a l o n u l, unitatea de măsură a procesului prin care a reuşit să se r e a l i z e z e, ori nu.

Fiecare realizează în viaţă c e v a. Crearea în materie nu poate fi, ea singură, un criteriu al desăvârşirii. Un cioplitor de piatră şi un sculptor nu sunt comparabili pe numărul de tone de marmoră pe care le-au cioplit Ca oameni, ei pot fi comparabili pe alte criterii.

Anticomunismul este o poziţie umană elementară, am putea spune, primară. Este revolta normală a omului care nu vrea să fie depo-

sedat de ceeace are mai omenesc în el. Dar a-
ceastă poziţie "anti" nu e creatoare. Pentru
a-şi apăra darul cu care a fost hărăzit, nu
e deajuns să arate cu degetul, să invectiveze
pe cel care vrea să-l deposedeze. El trebue
să lupte pentru a face operant acel dar, în
pofida tuturor ameninţărilor ori ispitelor.
Luptele între oameni, războaiele s'au dus
în general pentru un bun material, pentru o
graniţă, o cetate, o provincie, mai rar pen-
tru gloria militară a regilor sau împăraţi-
lor. Lupta pentru spiritualitatea noastră es-
te de altă natură. Ea este de esenţa c r u-
c i a d e l o r, urmăreşte descătuşarea în
spirit. Este asemănătoare cu lupta misionari-
lor. Ea nu se realizează numai prin punerea
duşmanului în poziţie de a nu mai putea lup-
ta, ci prin convertirea lui.

Lupta noastră spirituală, dacă trebue să
se ducă împotriva adversarilor din afară, tre-
bue să se ducă, în egală măsură, împotriva duş-
manilor dinnăuntru, din noi.

Marele duşman al spiritualităţii noastre
suntem, în primul rând, noi înşine. Lipsa
spiritualităţii noastre a putut da naştere
fenomenului comunist.

Biruinţa spiritului asupra materiei nu se
face în afară, ea începe şi se desăvârşeşte
în noi. Ea se concretizează prin trăirea e-
fectivă în spiritual. Nu printr'o trăire fi-
ravă, făţarnică, acceptată din ruşine. In bi-
serică şi omul de nimic este cucernic de ru-
şinea celorlalţi. Această cucernicie însă es-
te de o foarte inferioară calitate. Este, de
bună seamă, mai mult decât ticăloşia celor
care "trag cu mitraliera în obrazul lui Chris-
tos", dar pentru realizarea noastră este to-
tuş prea puţin.

Dacă această cucernicie nu se prelungeş-

te dincolo de văzul oamenilor, în dedesubturile adânci ale firii, nu am reuşit să facem mare lucru.

Dacă este adevărat că "omul începe prin a se preface ceeace vrea să devină", el nu reuşeşte niciodată să devină cată vreme rămâne la această poziţie iniţială de prefacere. Reuşeşte doar să creeze o psihoză, să ajungă un mytoman care trăeşte din minciună şi prin ea. Un fel de "fakirism" al celor ce nu pot realiza yoga.

Pentru a fi îndreptăţiţi şi pentru a putea înfrânge lipsa de spiritualitate a altora trebue, în prealabil, să o fi înfrânt în noi. Atunci numai trăirea noastră va fi pilduitoare şi va putea să impună. Dar ca să impună trebue să fie exemplară.

E uşor să spunem de altul că e făţarnic, că e fariseu. E foarte greu să oprim pe altul să spună acelaş lucru despre noi. Ca să împiedecăm această replică trebue cu adevărat să nu fim farisei.

Acest fariseism purcede de cele mai multe ori din infatuarea de a nu vrea să acceptăm ceeace ni se pare o diminuare a noastră în ochii altora. Dacă omul ar fi mai atent cu el, s'ar surprinde de nenumărate ori minţind numai pentru a-şi păstra un aparent prestigiu al "personalităţii" sale. El ţine mai mult la această înfăţişare de circumstanţă decât la însăş "persoana" sa. Ajunge, în chipul acesta, să-şi facă un merit, să se socoată "inteligent" pentrucă a putut surprinde buna credinţă a altuia. Socoate esenţial un aspect de aparenţă şi nu fondul real care zace adânc în interiorul nostru.

Cu astfel de atitudine ajungem să schimbăm şi criteriile de viaţă. Ne mulţumim cu judecăţi convenţionale şi de suprafaţă ale alto-

ra şi le înăbuşim pe ale noastre despre noi
înşine chiar când ni se impun mustrător. Nu
ne mai mustrăm niciodată. Si prin asta nu ne
mai putem perfecţiona. Renunţăm la un dar ce
ne este dat şi uneori îl tăgăduim pentrucă
nu am ştiut să-l descoperim la vreme, să-l
cultivăm şi să ni-l desvoltăm. Ne surprindem
depăşiţi şi nu o vrem. Atunci inversăm prob-
lema. Ne considerăm superiori tocmai prin a-
această lipsă şi taxăm drept o slăbiciune ce-
eace alţii pot să intuiască dincolo de jude-
cata informativă pe linia cotidianului. Strin-
genţa unor astfel de judecăţi ni se impune
cu tăria adevărului. Nu precizăm însă a că-
rui adevăr. Este de-ajuns ca acel pseudo-a-
devăr să ne servească măruntei cauze de mo-
ment. In felul acesta ne rătăcim. Marile a-
devăruri se nasc, fără îndoială, din integ-
rarea micilor stringenţe, dar dacă aceste
stringenţe sunt pe linii minore, adevărurile
în care se integrează nu vor mai fi mari, ci
false. Deci, atenţie! Nu se pot schimba arbi-
trar criteriile fără primejdie. Dacă ne vom
menţine la cele materiale ne vom pierde ele-
mentele caracteristice, distinctive care ne
pot defini ca oameni în cadrul creaţiei.

Aşa am pierdut o sumă de simţuri pe care
desigur le-am avut cu toţii la început şi pe
care azi le mai au doar puţini. Telepatia es-
te socotită în lumea noastră ca un fenomen
curios şi am înclina să-l socotim morbid nu-
mai pentrucă nu-l avem egal şi în măsură ge-
nerală. Acelaş lucru cu fiziognomia, cu tele-
viziunea, cu revelaţia.

Cine are revelaţii este un halucinat. Nor-
malitatea este "aurea mediocritas".

Nu toţi oamenii au darul de a picta, de a
desemna sau măcar de a scrie frumos caligra-
fic. Acesta nu e un cuvânt să nu mai învăţăm

a scrie - ceeace, în fond, e o manieră convenţională de a desena. Oricât de urât ar scrie cineva din punct de vedere caligrafic, din felul cum o face se vede imediat dacă este unul care are obişnuinţa de a scrie curent sau numai întâmplător. În copilărie toţi am scris încet şi ezitant.

Nu toţi vor ajunge să mânuiască spiritualitatea cu îndemânarea cu care Rafael mânuia pensula, dar această împrejurare nu ne îngăduie să acceptăm analfabetismul spiritual şi cu atât mai puţin să dispreţuim ori să ne desinteresăm - cum o facem azi - de acest dar care constituie unicul criteriu al realizării fiinţei noastre ca "oameni" în sânul creaţiei.

Acest desinteres şi acest dispreţ constituie genul de materialism cel mai primejdios pentru evoluţia spirituală a omului şi împotriva lui ne ridicăm.

Materialismul iubitorului de bunuri pământene nu este atât de dăunător dacă el e dublat de o licărire cât de slabă de credinţă în spiritual. Pericolul de moarte al spiritualităţii noastre este acest distant şi suficient dispreţ care nimiceşte nu numai pe cel ce-l manifestă, dar crează, între cei slabi de duh, ambianţa prielnică pentru desvoltarea ideilor antispirituale, cum e comunismul şi cum vor fi alte succedanee ale lui.

S'a născut o"gândire materialistă" care ne împinge demonic numai spre "substanţa cenuşie" ca finalitate supremă şi unică a trăirii noastre. Ne înşelăm cu frenezie. Credem că dacă am dat un nume, pentru uşurinţa de limbagiu, unui fenomen i-am dat şi explicaţia. Nu ştim nimic mai mult despre misterioasele forţe pe care le-am botezat "electricitate" şi "gravitate" pentru simplul motiv că le putem denumi.

Gândirea materialistă ne conduce spre ex-

plicaţii fizice pe care le socotim suverane şi nesocotim orice fenomen care nu poate avea o asemenea explicaţie. Ne mărginim astfel domeniul cunoaşterii. Stiinţele tehnice ne-au învăţat că peste mecanica "raţională", creaţie a minţii noastre, este nevoie de o mecanică "tehnică" care priveşte fenomenele pe o faţă cu mult mai hotărâtoare pentru progresul pe care-l face ştiinţa.

Trebue să ne străduim să descătuşăm mintea noastră de tirania gândirii materialiste şi să transcedem spre tipul de gândire pe care spiritualitatea ni-l poate mijloci.

Numai cu această condiţie vom depăşi pragul în faţa căreia umanitatea pare că s'a împotmolit.

Î N C H E E R E .

Prietenii mei din refugiu care au luat cunoştinţă, prin prospect, de apariţia acestor studii asupra "Problemelor de mâine în România" mi-au mărturisit satisfacţia lor. Obosiţi de o politică ce nu concretizează nimic spre ţară şi desamăgiţi de o aşteptare care se prelungeşte peste termenele sperate, au văzut în această preocupare o întoarcere, măcar în gând, acasă, spre rânduielile de acolo care vor trebui schimbate, spre lipsurile care vor trebui împlinite.

Unii şi-au închipuit că voiu desbate şi voiu propune soluţiuni tehnice în domeniile în care distrugerile au făcut ravagii sau în acele în care s'a vădit o culpabilă întârziere.-

Mărturisesc că nu am avut nici o clipă o asemenea preocupare. Tehnicienii noştri au fost întotdeauna la înălţimea misiunii lor din punctul de vedere al specialităţii profesionale. Ei vor putea, mâine în ţară, să facă ceeace este necesar pentru reclădirea instituţiilor în cadrul ce le va fi fixat. Si acest cadru, credem, nu poate fi precizat înainte de a cunoaşte adâncimea prăpastiei în care am fost împrânciţi. Numai atunci, în deplină cunoştinţă de cauză, în ordinea de precădere a urgenţii, şi în concordanţă cu mijloacele materiale ce ne vor sta la dispoziţie

se vor putea determina soluţiunile tehnice. Lucrul l-am spus, dela început, în Introducere.-

Ceeace ne-a frământat pe noi au fost nelinişti pe alt plan.

Anii de refugiu, străduinţe mai valoroase sau mai de suprafaţă au evidenţiat un fenomen curios.

Ceeace s'a petrecut până în 1939, bine sau rău, este consumat. Oamenii politici care au activat şi au condus acest "sfârşit de epocă" au făcut ce lor li s'a părut că este mai logic, că este mai istoric. Nu avem intenţia de a ne întoarce istoriografic îndărăt pentru a face acum judecăţile asupra v i z i u n i i l o r p o l i t i c e. Poziţiunea noastră din acest punct de vedere este fixată de aproape treizeci de ani. Viziunea n o a s t r ă politică, pentru care am luptat şi am j e r t f i t, este cunoscută.

In aceste împrejurări tragice pentru neamul românesc (ca şi pentru întreaga omenire dealtfel) avem o mângâere. Avem satisfacţia - dacă mai poate fi vorba de satisfacţii în asemenea condiţiuni - că, întorcând fila istoriei, pagina ce urmează nu este goală. Pe ea se găsesc înscrise principii care s'au vădit sănătoase, îndrumări pe care - după "prăbuşirea morală" trecută - lumea le acceptă ca valabile. Intre ceeace a fost şi ceeace vine nu există un hiat. Desorientarea politică ce s'a produs atât de nociv după primul răsboiu mondial, când se prăvălea o lume şi nu era alta pregătită să-i ia locul, nu se mai repetă. Vacuumul ideologic din a doua decadă a secolului, care a absorbit pe planul politic fenomenul morbid al comunismului, nu s'a mai produs.

Ideologiile frământate între cele două răs-

boaie, cu o conştiinţă ţinută mereu trează de lupte, de nădejdi şi de suferinţă, aduc o hotărâre neînfrântă de redresare a umanităţii. Ele sunt prezente şi sunt active.

Nici un răsboiu n'a produs atâtea distrugeri, nu a semănat mai multe mizerii ca acesta din urmă şi totuş niciodată omenirea nu s'a recules mai repede, nu a manifestat mai categoric voinţa de a se descătuşa de servituţi pe care o înţelegere strâmbă caută să ni le impună.

America de Nord din 1952 nu mai este America lui Roosevelt. Planurile Morgenthau nu şi-au pierdut numai actualitatea, dar sunt ascunse sub tăcere ca o ruşine a umanităţii. In zece ani faţa ideologică a omenirii s'a schimbat complect. Doar câţiva întârziaţi în noaptea acestui Walpurgis politic, cheflii ai unui desmăţ de vindictă, mai ridică izolat şi răguşit, un glas depăşit de cântatul cocoşilor care anunţă o altă zi, o zi nouă.

Ceeace ni se pare curios este că Români, care au servit politica dela 1939, se îndărătnicesc să rămână pe aceeaşi poziţie, că ei nu bagă de seamă această profundă şi salutară schimbare.

Nimeni nu ne pretinde o astfel de consecvenţă.

Nimeni nu ne cere această sinucidere.

Atunci ce rost poate să aibă cramponarea de un m o m e n t conjuctural care s'a dovedit cel mai puţin fericit în desfăşurarea istorică a evenimentelor? Protagoniştii lui au renunţat onest şi făţiş a-l mai revendica. Chibiţii însă întârzie încă să mai discute şi să mai apere o mişcare greşită de şah care a dus la "mat" civilizaţia milenară a lumii.

Iată ce ni se pare "curios".

+ +

Ingrijorați de această atitudine care "mâine ne poate aduce un mare neajuns în politica de acasă, prin perpetuarea unei concepții depășită și perimată și prin slăbiciuni care vor căuta aliați între dușmanii nostri de azi, am socotit mai util să relevăm "datorii uitate" și să încercăm ieșirea din impasul în care ne condusese.

Credem, că pe această linie ultimul nostru studiu va arunca o lumină lămuritoare asupra întregii problematici din această lucrare.

Nu soluțiunile tehnice au cășunat neajunsurile pe care le relevăm, ci concepția politică ce a stat la baza lor. Ideologia de care am fost animați când am studiat problemele și le-am căutat soluțiunile poartă vina racilelor de care suferim.

Orice soluție tehnică îmbracă un p r o g r a m dinainte dat. Acest program trebuie bine studiat și judicios fixat. Aceasta am dorit-o noi.

La această atitudine ne-au determinat și confruntări pe care le-am făcut cu părerile oamenilor care au avut un rol în diriguirea trebilor din trecut.

Constatând judiciozitatea punctelor noastre de vedere în anumite probleme, ne-au răspuns cu privire la cauzele care au provocat inadvertențele: î n t â m p l a r e a. Răspunsul și explicația ce vrea să o cuprindă sunt cel puțin n a i v e.

Un om politic nu poate răspunde și nu poate justifica în acest fel acțiunea sa. Imprejurările conjucturale pot ridica dificultăți, soluțiunile ce le adoptăm pot fi numai (în general așa și sunt) aproximări ale unei formu-

le ideale , dar ele nu pot fi datorite "întâmplării".

Iar dacă efectiv (ceeace noi nu credem) a fost aşa, înseamnă că aceşti oameni nu au avut viziune politică, înseamnă că evenimentele i-au surprins, că faptele s'au petrecut peste capul lor. Prin aceasta şi-au cerut singuri scoaterea la pensie.

Noi persistăm să credem că alăturea de acest fenomen, socotind de bunăcredinţă mărturisirea de mai sus, a cooperat acela pe care l-am evidenţiat în studiile noastre, fenomenul de înstrăinare de nevoile şi aspiraţiunile neamului. Ataşarea de o politică de vederă în loc de jertfirea desinteresată pe altarul patriei.

Oameni care au trăit numai pe linie individuală şi nu au priceput adâncul înţeles al trăirii pe linia neamului.

Omenirea, prin conştinţa de sine pe care a luat-o omul, este într'un punct de r e b r u s m e n t. Calea înainte, pe vechiul drum este închisă. Traectoria istoriei a schimbat brusc de direcţie. A întârzia în acest punct de întoarcere este inutil. Fenomenele sociale sunt ireversibile.

Prin r e g ă s i r e a sa spirituală omenirea dă un nou sens trăirii. Si acest sens nou schimbă direcţia către alte ţeluri. Pe acestea le-am avut în vedere în paginile precedente.

C U P R I N S U L .

1.- Introducere pag. 7

2.- Stat agrar sau stat industrial ... " 11

3.- Problematica învăţământului ştiinţific în România " 61

4.- Industria casnică " 115

5.- Schimbul unicursal " 139

6.- Impotriva materialismului 1) " 161

7.- Incheere " 187

1) Cel mai slab și mai neinteresant.

Notă. Capitolul tratând geneza intelectualităţii române ~~şi care începe la~~ pagina 76 ~~şi se termină la pagina~~ 85, este împrumutat din lucrarea noastră în manuscris: "Fenomenul legionar".

Această carte a fost scrisă la maşină de Cornel Safta şi imprimată de Ioan Popa, sub îngrijirea lui Grigore Manoilescu, în Valle Hermoso, Sierras de Cordoba, Argentina, în luna Septemvrie 1952.-

Queda hecho el deposito que previene la ley.
Copyright by "Cartea Pribegiei" 1952.

Toate drepturile rezervate.

I N D R E P T A R I .

Rugăm pe cititor ca, ţinând seamă greutăţile de imprimare pe stencil, să aibă bunăvoinţă de a îndrepta singur greşelile de grafism care nu împiedecă buna înţelegere a textului. (intreşchimbări de litere, alăturări de cuvinte, despărţire greşită în silabe, etc.)

Separat de acestea îl rugăm să corecteze dela început textul conform indicaţiunilor ce urmează.

pag.	rândul	în loc de	să se citească
7	4 de jos	la care nu ne mai putem..	la care ne mai putem..
9	3 de sus	rinoire.	reînoire.
9	19 de sus	sec. XX,	sec.XIX,
9	4 de jos	curajul iniţial	curajul iniţiativelor
10	5 de jos	am face parte	am face partea
15	12 de sus	axalaţiuni	exalaţiuni
19	1 de sus	să se şteargă toate cuvintele până la caz.	
20	12 de jos	fabrici şi că	fabrici le produceau şi că
22	9 de jos	întreaga frază se va înlocui cu: După cum salariile nu constituiau un criteriu pentru industrializare, nici preţurile nu sunt un criteriu împotriva industrializării.	
25	7 de jos	agricole compusă	agricole - o familie compusă

pag.	rândul	în loc de	să se citească
25	12 de sus	face	facem
30	1 " "	cem într'un cerc...	ducem într'un cerc
31	1 " "	Ministerul	Ministrul
62	13 " "	altioam	altoiam
67	8 " "	a.	anii
73	3 " "	prof. Petroviciu	Prof. Ion Petrovici
77	7 " "	caracteristi-	caracteristice
78	22 " "	profesional decurge	profesional ce decurge
80	10 " "	..formalistă, legalistă.	formalist-legalistă.
80	13 " "	de a fi ore	de a fi creeat
82	19 " "	este califi-	este o califi-
83	15 " "	în	din
83	16 " "	fără ea	fără diplomă
86	19 " "	după aceste criterii	după asemenea criterii
87	10 " "	troeiile	teoriile
104	2 " "	cea	ce a
104	7 " "	sş	să
105	2 " "	se va suprima faptul acesta	repetiţia şi de
113	18 " "	fel pro	fel
115	15 de jos	se va pune în	paranteză (dreptul natural de muncă)
122	14 de sus	rămas definitiv	rămas însă definitiv
129	3 " "	păruţii	păturii
155	8 " "	grâul osre standardizat	grâul este standardizat
156	5 " "	aceştia a terminat	aceştia au terminat
162	15 " "	amreinte	"empreinte"
170	5 de jos	cuşcă	cursă
177	2 de sus	transpira aceste	transpiră acest

pag.	rândul	în loc de	să se citească
178	3 de jos	şi	ci
181	2 de sus	poziţi	poziţie
183	7 de jos	fiziognomia	fiziognomonia ?
185	2 " "	căreia	căruia
189	4 " "	Chibiţi	Chibiţii
190	18 " "	diainte	dinainte

Pentrucă editarea în refugiu a unei cărţi de limbă română este o întreprindere destul de costisitoare, autorul a fost determinat să folosească o expunere oarecum rezumativă. Cititorul este rugat să facă efortul de colaborare cu autorul şi să supleeze desvoltările ideilor. Pentru a uşura tranziţia dela un grup de idei la altul, în original, s'a lăsat un spaţiu între grupe. Pentrucă la transcriere s'a omis acest lucru, rugăm să se înlocuiască acest spaţiu cu o liniuţă înaintea alineatelor:

pag.	alineatul
27	- Tară binecuvântată..
28	- Mai mult,...
28	- Dacă recapitulăm..
32	- Ce se petrece...
34	- In statisticele..
38	- Pentruca agricultorii...
41	- Dacă oprirea...
41	- Aceeaşi politică...
43	- Aceeaşi problemă...
44	- Inexplicabil...
44	- Aceste probleme..
46	- O industrializare...
47	- Vom revela...
49	- In această...
51	- Este clar...
52	- Un alt domeniu...
52	- Am menţionat...
53	- Vom revela...
54	- Am revelat....

pag.	alineatul
55	- A ne închipui...
63	- Nu avem pretenţia...
72	- Reforma Haret...
73	- Partea mai dureroasă...
80	- Intr'o astfel...
86	- Spiritul de ordine...
90	- Spuneam mai înainte...
96	- Ajungem la al...
99	- Progresele fantastice...
102	- In concluzie...
103	- Pentru a îndrepta...
108	- Un institut....
109	- Oricât s'ar...
110	- Este în firea...
116	- La partea de...
117	- Ceeace este bizar...
119	- Si pentrucă scrim...
122	- Dacă valul de...
123	- In principiu...
125	- Din aceste două...
130	- Acţiunea negativă...
134	- In locul măsurilor...
137	- Domeniul creaţiei...
141	- Dacă pe linia...
143	- Latura politică...
151	- Nu este lipsit...
152	- Aceeaşi politică...
154	- Pe un plan...
155	- Acest început...
156	- Ceeace se poate...
156	- Este în uzul...
158	- Exemplele examinate...
162	- O primă consecinţă...
166	- Orice legiuire...
168	- O ideologie este...
175	- O ideologie - între...
180	- Anticomunismul este...

pag.	alineatul
182	- Pentru a fi...
183	- Nu toţi oamenii...
184	- Acest desinteres...
184	- S'a născut o "gândire ...
188	- Ceeace ne-a frământat...
189	- Ceeace ni se pare...
191	- Omenirea, prin conştiinţa...

X